

Zon, zee, strand, en duurzaamheid?

Een kwalitatief onderzoek naar de keuze voor duurzame vormen
van vervoer, verblijf en activiteiten bij een strandvakantie

Marleen Dings s652486

Master Thesis

Begeleidster: Dr. ir. A. Bargeman

Tweede lezer: Dhr. P. van Koningsbruggen

Master Leisure Studies

Faculteit Sociale Wetenschappen

Universiteit van Tilburg

Tilburg, 18 augustus 2008

Voorwoord

Zodra de afstudeerthema's bekend waren, wist ik meteen dat ik binnen het thema 'duurzaam toerisme' wilde gaan afstuderen. Duurzame ontwikkeling en duurzaam toerisme hebben namelijk tijdens de opleiding steeds meer mijn interesse gewekt. Ik was dan ook erg blij dat ik dit thema kreeg toegewezen. Zelf ben ik al een paar keer op een 'zon-zee-strandvakantie' geweest en ik ken ook mensen in mijn omgeving die de voorkeur geven aan strandvakanties in zonnige oorden. Ik besepte dat deze strandvakanties naar landen in het Middellands Zeegebied vaak erg massaal zijn en dat veel mensen met het vliegtuig reizen. Ook zie je vaak op de plaats van bestemming allerlei activiteiten die niet goed kunnen zijn voor het milieu. Bovendien kwam ik erachter dat er op het gebied van duurzaamheid nog geen specifiek onderzoek was gedaan naar strandvakanties. Toen besloot ik mijn thesis over 'duurzame strandvakanties' te schrijven en me daarbij te richten op het milieuaspect van duurzaamheid.

Door de interviews die ik heb afgenomen met strandvakantiegangers ben ik veel meer te weten gekomen over de keuzes die zij maken omtrent (milieuvriendelijke) vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten, en over de factoren die te maken hebben met deze keuzes. Ik wil dan ook alle respondenten heel erg bedanken voor hun medewerking en enthousiaste vakantie verhalen. Ook zonder mijn scriptiebegeleidster dr. ir. Bertine Bargeman had ik deze scriptie niet kunnen schrijven. Dankzij haar kritische houding en feedback ben ik zelf ook steeds kritisch gebleven ten opzichte van mijn thesis. Ook heb ik zo erg veel geleerd over het schrijven van een master thesis en het afnemen van semi-gestructureerde interviews.

Marleen Dings

Tilburg, 18 augustus 2008

Inhoudsopgave

Voorwoord

Samenvatting

1. Inleiding.....	1
1.1 Aanleiding.....	1
1.2 Probleemstelling en doelstelling.....	3
1.3 Relevantie.....	4
1.4 Leeswijzer.....	5
2. Theoretisch kader.....	6
2.1 Duurzame ontwikkeling en duurzaam toerisme.....	6
2.2 Gedragspraktijkenbenadering.....	8
2.3 Vakantiekeuzeproces.....	9
2.4 Factoren van belang bij de keuze voor duurzame alternatieven bij een strandvakantie.....	14
2.4.1 Rol van duurzaamheid in het dagelijks leven.....	15
2.4.2 Kennis van duurzaam aanbod van vervoer, verblijf en activiteiten.....	16
2.4.3 Eerdere ervaringen met een duurzame vakantie.....	18
2.4.4 Inwisselbaarheid van de vakantiebestemming.....	18
2.4.5 Duurzaam gedrag van relevante anderen.....	20
2.4.6 Demografische achtergrondkenmerken.....	21
2.5 Conceptueel model en onderzoeksvragen.....	24
3. Methode van onderzoek.....	26
3.1 Onderzoeksdesign.....	26
3.2 Meetinstrument.....	27
3.3 Steekproef.....	28
3.4 Operationalisering van de onderzoeksvragen.....	30
3.5 Analyse.....	33
4. Resultaten.....	34
4.1 Keuze voor een (milieuvriendelijke) strandvakantie.....	34
4.2 Informatieverwerving.....	39
4.3 Strandvakantie ter plekke.....	45

4.4 Kennis.....	50
4.5 Andere milieuvriendelijke vakanties.....	53
4.6 Relevante anderen.....	55
4.7 Inwisselbaarheid van de strandvakantiebestemming.....	57
4.8 Milieuvriendelijk gedrag in het dagelijks leven.....	58
4.9 Sociaal-demografische achtergrondkenmerken.....	61
5. Conclusie.....	64
5.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen.....	64
5.2 Terug naar de probleemstelling.....	74
5.3 Reflectie op het onderzoek.....	75
5.4 Aanbevelingen.....	76
5.5 Suggesties voor vervolgonderzoek.....	78
5.6 Tot slot.....	79
Literatuurlijst.....	80
Bijlage 1 Itemlijst.....	85
Bijlage 2 Voorbeeld onderdeel datamatrix.....	90

Samenvatting

1. Inleiding

Door de toegenomen welvaart en mobiliteit kunnen steeds meer Nederlanders op vakantie gaan (NBTC-NIPO Research, 2008) en zowel voor de lange als korte vakanties is het gebruik van het vliegtuig de laatste jaren sterk toegenomen (CBS, 2007). Deze ontwikkeling heeft negatieve gevolgen voor het milieu, omdat het vliegtuig het meest vervuilende vervoermiddel is ten opzichte van de touringcar, trein en auto (Milieudefensie, 2002). Toch kiezen veel Nederlanders voor een vliegvakantie en vooral voor ‘zon-zee-strandvakanties’ in het Middellands Zeegebied (Middleton & Hawkins, 1998). Het massale karakter van pakketreizen en het vliegverkeer heeft tot gevolg dat er veel druk uitgeoefend wordt op het milieu en de omgeving. Het zou dan ook goed zijn voor het milieu als toeristen bij een vakantie kiezen voor alternatieven die zo min mogelijk schade toebrengen aan het milieu.

Een dergelijke milieuvriendelijke strandvakantie wordt in dit onderzoek gezien als een vakantie waarbij voor milieuvriendelijke vormen van vervoer (de trein, touringcar, fiets, te voet, carpooling), verblijf (dat een zichtbaar milieubeleid of milieukeurmerk heeft) en/of vakantieactiviteiten (niet-gemotoriseerd) gekozen wordt. Deze keuzes op het gebied van duurzaam consumeren bij strandvakanties passen binnen het bredere begrip van duurzame ontwikkeling en in deze thesis gaat het om het ecologische aspect van duurzaamheid. Deze peiler kent zowel een vraagkant (toeristen) als een aanbodkant (reisorganisaties, lokale aanbieders).

De keuze voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven en activiteiten bij een strandvakantie staat in deze thesis centraal (zowel thuis als op de bestemming) en er zijn verschillende factoren die een rol kunnen spelen bij deze keuze, zoals kennis en duurzaam gedrag in het dagelijks leven.

Probleemstelling, doelstelling en relevantie

De probleemstelling in dit onderzoek luidt als volgt:

Welke factoren spelen een rol bij de keuze van strandvakantiegangers voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven en activiteiten en waar liggen mogelijkheden tot verduurzaming van de keuze voor een strandvakantie?

De doelstelling die uit de probleemstelling voortkomt, is om meer inzicht te krijgen in de factoren die mogelijk ten grondslag liggen aan de keuze voor duurzame mobiliteit, verblijfmogelijkheden en vakantieactiviteiten bij een strandvakantie, ten einde eventuele barrières en mogelijkheden bij deze keuze te ontdekken.

Dit onderzoek is maatschappelijk relevant, omdat de uitkomsten van dit onderzoek interessant en van belang kunnen zijn voor aanbieders van strandvakanties (zoals reisorganisaties) en accommodaties, evenals voor overheden die zich bezighouden met toerisme. Dit onderzoek is tevens wetenschappelijk relevant, omdat er nog geen specifiek onderzoek is gedaan naar de factoren die te maken kunnen hebben met de keuze van strandvakantiegangers voor duurzame vormen van mobiliteit, verblijf en activiteiten. Deze thesis sluit bovendien aan bij het onderzoek van de Universiteit van Tilburg, Telos en WUR.

2. Theoretische achtergrondconcepten

- Duurzaam toerisme

De WTO (2004) stelt dat de principes van duurzaamheid te maken hebben met de sociaal-culturele, ecologische en economische aspecten van toerisme (‘people, planet, profit’). In deze thesis gaat het om het ecologische aspect van duurzaamheid: de effecten die toerisme heeft op het milieu en de natuurlijke omgeving van de vakantiebestemming. De peiler ‘planet’ bevat zowel vraagaspecten (de toeristen die kunnen kiezen voor bijvoorbeeld milieuvriendelijk vervoer) als aanbodaspecten (bijvoorbeeld aanbieders in Nederland die informatie over milieuvriendelijke accommodaties verstrekken).

- Gedragspraktijkenbenadering

De Gedragspraktijkenbenadering (GPB) benadert vraagstukken vanuit een geïntegreerd vraag/aanbod-perspectief. De vraagkant bestaat uit de strandvakantiegangers en de keuzes die zij maken op het gebied van duurzaam vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten. De aanbodkant in deze thesis bestaat uit twee delen: het concrete aanbod van duurzame alternatieven zoals het openbaar vervoer, en informatie over duurzame alternatieven in bijvoorbeeld reisbrochures. De plaats en tijd waarin actoren (de strandvakantieganger met zijn portfolio) en aanbieders (van producten en diensten) 'elkaar tegenkomen' wordt de 'consumption junction' genoemd (Verbeek & Mommaas, 2008). Er kan soms sprake zijn van een 'misfit', als bijvoorbeeld de vraag naar en het aanbod van duurzame vakantieactiviteiten niet goed op elkaar aansluiten.

- Vakantiekeuzeproces

In de theorie over het vakantiekeuzeproces van Bargeman & Van der Poel (2006), die gebaseerd is op de theorie van Van Raaij en Francken (1984), worden zes fasen onderscheiden. In deze thesis gaat het om fase 2, 3 en 5 en de derde fase staat centraal, omdat het hierbij gaat om de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie. In fase 3 kan de toerist kiezen voor milieuvriendelijke vervoermiddelen, klimaatcompensatie, milieuvriendelijke accommodaties en vakantieactiviteiten. In de tweede fase raadpleegt de strandvakantieganger verschillende externe of interne informatiebronnen en kan men informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten zoeken en/of tegenkomen. De vijfde fase van het vakantiekeuzeproces behelst de strandvakantie zelf en hierbij gaat het onder andere om de keuze voor milieuvriendelijke vakantieactiviteiten.

3. Methode van onderzoek

Om de onderzoeksvragen en probleemstelling te beantwoorden is gebruikgemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode, waarbij het ging om het 'hoe' en 'waarom' achter de keuze voor een al dan niet milieuvriendelijke strandvakantie. Op basis van de onderzoeksvragen is een vragenlijst samengesteld en er zijn semi-gestructureerde interviews afgenomen met 15 respondenten die aan het profiel van een strandvakantieganger voldeden. Hierbij is de sneeuwbal methode gehanteerd, waarbij aan iedere respondent gevraagd werd of hij nog iemand anders kende die aan het profiel voldeed. Er zijn vijf respondenten uit de jeugdfase (12-25 jaar), zes uit de settlementfase (26-49 jaar) en vier uit de postcarrière fase (50-70 jaar) geïnterviewd. Deze interviews werden met een memorecorder opgenomen en de teksten zijn daarna vrijwel letterlijk uitgetypt. Ten slotte zijn, met behulp van thematische analyse, in drie rondes de data gereduceerd tot een overzichtelijke tabel. Hierdoor kon er gezocht worden naar opvallende patronen, overeenkomsten en verschillen tussen de respondenten en de deelonderwerpen.

4. Resultaten en conclusie

De keuze voor een (milieuvriendelijke) strandvakantie

Uit de onderzoeksresultaten is gebleken dat men, voordat men op strandvakantie gaat, nauwelijks rekening houdt met het milieu wat vakantievervoer en verblijf betreft (van tevoren legt men nog geen activiteiten vast). Geen enkele respondenten kiest namelijk bewust voor milieuvriendelijke vervoermiddelen, klimaatcompensatie en milieuvriendelijke accommodaties. Vrijwel geen enkele respondent zoekt informatie over milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten op en men komt dergelijke informatie ook nergens tegen. Het merendeel van de respondenten vindt het echter wenselijk om informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten te ontvangen. Tijdens de vakantie zelf onderneemt men onbewust zowel milieuvriendelijke als milieuvriendelijke activiteiten. Het openbaar vervoer wordt op de bestemming door de meesten als positief ervaren en hier wordt dan ook gebruik van gemaakt, maar ook van de (gehuurde) auto. Er wordt verder ter plekke geen informatie verstrekt over milieumaatregelen die de accommodaties treffen, terwijl de meeste respondenten aangeven dergelijke informatie wel te willen ontvangen.

De factoren die een rol spelen bij de keuze voor een (milieuvriendelijke) strandvakantie

- Het gebrek aan kennis dat de respondenten hebben van klimaatcompensatie, milieuvriendelijke reisorganisaties en milieukeurmerken voor accommodaties speelt een belangrijke rol bij de keuze voor deze mogelijkheden. Men maakt namelijk geen gebruik van klimaatcompensatie, reisorganisaties die duurzame vakanties aanbieden en accommodaties die milieumaatregelen nemen of een milieukeurmerk dragen. De respondenten zijn wel op de hoogte van wat de meest en minst milieuvriendelijke vervoermiddelen zijn, maar deze kennis speelt geen rol bij de keuze voor een milieuvriendelijk of minder milieuvriendelijk vervoermiddel.
- Het milieuvriendelijke gedrag in het dagelijks leven van de respondenten speelt op verschillende manieren een rol. Alle respondenten houden in het dagelijks leven rekening met het milieu en wanneer men in het dagelijks leven veel en bewust met het milieu rekening houdt (vooral de oudere respondenten) doet men dit in de vakantieaccommodatie ook en omgekeerd. Men is zich bewust van de milieuproblematiek en vindt het belangrijk om rekening te houden met het milieu, maar het merendeel heeft milieuaspecten niet eerder aan strandvakanties verbonden. Bij vrijetijdsuitstapjes in het dagelijks leven kiest men andere vervoermiddelen dan dat men op de vakantiebestemming doet.
- Ook ervaringen met andere milieuvriendelijke vakanties spelen op meerdere manieren een rol. Het gebrek aan ervaring met milieuvriendelijke vakantieactiviteiten of accommodaties bij andere vakanties, speelt een rol bij het feit dat men hier bij strandvakanties ook niet voor kiest. Men heeft wel ervaring met milieuvriendelijke vervoermiddelen. Wanneer men bij andere vakanties, zoals wintersport of stedentrips, voor milieuvriendelijke vervoermiddelen als de trein of bus kiest, kiest men hier bij strandvakanties niet voor. Dit ligt vooral aan de grotere afstand of negatieve ervaringen met milieuvriendelijke vervoermiddelen als de trein.
- De inwisselbaarheid van een strandvakantiebestemming lijkt geen grote rol te spelen bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie. Men ziet vooral verschillen tussen de gekozen strandvakantielanden en vindt de verder weggelegen strandvakantiebestemmingen niet zonder meer inwisselbaar voor strandvakantiebestemmingen dichterbij. Als dit wel het geval was, zou men wellicht eerder geneigd zijn om bij een bestemming dichterbij of in Nederland een milieuvriendelijk vervoermiddel te kiezen, zoals de trein, fiets of bus. Een strandvakantiebestemming in Nederland of aan de Oostzeekust is voor de meeste respondenten ook geen optie, vooral vanwege het weer en de behoefte aan een andere vakantiesfeer en cultuur.
- Relevante anderen in de sociale omgeving blijken nauwelijks milieuvriendelijk vakantiegedrag te vertonen. Er is geen sociale druk in de directe omgeving om milieuvriendelijke keuzes te maken omtrent vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten (zie Ester, 1999). Er zijn wel personen in de directe omgeving die per trein of bus op strandvakantie gaan, maar dit heeft nauwelijks invloed op de keuze van de respondenten. Het reizen per vliegtuig komt het meeste voor in de sociale omgeving en ook bij de respondenten. Het feit dat relevante anderen geen ervaring hebben met milieuvriendelijke accommodaties kan een rol spelen bij het gegeven dat de respondenten hier ook niet voor kiezen. Bijna niemand kent bovendien personen die echt bewust milieuvriendelijke vakantieactiviteiten ondernemen tijdens strandvakanties en de respondenten doen dit zelf ook vaak niet.
- Ten slotte verschilt de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie niet sterk voor personen met verschillende achtergrondkenmerken. Geen enkele respondent, ongeacht levensfase, kiest bewust voor milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten. De respondenten uit de jeugdfase blijken wat meer interesse te hebben in het ontvangen van informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties, vakantieactiviteiten en milieumaatregelen die accommodaties nemen. De respondenten uit de postcarrièrefase blijken echter wat meer rekening te houden met het milieu, zowel in het dagelijks leven als tijdens het verblijf in de vakantieaccommodatie.

Wat geslacht betreft zijn er geen duidelijke verschillen tussen mannen en vrouwen naar voren gekomen in de keuze voor milieuvriendelijke strandvakanties. Ook wat opleiding betreft zijn er niet veel verschillen ontdekt, hoewel de jongere respondenten hoger opgeleid zijn dan de oudere respondenten. Deze jongere respondenten blijken niet meer milieuvriendelijk gedrag te vertonen dan ouderen, maar zijn wel bereid om meer te leren over milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties en activiteiten (zie Gatersleben et al., 2002).

Als laatste speelt het inkomen, of meer specifiek het bedrag dat men over heeft voor een strandvakantie, een rol bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie. Het merendeel van de respondenten heeft vrij veel geld over voor een strandvakantie, maar men vindt in het algemeen dat milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten duurder zijn dan normaal. Milieuvriendelijke vakantieactiviteiten worden door de meeste juist als goedkoper gezien.

Mogelijkheden tot verduurzaming van de (keuze voor) een strandvakantie liggen voornamelijk in de informatieverstrekking en het vergroten van de kennis en het milieubewustzijn in relatie tot strandvakanties. De respondenten raadplegen nooit informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten, omdat zij vaak niet op de hoogte zijn van de mogelijkheid hiertoe. De meeste hebben nooit eerder milieuaspecten in verband gebracht met strandvakanties. De respondenten hechten wel belang aan het milieu en houden hier in het dagelijks leven rekening mee. Sommigen vinden dat zij op vakantie geen rekening hoeven te houden met het milieu, maar de meesten zouden informatie over milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten op prijs stellen.

5. Aanbevelingen voor aanbieders en suggesties voor vervolgonderzoek

Omdat de respondenten vrijwel geen milieubewustzijn hebben in relatie tot strandvakanties, zijn de aanbevelingen er vooral op gericht om dit bewustzijn en de kennis van milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten te vergroten. Op deze manier zou een eerste stap gezet kunnen worden om (de keuze voor) strandvakanties te verduurzamen. Zowel voordat men op strandvakantie gaat als op de plaats van bestemming kan er vrijblijvend informatie worden verstrekt over milieuaspecten. Er dient bijvoorbeeld meer en duidelijke informatie te worden verstrekt door reisorganisaties over hoe milieuvriendelijk bepaalde vervoermiddelen zijn, over (het nut van) klimaatcompensatie van vliegreizen, milieuvriendelijke accommodaties en reisorganisaties die zich richten op duurzame vakanties.

Dit onderzoek zou aangevuld kunnen worden met kwantitatief onderzoek onder een grotere onderzoekspopulatie, waardoor er met meer zekerheid uitspraken gedaan kunnen worden over verbanden tussen de kenmerken van respondenten en de factoren. Aangezien dit onderzoek zich richtte op de vraagkant, namelijk op de toeristen, zou dit onderzoek bovendien aangevuld kunnen worden met een studie naar de aanbodkant van strandvakanties of met een studie die beide kanten tegelijk belicht.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

“Whereas in the past travelling used to be a privilege, nowadays tourism is a mass phenomenon of the western world. Holidays and short stay trips have become a part of modern societies.” (Böhler, Grischkat, Haustein & Huneck, 2005, p.1)

Door de toegenomen welvaart en mobiliteit kunnen steeds meer Nederlanders op vakantie gaan. In 2007 bedroeg de vakantieparticipatie van de Nederlandse bevolking 81 procent. Men ging gemiddeld 2,8 keer op vakantie en de helft van de Nederlanders wilde zelfs vaker op vakantie (NBTC-NIPO Research, 2008). Zowel voor de lange als korte vakanties is het gebruik van het vliegtuig de laatste jaren sterk toegenomen (CBS, 2007). Deze ontwikkeling heeft negatieve gevolgen voor het milieu en draagt bij aan de luchtvervuiling, omdat het vliegtuig het meest vervuilende vervoermiddel is ten opzichte van de touringcar, trein en auto, vanwege de relatief grote uitstoot van koolstofdioxide, stikstofdioxide en roet (Milieudefensie, 2002).

Toch kiezen veel Nederlanders voor een vliegvakantie, en vooral naar zonnige landen in het Middellands Zeegebied om te genieten van een warm klimaat. De belangrijkste redenen van toeristen om naar het Middellands Zeegebied te gaan zijn om te genieten van strand en zon (Middleton & Hawkins, 1998) en dit wordt vaak gecombineerd met andere activiteiten, zoals (water)sport en excursies (Bramwell et al., 1998). Een strandvakantie zou dan ook kunnen worden getypeerd als een vakantie waarbij het genieten van zon, zee en strand centraal staat, maar waarbij men ook activiteiten wil ondernemen, en waarbij men gegarandeerd wil zijn van een warm en droog klimaat. In 2004-2005 werden in totaal ongeveer 2,1 miljoen zon-vliegvakanties door Nederlanders ondernomen (NBTC–NIPO Research, 2007a). Een groot deel van deze vliegvakanties wordt in het Middellands Zeegebied (dat bestaat uit Zuid-Portugal, Spanje, Frankrijk, Italië, Griekenland, Turkije, Cyprus en Malta, en de noordelijke delen van Egypte, Tunesië, Algerije, Israël en Marokko) doorgebracht. De laatste jaren krijgen deze bestemmingen steeds meer concurrentie van intercontinentale bestemmingen zoals de Nederlandse Antillen, Thailand, Mexico, de Dominicaanse Republiek en Brazilië (NBTC–NIPO Research, 2007a). Ondanks de groei van het ‘winter-zon’-toerisme is de toerisme-industrie in dit gebied sterk seizoensgebonden en komen de meeste toeristen tussen mei en september hier naar toe (Middleton & Hawkins, 1998). Het zon-zee-strand-toerisme lijkt enerzijds te bestaan uit families (jonge getrouwde stellen met maximaal twee kinderen), en anderzijds uit jonge alleenstaande mensen die meer geld hebben en op latere leeftijd trouwen (Bramwell, 1998). Het zijn volgens Lise & Tol (2002) vooral rijke mensen die voor een dergelijke vakantie kiezen. Strandvakantiegangers zijn namelijk bereid een hoge prijs te betalen om zeker te zijn van een warm klimaat (Lise & Tol, 2002).

Een strandvakantie wordt vaak als een pakketreis aangeboden en een dergelijke inclusieve vakantie ('packaged holiday') heeft volgens Laws (1997) drie onderdelen die samen 'verpakt' worden: het vervoer, de accommodatie en de activiteiten op de vakantiebestemming. In deze thesis wordt ingegaan op deze drie aspecten: het vervoer, het type verblijf en de activiteiten die toeristen kiezen wanneer zij een strandvakantie ondernemen. Laws (1997) stelt dat het massale karakter van pakketreizen en het vliegverkeer tot gevolg kan hebben dat er veel druk uitgeoefend wordt op het milieu en de bestemming, zoals een kustgebied. Het zou goed zijn voor het milieu als toeristen hier rekening mee zouden houden, door bij een vakantie te kiezen voor alternatieven die zo min mogelijk schade toebrengen aan het milieu, dus milieuvriendelijk zijn. Het kan echter wel zijn dat toeristen bij een pakketreis niet veel te kiezen hebben qua vervoer, verblijf en activiteiten. Een belangrijke vraag is in hoeverre en waarom strandvakantiegangers tot de keuze voor milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten komen (thuis en op de plaats van bestemming), en welke factoren aan deze keuze ten grondslag liggen. Een duurzame (milieuvriendelijke) strandvakantie zou in dit onderzoek gezien kunnen worden als een vakantie waarbij voor een duurzaam type vervoer (de trein, touringcar, fiets, te voet, carpooling), duurzaam type verblijf (dat een zichtbaar milieubeleid of milieukeurmerk heeft) en duurzame activiteiten (niet-gemotoriseerd) gekozen wordt.

Bij de keuze voor een dergelijke duurzame strandvakantie spelen verschillende vraagstukken mee: wat voor type vervoer kiezen strandtoeristen doorgaans: het vliegtuig, de auto, de trein of de touringcar, en waarom? En in hoeverre kiezen toeristen voor een type verblijf dat milieumaatregelen treft? Op verschillende websites kan men bijvoorbeeld wereldwijd zoeken naar logiesvormen die geclassificeerd zijn als milieuvriendelijk (www.environmentallyfriendlyhotels.com). Naast de keuze voor het type verblijf kan men bepaalde (duurzame) activiteiten ondernemen ter plekke.

Het gaat bij al deze keuzes om duurzaam consumeren op het gebied van strandvakanties. Dit past binnen het bredere begrip van duurzame ontwikkeling, waarvan het milieu ('planet') een van de aspecten is en die in deze thesis centraal staat. De andere aspecten van duurzame ontwikkeling zijn 'people' en 'profit' en bij duurzaam toerisme zou een balans moeten zijn tussen deze drie aspecten, waarbij toerisme sociaal en cultureel verantwoord is, in natuurlijk opzicht verdraagzaam, en economisch rendabel (Infopunt Duurzaam Toerisme, 2003). In deze thesis gaat het dus om het ecologische aspect van duurzaamheid; om de effecten die toerisme heeft op het milieu. Bij de peiler 'planet' gaat het zowel om de vraagkant (toeristen) als om de aanbodkant (tour operators, reisorganisaties, en lokale aanbieders van bijvoorbeeld accommodaties).

Deze vraag- en aanbodkant komen terug in de Gedragspraktijkenbenadering (GPB). Deze GPB staat centraal in het onderzoek naar duurzaamheid van de CONTRAST groep, en deze thesis sluit aan bij het onderzoek over toeristische mobiliteit binnen deze onderzoeksgroep (zie paragraaf 1.3). In deze thesis worden strandvakanties gezien als een gedragspraktijk: een routinematige, alledaagse activiteit,

gesitueerd in tijd en ruimte, die gedeeld wordt door groepen mensen (zie Verbeek & Mommaas, 2008). De focus ligt op de vraagkant, dus op de keuzes die strandvakantiegangers thuis en ter plekke maken. De aanbodkant wordt niet apart belicht, maar komt in beeld op de momenten waarop de toerist dit aanbod tegenkomt.

De Gedragspraktijkenbenadering betreft volgens Spaargaren (2007) een contextuele kijk op consumptiegedrag, waarbij de vraag- en aanbodkant in onderlinge relatie worden belicht. Waar de vraag- en aanbodkant samenkomen is er sprake van sociale gedragspraktijken; hierin vindt interactie plaats tussen actoren (toeristen) en hun leefstijl en routines aan de ene kant, en de aanbodinfrastructuur met haar regels en mogelijkheden aan de andere kant (Spaargaren, 2007). De leefwereld van consumenten moet worden afgestemd op die van de aanbieders en wanneer dit niet gebeurt, kan er sprake zijn van een 'misfit' (Spaargaren et al., 2002), bijvoorbeeld als er geen paragraaf over duurzaamheid in een reisbrochure staat, terwijl de consument daar wel in geïnteresseerd is.

Om de Gedragspraktijkenbenadering nader invulling te geven, wordt onder andere het vakantiekeuzeprocess gebruikt dat consumenten doorlopen. Het omvat volgens Bargeman (2001) verschillende fasen, zoals het nemen van de beslissing om op vakantie te gaan, en het zoeken naar informatie. De keuze voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven en activiteiten bij een strandvakantie staat in deze thesis echter centraal, zowel thuis als op de plaats van bestemming. Er zijn verschillende factoren die kunnen samenhangen met deze keuze. Speelt de hoeveelheid kennis die mensen hebben van duurzame alternatieven een rol bij deze keuze? Kiezen mensen misschien voor duurzame alternatieven als zij in het dagelijkse leven ook duurzaam consumeren? Wellicht spelen eerdere ervaringen met duurzame vakanties ook een rol? En op basis van welke typen informatiebronnen komt de keuze voor een duurzame strandvakantie eigenlijk tot stand? Wanneer men weet wat er goed of minder goed gaat in de informatievoorziening en hoe dit komt, kunnen er wellicht opties ontdekt worden om (de keuze voor) strandvakanties te verduurzamen. In het vakantiekeuzeprocess zijn er namelijk verschillende momenten waarop vraag en aanbod elkaar tegenkomen, bijvoorbeeld wanneer een persoon informatie over milieumaatregelen tegenkomt in de accommodatie op de bestemming.

1.2 Probleemstelling en doelstelling

Dit onderzoek kan gezien worden als een exploratief onderzoek, omdat er nog geen specifiek onderzoek gedaan is naar de keuze voor duurzame strandvakanties. Uit nieuwsgierigheid voor dit nog onderbelichte onderwerp en op basis van de vorige paragraaf is gekomen tot de volgende probleemstelling: *Welke factoren liggen ten grondslag aan de keuze van strandvakantiegangers voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven en activiteiten en waar liggen mogelijkheden tot verduurzaming van de keuze voor een strandvakantie?*

Bij de keuze voor een duurzame vakantie komt soms ook het aanbod in beeld, bijvoorbeeld op het moment dat een medewerker van een reisbureau informatie over duurzaamheid verstrekt. Het gaat in deze thesis niet zozeer om korte, maar om lange vakanties, omdat een strandbestemming vaak vrij ver weggelegen is en men daardoor waarschijnlijk vaker een lange strandvakantie onderneemt dan een korte. Bovendien kan men tijdens een lange vakantie meer ondernemen, wat interessant is voor dit onderzoek omdat men dan meer keuzes maakt op het gebied van vervoer en activiteiten. Een lange vakantie is een verblijf buiten de eigen woning voor ontspanning of plezier, met vier of meer aaneengesloten overnachtingen, waarbij men niet verblijft op het vaste woonadres van familie of kennissen (NRIT 2001, in Bargeman et al., 2002).

De doelstelling die uit de probleemstelling voortkomt, is om meer inzicht te krijgen in de factoren die mogelijk ten grondslag liggen aan de keuze voor duurzame toeristische mobiliteit, verblijfmogelijkheden en activiteiten bij een strandvakantie, ten einde eventuele barrières (bijvoorbeeld gebrek aan informatie/kennis) en mogelijkheden voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven te ontdekken. Er kunnen eventuele miscommunicaties ontdekt worden, wanneer bijvoorbeeld blijkt dat consumenten geen informatie over duurzame vervoermogelijkheden tegenkomen op de website van een reisorganisatie, terwijl zij dat wel zouden willen. Reisbureaus en reisorganisaties op internet zouden er dan voor kunnen zorgen dat de consumenten toch informatie over duurzame alternatieven krijgen of tegen kunnen komen als hier behoefte aan is.

De probleemstelling zal beantwoord worden aan de hand van een kwalitatief onderzoek, waarbij semi-gestructureerde interviews gehouden worden met Nederlanders die een of meerdere strandvakanties hebben ondernomen.

1.3 Relevantie

Dit onderzoek is maatschappelijk relevant, omdat de uitkomsten van dit onderzoek interessant en van belang kunnen zijn voor aanbieders van strandvakanties (zoals reisorganisaties) en accommodaties, evenals voor overheden die zich bezighouden met toerisme. Op basis van de resultaten van het onderzoek kan er wellicht ingespeeld worden op bepaalde factoren die een rol spelen bij de keuze voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven. Uit het onderzoek kunnen mogelijkheden naar voren komen voor een verduurzaming van (de keuze voor) strandvakanties, bijvoorbeeld als strandvakantiegangers wel duurzamer zouden willen reizen, maar er op de vakantiebestemming geen goede mogelijkheden zijn om met het openbaar vervoer te reizen.

Dit onderzoek is tevens wetenschappelijk relevant, omdat er nog geen specifiek onderzoek is gedaan naar de factoren die te maken hebben met de keuze van strandvakantiegangers voor duurzame vormen van mobiliteit, verblijf en activiteiten. Deze thesis sluit aan bij het onderzoek van de Universiteit van Tilburg, Telos en WUR (Wageningen Universiteit en Researchcentrum), binnen de

CONTRAST groep, die onderzoek doet naar duurzaamheid op het gebied van verschillende consumptiedomeinen (voedselconsumptie, wonen, alledaagse mobiliteit en toeristische mobiliteit in het bijzonder), waarbij de Gedragspraktijkenbenadering het kader vormt (www.contrast-research.nl).

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk komt het theoretisch kader aan bod, waarin verschillende relevante theorieën worden toegelicht. Aan de hand van deze theoretische concepten wordt tot verscheidene factoren gekomen die ten grondslag kunnen liggen aan de keuze voor een duurzame strandvakantie. Verder zal een conceptueel model worden opgesteld en zal een aantal onderzoeksvragen worden geformuleerd. Daarna volgt het hoofdstuk over de methode van onderzoek, waarin onder andere wordt ingegaan op het onderzoeksdesign en de operationalisering van de onderzoeksvragen. Vervolgens komen de resultaten van het onderzoek aan bod. In het laatste hoofdstuk worden de onderzoeksvragen en probleemstelling beantwoord, wordt er gereflecteerd op het onderzoek en wordt er afgesloten met een aantal aanbevelingen voor reisorganisaties en suggesties voor vervolgonderzoek.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt in de eerste paragraaf ingegaan op het concept van duurzaamheid en duurzaam toerisme. In de daaropvolgende paragraaf zal de Gedragspraktijkenbenadering (Social Practices Approach) worden uitgewerkt. Deze benadering dient hier als kader voor theorieën over het vakantiekeuzeproces. Dit vakantiekeuzeproces zal vervolgens besproken worden. Daarna zal worden ingegaan op de factoren die kunnen samenhangen met de keuze voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven en activiteiten bij een strandvakantie. Ten slotte volgt een conceptueel model en de onderzoeksvragen die op basis van dit model opgesteld kunnen worden.

2.1 Duurzame ontwikkeling en duurzaam toerisme

Zoals uit de inleiding blijkt, gaat het in deze scriptie om het vraagstuk of en hoe toeristen tot de keuze voor duurzame (milieuvriendelijke) vervoer- en verblijfmogelijkheden en activiteiten komen en welke factoren een rol spelen bij deze keuze. Om inzicht te krijgen in wat nu duurzame alternatieven zijn, wordt eerst naar het concept van duurzaamheid gekeken.

Wereldwijd wordt erkend dat duurzaamheid een van de belangrijkste onderwerpen is ten aanzien van toerisme. Deze acceptatie is terug te zien in de snelle toename van publicaties en onderzoeken waarin geprobeerd wordt om de principes van ‘duurzame ontwikkeling’ te analyseren (Richards & Hall, 2000). Het begrip duurzame ontwikkeling heeft bekendheid gekregen door het Brundtland-rapport, van de World Commission on Environment and Development uit 1987 (Sundar, 2006). Essentieel in de omschrijving van duurzame ontwikkeling in dit rapport is dat verandering en ontwikkeling volop mogelijk is, zolang de mogelijkheden om in menselijke behoeften te voorzien, nu en in de toekomst, er niet door worden belemmerd (WCED, 1987).

In navolging van de groeiende aandacht voor het milieu en duurzame ontwikkeling in het algemeen, groeit ook de aandacht voor vormen van duurzaam toerisme (Van der Poel, 2004). Er zijn veel verschillende visies op wat duurzaam toerisme precies is. Volgens Ritchie & Crouch (2003) heeft duurzaam toerisme niet simpel als doel om ontwikkeling te beperken, maar ook om de ontwikkeling en promotie van geschikte vormen van toerisme, zoals duurzaam toerisme, te bevorderen. Duurzaam toerisme betreft volgens Swarbrooke & Horner (2007) sociale rechtvaardigheid en economische levensvatbaarheid, evenals de fysieke omgeving en de toekomst. De World Tourism Organisation (2004) stelt dat de principes van duurzaamheid refereren aan de sociaal-culturele, ecologische en economische aspecten van toerisme (people, planet, profit) en dat er een goede balans moet worden gevonden tussen deze drie dimensies om duurzaamheid op lange termijn te garanderen. De peilers people en profit blijven in deze thesis verder achterwege. Bij de peiler ‘planet’, die in dit onderzoek centraal staat, dient er optimaal gebruik te worden gemaakt van natuurlijke hulpbronnen die een belangrijk deel uitmaken van toerismeontwikkeling, waarbij belangrijke ecologische processen, het

milieu, de natuur en biodiversiteit behouden blijven. Strandvakantiegangers zouden bijvoorbeeld het strand schoon moeten houden en ze zouden, tijdens de heen- en terugreis en ter plekke, voor vervoersmogelijkheden kunnen kiezen die minder negatieve effecten hebben op het milieu.

Een van de vervoersmogelijkheden waar toeristen voor kunnen kiezen is het vliegtuig, dat een belangrijke rol speelt in het toerisme, maar niet tot vormen van duurzame vervoersmogelijkheden gerekend kan worden. Het heeft namelijk van alle mobiliteitsvormen het grootste negatieve effect op de klimaatverandering, door de grote hoeveelheid CO₂-uitstoot die leidt tot een versterking van het broeikaseffect (Stichting Natuur en Milieu, 2006). Zoals in de Inleiding werd beschreven, ondernemen Nederlanders toch veel vliegreesen, met name naar zon-strandbestemmingen. Het kust- en strandtoerisme is volgens de World Tourism Organisation (2006) nog steeds het dominante toerismesegment wat betreft aantallen toeristen. Kustgebieden ervaren een steeds grotere druk op de natuurlijke bronnen door de steeds toenemende vraag en toeristische activiteiten die sterk geconcentreerd zijn in tijd en ruimte (seizoensgevoeligheid, veel infrastructuur en activiteiten in kleine kustgebieden). Om kustgebieden te verduurzamen worden er verschillende initiatieven ondernomen door overheden en aanbieders. Een voorbeeld is de Blue Flag, een eco-label voor stranden en havens die aan een set van criteria voldoen zoals milieueducatie, waterkwaliteit en omgevingsmanagement (The Foundation of Environmental Education, 2007).

Naast de initiatieven van aanbieders en overheden, is het belangrijk dat toeristen zelf initiatieven nemen en kiezen voor duurzame alternatieven wanneer zij op strandvakantie gaan, zoals het ondernemen van activiteiten die voor weinig of geen luchtvervuiling en geluidsoverlast zorgen (Infopunt Duurzaam Toerisme, 2003). Volgens het Infopunt Duurzaam Toerisme (2003) houdt een duurzaam toeristisch product (een vakantie) in dat bij de samenstelling ervan wordt gekozen voor een vervoermiddel, een accommodatie en activiteiten die milieu- en cultuurvriendelijk, sociaal rechtvaardig en economisch rendabel zijn. De peiler 'planet' bevat zowel vraagaspecten (de toeristen die kunnen kiezen voor milieuvriendelijk vervoer, verblijf en activiteiten) als aanbodaspecten (aanbieders in Nederland of op de bestemming, die milieuvriendelijke alternatieven op het gebied van vervoer, verblijf en activiteiten aanbieden en hier informatie over verstrekken). Deze thesis kan gezien worden als een opdrachtonderzoek vanuit Telos, die de Gedragspraktijkenbenadering centraal stelt. In deze thesis wordt de GPB gebruikt om meer inzicht te krijgen in de vraagkant van milieuvriendelijke strandvakanties, en deels in de relatie van de vraagkant met de aanbodkant. Een vakantie kan gezien worden als een vorm van consumptiegedrag of als een gedragspraktijk, zoals in de volgende paragraaf verder zal worden uitgewerkt.

2.2 Gedragspraktijkenbenadering

In dit onderzoek wordt ingegaan op het ‘planet’ aspect van duurzaam toerisme, dat zowel vraagaspecten als aanbodaspecten kent zoals hierboven beschreven is. Om meer inzicht te krijgen in de vraagkant, en deels in de relatie met de aanbodkant, kan er gebruik worden gemaakt van de Gedragspraktijkenbenadering (GPB), ofwel de Social Practices Approach (SPA).

De Gedragspraktijkenbenadering benadert vraagstukken vanuit een geïntegreerd vraag/aanbodperspectief, en Spaargaren (2007) stelt dat de analyse van consumptiegedrag zich zou moeten focussen op sociale gedragspraktijken. Sociale praktijken zijn volgens Reckwitz (2002 in Spaargaren, 2007) routinematige, alledaagse activiteiten die gesitueerd zijn in tijd en ruimte en gedeeld worden door groepen mensen als onderdeel van het dagelijks leven. In deze thesis gaat het om de gedragspraktijk (vakantiepraktijk) strandvakanties. Als men een strandvakantie onderneemt, is het aanbod van hotels en activiteiten bepalend voor de structuur van de sociale praktijk ‘strandvakantie’ en voor welke keuzes men (aan de vraagkant) maakt tijdens en voorafgaand aan de vakantie, bijvoorbeeld de keuze voor een busexcursie, gecombineerd met een stadswandeling te voet.

Eenzijds bestaat de vraagkant in dit onderzoek uit de strandvakantieganger met zijn eigen leefstijl. Het begrip leefstijl wordt in de GPB gebruikt om te verwijzen naar specifieke kenmerken van individuele actoren (Spaargaren et al., 2002) en kent algemene (general dispositional) en gedragspraktijk specifieke (conjunctural specific) leefstijlervaringen. De leefstijl van toeristen bestaat uit een eigen portfolio: opgedane ervaringen in het verleden, vaardigheden, kennis en houdingen (zie Spaargaren, 2007). Bij het begrip leefstijl gaat het echter niet om de attitude of de set van normen en waarden van de individu, maar om de specifieke set gedragingen die kenmerkend is voor de toerist en waaraan hij zelf een verhaal verbindt. In deze thesis wordt niet specifiek de factor leefstijl onderzocht, maar wel een variabele die een onderdeel kan zijn van iemands leefstijl: de rol van duurzaamheid in het dagelijks leven van mensen die op strandvakantie gaan (zie paragraaf 2.4.1). In deze thesis gaat het om de keuzes die strandvakantiegangers maken betreffende duurzaam vervoer, verblijf en activiteiten en de factoren die mogelijk samenhangen met deze keuzes. Voorbeelden van die factoren zijn de kennis over duurzame alternatieven en de rol van duurzaam gedrag in het dagelijks leven (zie paragraaf 2.4).

Anderzijds kan de aanbodkant gezien worden als de ‘mode of provision’: het aanbod van producten en diensten met een netwerk van regels, hulpbronnen, normen en waarden (Verbeek & Mommaas, 2008). De aanbodkant vormt de context voor individueel gedrag (zie Spaargaren, 2007), want zonder het aanbod van duurzame alternatieven zouden mensen ook niet voor een duurzame vakantie kunnen kiezen. Het aanbod in deze thesis bestaat uit twee delen, gezien vanuit het perspectief van de toerist: het concrete aanbod van duurzame alternatieven zoals openbaar vervoer en niet-

gemotoriseerde activiteiten, en informatie over duurzame alternatieven in bijvoorbeeld reisbrochures of in de accommodatie op de vakantiebestemming.

De plaats en tijd waarin consumenten en aanbieders ‘elkaar tegenkomen’ in een gedragspraktijk wordt ‘consumption junction’ genoemd. De onderlinge relatie tussen interne factoren zoals de achtergrondkenmerken van consumenten, en externe factoren zoals de infrastructuur van vervoermogelijkheden is hierin van belang (Spaargaren & Van Vliet, 2000). “Door de vraag en het aanbod met elkaar te confronteren in de consumption junction van de vakantiepraktijk kunnen er barrières of mogelijkheden ontdekt worden tussen de leefstijlen, identiteit en het routinematig gedrag van reizigers, en de principes van aanbieders zoals touroperators en reisorganisaties” (Bargeman et al., 2002 p. 9). Een voorbeeld van een consumption junction is het moment waarop mensen die op strandvakantie willen gaan informatie over duurzaamheid tegenkomen op de site van de reisorganisatie waarbij zij hun reis willen boeken. In deze thesis wordt de GPB echter niet helemaal formeel gebruikt, omdat in deze thesis vanuit de vraagkant gekeken wordt en hierbij het aanbod niet apart aan bod komt. Het aanbod komt wel in beeld op de momenten waarop de consument dit aanbod tegenkomt. Er kan soms sprake zijn van een ‘misfit’ tussen vraag en aanbod, als bijvoorbeeld blijkt dat toeristen in hun accommodatie geen informatie over duurzame maatregelen tegenkomen, terwijl zij dit misschien wel belangrijk zouden hebben gevonden.

Uit de Gedragspraktijkenbenadering kunnen de begrippen ‘(mis)fits’ en ‘consumption junction’ gebruikt worden voor verdere toepassing in dit onderzoek. Deze begrippen zijn gerelateerd aan de momenten waarop toeristen het aanbod tegenkomen en wat er goed of fout kan gaan op deze momenten. In de GPB wordt weinig specifiek op verscheidene variabelen ingegaan die ten grondslag kunnen liggen aan consumentengedrag of vakantiekeuzegedrag. De keuze voor duurzame vervoer- en verblijfmogelijkheden en activiteiten op het gebied van strandvakanties is gerelateerd aan het vakantiekeuzeproces dat consumenten doorlopen en dit proces zal in de volgende paragraaf verder toegelicht worden, in het licht van de gedragspraktijk strandvakantie.

2.3 Vakantiekeuzeproces

Het vakantiekeuzeproces kan gebruikt worden om te kijken hoe de keuze voor duurzame vervoer- en verblijfsmogelijkheden en activiteiten bij een strandvakantie tot stand komt. De keuze voor een vakantie komt niet in één enkel moment tot stand, maar gedurende een proces. Er zijn volgens Bargeman (2001) verschillende theorieën over vakantiekeuzeprocessen die inzicht geven in de fasen die mensen doorlopen wanneer zij op zoek gaan naar een vakantiebestemming, en in de factoren die deze fasen beïnvloeden. Mansfeld (1992) geeft met zijn bestemmingskeuzemodel aan dat zowel de motivatie van de toerist als het verzamelen van informatie belangrijk zijn om verschillende bestemmingen tegen elkaar af te wegen. In het vakantiekeuzeproces van Lee & Crompton (1992)

wordt de keuze van een bestemming verbonden aan de behoefte aan variatie, afwisseling of nieuwigheid. De meest bekende theorie over het vakantiekeuzeproces is de 'vacation sequence' van Van Raaij en Francken (1984 in Bargeman, 2001). Deze theorie heeft meerdere positieve aspecten, zoals dat er vanuit wordt gegaan dat de keuze voor een vakantiebestemming ook gerelateerd is aan andere beslissingen, bijvoorbeeld ten aanzien van logiesvorm en vervoermiddel. In deze thesis gaat het niet zozeer om de vakantiebestemming, maar vooral om de keuze voor het vervoer er naartoe, het verblijf, en het vervoer en de activiteiten ter plekke. Deze onderdelen worden bij een strandvakantie vaak aangeboden in de vorm van een pakketreis (zie Inleiding).

In de theorie over het vakantiekeuzeproces van Bargeman & Van der Poel (2006), die gebaseerd is op de theorie van Van Raaij en Francken (1984), worden zes fasen onderscheiden: het besluit om wel of niet op vakantie te gaan, het zoeken naar informatie, de gezamenlijke keuze, de voorbereiding, de vakantie zelf, en de evaluatie achteraf. Bij de voorbereidingsfase gaat het vooral om maatregelen als geld wisselen, inkopen doen, en een reisverzekering afsluiten (zie Bargeman, 2001). Deze activiteiten zijn verder niet relevant voor dit onderzoek. Het zoeken van aanvullende of specifieke informatie (bijvoorbeeld in relatie tot activiteiten en vervoer ter plekke) ter voorbereiding zal wel worden meegenomen. In deze thesis gaat het om fase 2, 3 en 5 en de derde fase zal als eerste worden toegelicht, omdat de keuze voor een duurzame strandvakantie centraal staat.

Keuze voor een (duurzame) strandvakantie

In de derde fase van het vakantiekeuzeproces wordt er eerst gekozen voor een specifieke strandvakantiebestemming. Men kan bijvoorbeeld steeds naar dezelfde bestemming gaan of dit afwisselen. Ook kiest de toerist voor de wijze van vervoer en verblijf. Wat het vervoer betreft zijn voor de hand liggende opties om op strandvakantie te gaan de auto (naar landen als Frankrijk en Spanje) en (in veel minder mate) de touringcar. Het vliegtuig is echter het belangrijkste vervoermiddel, vooral als het gaat om relatief verre afstanden en bestemmingen overzee, maar ook het minst duurzame (Milieudefensie, 2002). Wanneer duidelijk is met welk vervoermiddel men reist en waarom, kan in het geval van het vliegtuig onderzocht worden of men dan kiest voor de mogelijkheid tot klimaatcompensatie en waarom wel of niet. De negatieve effecten van de broeikasgasuitstoot als men met het vliegtuig reist, kan men namelijk compenseren via organisaties als Trees for Travel en GreenSeat. Men betaalt dan een extra bedrag om duurzame projecten te steunen, zoals het planten van bomen of energieprojecten in ontwikkelingslanden. Wat het verblijf betreft blijken bij lange buitenlandse vakanties de hotels als logiesvorm de laatste jaren een tamelijk sterke opmars te hebben doorgemaakt (CBS, 2007). Een bepaald hotel kan meer duurzame (milieuvriendelijke) maatregelen treffen dan andere (zie Infopunt Duurzaam Toerisme, 2003). De vraag is voor welk type accommodatie men kiest, en dan in hoeverre strandvakantiegangers bij het maken van hun keuze letten

op het milieuvriendelijke beleid van de gekozen accommodatie en/of op een milieukeurmerk, zoals Green Key. Ten slotte kan men er voor kiezen om bepaalde activiteiten al van tevoren te boeken, zoals een auto-excursie. De vraag hierbij is of strandvakantiegangers deze activiteiten al vastleggen en in hoeverre dit milieuvriendelijke activiteiten zijn. Al de voorgaande keuzes kunnen gezamenlijk gemaakt worden door een huishouden, of vooral door één persoon (zie Bargeman, 2001). De vraag bij deze keuzes is wel of men in het geval van een pakketreis veel te kiezen heeft qua vervoer en verblijf.

Aan de keuze voor een duurzame strandvakantie gaat de fase van informatie zoeken vooraf. Deze fase is belangrijk voor de toerist om meer te weten te komen over vervoer, verblijf en activiteiten en om tot een goede keuze te komen. Het kan tevens een belangrijke fase voor aanbieders (van informatie) zijn om grip te krijgen op de consument en om hun keuze te kunnen beïnvloeden (Bargeman & Van der Poel, 2006). Dit heeft tevens te maken met de consumption junction, waarin toeristen en aanbieders (van informatie) elkaar tegenkomen. De aanbodkant kan wellicht een kans laten liggen als zij bijvoorbeeld in een reisbureau geen informatie over duurzame vervoersmogelijkheden of klimaatcompensatie verstrekt, terwijl de toerist daar achteraf gezien wel in geïnteresseerd was geweest.

Informatie zoeken

De tweede fase behelst het zoeken naar informatie over een mogelijke bestemming, en in deze thesis over de wijze van vervoer en verblijf. Volgens Spaargaren et al. (2002) krijgen duurzame vakantie-reizen slechts moeizaam een plek binnen de gedragsroutines van Nederlanders. Nog geen tien procent van de Nederlanders zegt behoefte te hebben aan informatie over de manier waarop bij de vakantie-reis rekening kan worden gehouden met aspecten van natuur en milieu (Spaargaren et al., 2002). Het gaat hier om de vraag met wat voor typen informatiebronnen de keuze voor een (duurzame) strandvakantie doorgaans tot stand komt, en waar en in hoeverre consumenten informatie over duurzame alternatieven tegenkomen. Gaan zij hier tevens zelf naar op zoek en willen zij deze informatie tegenkomen? Toeristen kunnen algemene informatie ter oriëntatie zoeken of tegenkomen tijdens fase 2 van het vakantiekeuzeproces (voordat men de keuze voor een bestemming maakt) of meer specifieke of aanvullende informatie tijdens de voorbereidingsfase (zie Bargeman, 2001).

Er bestaan volgens Kotler & Armstrong (1994 in Fodness & Murray, 1998) vier categorieën van informatiebronnen die consumenten kunnen raadplegen: sociale informatie (vrienden, familie, kennissen), commerciële informatie (reisbureaus, folders, brochures), publieke informatie (kranten, tv, tijdschriften, internet), en informatie op basis van directe observatie of uitproberen van een product of dienst. Hier kan nog neutrale informatie aan worden toegevoegd, bijvoorbeeld de consumentengids, ANWB, VVV, en reisgidsen (zie Bargeman, 2001; Bargeman & Van der Poel, 2006). Fodness & Murray (1998) maken bovendien een onderscheid tussen interne informatie (informatie die op basis

van het portfolio, zoals eerdere vakantie-ervaringen met duurzaam vervoer of verblijf, aanwezig is in het geheugen van de toerist) en externe informatie (informatie die aanwezig is buiten de persoonlijke ervaring, zoals een reisgids).

Informatiebronnen over strandvakanties, of ‘zon– zee– strandvakanties’, zijn vaak commercieel of publiek, want deze informatie is vaak uitgebreid aanwezig in brochures en boeken van reisbureaus en op websites van reisorganisaties. Volgens NBTC–NIPO Research (2008) werd in 2007 ruim de helft van de vakanties van Nederlanders via internet (een publieke informatiebron) geregeld. De komende jaren zal twee op de drie Nederlanders alle of het merendeel van de vakanties via Internet gaan regelen. De algemene en bekende reisorganisaties zoals Arke, Thomas Cook, Oad Reizen, Jiba en GoGo Tours bieden allen zonvakanties aan als onderdeel van het standaardaanbod. Er zijn echter ook speciale websites voor (vlieg)strand-/zonvakanties, zoals www.sunescapes.nl en www.seesun.nl. Tevens zijn er op televisie allerlei reclamespotjes te zien over strandvakanties.

Wat informatie over duurzame alternatieven betreft zijn er verschillende plaatsen waar consumenten deze informatie kunnen tegenkomen, de zogeheten consumption junctions. Men kan bijvoorbeeld informatie over duurzaam reizen tegenkomen op websites van reisorganisaties en touroperators die duurzame (strand)vakanties aanbieden, soms in samenwerking met een natuurorganisatie zoals het Wereld Natuur Fonds. Voorbeelden hiervan zijn Travelsense, ECEAT, Responsible Travel en Sawadee Reizen. Verder kan men informatie tegenkomen over mogelijkheden voor klimaatcompensatie, via organisaties als Trees for Travel. Bovendien kan men informatie tegenkomen over duurzame verblijftypen. Komt de toerist bijvoorbeeld in een gids over accommodaties ook informatie tegen over verschillende milieumaatregelen die er genomen zijn? Soms worden de resultaten van de inspanningen bevestigd door een zogeheten ecolabel, zoals VISIT, Green Key en het EU-ecolabel. Het gaat hierbij om de zichtbaarheid en herkenbaarheid van dit milieubeleid of ecolabel voor de toerist. Komt men het ecolabel bijvoorbeeld tegen in reisbrochures waarin veel accommodaties worden aangeboden?

Ten slotte kan men op websites van reisorganisaties informatie tegenkomen over duurzame (vervoer)alternatieven. Bij TUI (de grootste reisonderneming van Nederland) bijvoorbeeld, worden bij reizen met een afstand tot 1000 kilometer andere vervoermogelijkheden dan vliegen aangeboden en wordt openbaar vervoer op de vakantiebestemming gepromoot. Daarnaast biedt TUI voordelige treinkaartjes naar Schiphol aan en stimuleert zij het gebruik van het openbaar vervoer en groepstaxivervoer om van en naar de opstapplaats van bus, trein en vliegtuig te komen (www.tui.nl). Dergelijke informatie over milieuvriendelijk vervoer hoeft niet altijd aanwezig te zijn. Wanneer er op een website geen informatie over duurzaam reizen staat, terwijl consumenten daar wel in geïnteresseerd zouden zijn, is er sprake van een misfit. Bij deze fase van informatie zoeken gaat het

om de vraag welke typen informatiebronnen men raadpleegt en waar men wat voor soort informatie over duurzame alternatieven tegenkomt en wil tegenkomen.

De fase van informatie zoeken gaat aan de keuze voor een duurzame strandvakantie vooraf. De fase die volgt op deze keuze betreft de vakantie zelf: de activiteiten die ondernomen worden, en het vervoer en verblijf ter plekke. Tijdens de vakantie kunnen toeristen in aanraking komen met informatie over duurzame alternatieven en vooral met het concrete aanbod ervan.

Vakantie: activiteiten, aanbod, informatie en vervoer op de plek van bestemming

In deze fase gaat het deels om de vakantieactiviteiten zelf die op de plaats van bestemming ondernomen worden. Rust, zwemmen en zonnen blijven de voornaamste motieven van toeristen om op strandvakantie te gaan, en de toerist wordt vooral aangetrokken door het klimaat en het landschap (Bramwell et al., 1998). Het genieten van strand en zon wordt wel gecombineerd met andere activiteiten, zoals (water)sport en excursies (Bramwell et al., 1998). Tijdens een (strand)vakantie kunnen verschillende dagattracties bezocht worden, waarbij Middleton & Hawkins (1998) vier soorten attracties onderscheiden: de attracties in het landelijk gebied of aan de kust (zoals nationale parken, beschermde kustgebieden, en dorpen die als cultureel erfgoed bestempeld zijn), de stedelijke attracties (zoals kerken, moskeeën, en musea), de performancegerelateerde attracties (zoals culturele festivals, lokale muziek en dans), en overige attracties als attractieparken, themaparken en 'retail centra' (Middleton & Hawkins, 1998). Naast de keuze voor het bezoeken van bepaalde attracties tijdens hun vakantie, kunnen strandvakantiegangers ook kiezen voor bepaalde sporten of activiteiten, waarbij gemotoriseerde vormen van sport en activiteiten zoals jeepsafari's, varen met een jetski of speedboot, minder duurzaam (milieuvriendelijk) zijn dan niet-gemotoriseerde sporten en activiteiten (Infopunt Duurzaam Toerisme, 2003) zoals wandelen, fietsen en kanoën. Voorbeelden van andere duurzame activiteiten die aangeboden kunnen worden zijn georganiseerde wandeltochten en fietstochten of een stadsexcursie met een lokale gids. Voor welke activiteiten kiest men dus doorgaans en waarom? Kiest men voor milieuvriendelijke activiteiten en waarom wel of niet?

Verder kan men tijdens de vakantie kiezen voor bepaalde vormen van vervoer ter plekke. Hierbij is de aanbodinfractuur van vervoermiddelen van belang, zoals treinen of bussen, die duurzamer zijn dan de (gehuurde) auto of motor. Strandvakantiegangers kunnen ter plekke bijvoorbeeld op excursie gaan met de (eigen of gehuurde) auto, motor of motorboot, maar ook per fiets of openbaar vervoer. Deze laatste vormen van vervoer zijn minder belastend voor het milieu, omdat zij voor minder luchtvervuiling en geluidsoverlast zorgen (Infopunt Duurzaam Toerisme, 2003). Als er geen goede infrastructuur van openbaar vervoer is of als dit veel geld kost, kan dat de toerist verhinderen om een type duurzaam vervoer te kiezen. Er is dan sprake van een misfit.

Ten slotte kunnen toeristen kiezen voor een bepaald type verblijf tijdens de vakantie. Er zijn accommodaties die meer aan duurzame ontwikkeling doen dan andere (Infopunt Duurzaam Toerisme, 2003). Men kan in de accommodatie of elders op de bestemming informatie over duurzame maatregelen tegenkomen. Een voorbeeld hiervan is het handdoekadvies in badkamers van accommodaties om water en energie te besparen. Er kan bovendien een milieukeurmerk zichtbaar zijn in de accommodatie, zoals Green Key. De toerist kan zelf ook maatregelen nemen in de accommodatie, zoals de lichten of airconditioning niet onnodig aanlaten. De vraag is dus in hoeverre toeristen op de plaats van bestemming kiezen voor milieuvriendelijke activiteiten, vormen van vervoer en maatregelen in de accommodatie. Het aanbod zelf en de informatievoorziening kunnen hierbij een belangrijke rol spelen.

Volgens Swarbrooke & Horner (2007) zijn er twee typen factoren die ten grondslag kunnen liggen aan toeristengedrag en daarmee aan de keuze voor een type vakantie: persoonlijke factoren (demografische achtergrondkenmerken zoals inkomen; kennis van bestemmingen en aanbod; attitudes ten opzichte van bestemmingen; en ervaring met typen vakanties en bestemmingen) en externe factoren (meningen van vrienden en familie, concreet aanbod, en informatie in de media). De persoonlijke factoren kunnen ook gezien worden als het portfolio van mensen, dat bestaat uit hun kennis, vaardigheden, ervaringen en attitudes. Op basis van deze factoren en naar aanleiding van de Gedragspraktijkenbenadering is gekomen tot een aantal factoren dat een rol kan spelen bij de keuze voor een duurzame strandvakantie. Zoals eerder gezegd wordt in deze thesis van de vraagkant uitgegaan. In de volgende paragraaf zullen de factoren beschreven worden die ten grondslag kunnen liggen aan de keuze voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven bij een strandvakantie. Hierbij zijn er momenten waarop ook aspecten van de aanbodkant aan bod komen.

2.4 Factoren van belang bij keuze voor duurzame alternatieven bij een strandvakantie

Bij een strandvakantie kan er gekozen worden voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven en activiteiten, en er zijn verschillende factoren aan de vraagkant die een rol kunnen spelen bij deze keuze. Bij deze keuze komt vaak ook het aanbod in beeld. Volgens onderzoek van Hoevenagel, Van Rijn, Steg & De Wit (1996) wordt milieurelevant gedrag bepaald door drie factoren: aanbod (en prijs), mogelijkheden (geld/tijd, kennis, sociaal-demografische kenmerken) en motivatie (ingegeven door eerdere ervaringen). Enkele van deze factoren zullen nu besproken worden, evenals enkele aanvullende factoren.

De factor 'rol van duurzaamheid in het dagelijks leven' zal als eerste behandeld worden en vervolgens komt de rol van kennis aan bod. Daarna wordt ingegaan op ervaringen met andere duurzame vakanties

en daarna op de inwisselbaarheid van de vakantiebestemming. Een volgende variabele is het duurzame vakantiegedrag van relevante anderen. Ten slotte zullen enige demografische achtergrondkenmerken worden besproken.

2.4.1 Rol van duurzaamheid in het dagelijks leven

Wanneer men in het dagelijks leven rekening houdt met het milieu (door bijvoorbeeld afvalscheiding en energiebesparing), wil dit dan zeggen dat men ook kiest voor duurzame alternatieven wanneer men op (strand)vakantie gaat? Het gaat hier om de relatie tussen milieuvriendelijk consumptiegedrag in het dagelijks leven en milieuvriendelijk gedrag voor en tijdens strandvakanties.

Wat wordt hier bedoeld met dagelijks milieuvriendelijk consumptiegedrag? In dit onderzoek gaat het hierbij om vervoer (om bijvoorbeeld uitstapjes maken of familie bezoeken) en wonen (wat men thuis doet aan milieugegedrag). Volgens Harland (2001) houdt milieugegedrag ('pro-environmental behaviour') een type gedrag in dat minder schade aan het milieu toebrengt dan alternatief gedrag, bijvoorbeeld met de fiets op familiebezoek gaan, terwijl men ook met de auto zou kunnen gaan. Milieuvriendelijke, energiebesparende alternatieven worden in een studie van Poortinga, Steg & Vlek (2004) ingedeeld in twee gebieden: wonen en vervoer. Voorbeelden van milieuvriendelijke keuzes op het gebied van wonen zijn: huisisolatie, een waterbesparende douchekop- en wasmachine, de tv niet op stand-by laten staan, en de thermostaat niet te hoog zetten. Als mensen in het dagelijks leven veel aan duurzaamheid doen in en rond het huis, vinden zij het wellicht ook belangrijk dat hun accommodatie op de vakantiebestemming aan milieucriteria voldoet. Voorbeelden van milieuvriendelijke keuzes op het gebied van vervoer zijn carpoolen, met het openbaar vervoer gaan, lopen, en het kopen van een zuinige auto (Poortinga et al., 2004). Als mensen normaal gesproken altijd met de auto uitstapjes ondernemen, zijn zij wellicht geneigd om ook met de auto op vakantie te gaan of ter plekke een auto te huren. Eén persoon kan echter in de ene gedragspraktijk (wonen) wel milieuvriendelijk gedrag vertonen, en in de andere (vakanties) niet (zie Spaargaren, 2007). Misschien kiest de strandvakantieganger wel voor milieuvriendelijke maatregelen in huis, maar niet voor milieuvriendelijke vervoersmogelijkheden. Het kan ook zijn dat men wel met de trein uitstapjes onderneemt in het dagelijks leven, maar niet met de trein op vakantie gaat.

Waarom consumeren mensen wel of niet op een duurzame manier in het dagelijks leven? Uit de Duurzaamheid Monitor (2007), een consumentenonderzoek naar de drijfveren en belemmeringen voor duurzaam gedrag onder Nederlanders, blijkt dat Nederlanders best bereid zijn om duurzaam te kopen en te leven, mits aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. Geld speelt daarbij niet de enige rol, maar ook de kwaliteit, beschikbaarheid en herkenbaarheid van duurzame producten. Het meest vertoonde duurzame gedrag is het scheiden van afval en de grootste stimulans om duurzamer te worden is dat duurzame producten 'duidelijk maatschappelijk voordeel' opleveren (Duurzaamheid Monitor, 2007).

Het gaat dus om de vraag in hoeverre er een relatie bestaat tussen duurzaamheid in het dagelijks leven en de keuze voor een duurzame strandvakantie. Wanneer mensen bijvoorbeeld in het dagelijks leven een drempel ervaren om duurzaam te consumeren, kan dit betekenen dat zij ook niet voor duurzame vervoer- en verblijfmogelijkheden bij een strandvakantie kiezen. Of men neemt thuis wel milieuvriendelijke maatregelen, terwijl men in de accommodatie op de vakantiebestemming geen rekening houdt met het milieu. In dit onderzoek kan gekeken worden naar de motieven die aan dergelijke gedragingen ten grondslag liggen.

Wanneer mensen duurzaam consumeren in het dagelijks leven of tijdens de vakantie, kan dit betekenen dat zij gemotiveerd worden door de kennis die zij hebben van duurzaamheid of duurzame maatregelen, of door eerdere ervaringen (zie Hoevenagel et al., 1996) met duurzame opties bij (strand)vakanties. De rol van kennis, die een onderdeel is van het portfolio van toeristen (zie Bargeman, 2001; Verbeek & Mommaas, 2008), zal nu worden toegelicht.

2.4.2 Kennis van duurzaam aanbod van vervoer, verblijf en activiteiten

De kennis die strandvakantiegangers hebben van duurzame alternatieven op het gebied van vervoer, verblijf en activiteiten (als onderdeel van hun portfolio) kan te maken hebben met de keuze voor een duurzame strandvakantie. Kennis over duurzaamheidsaspecten wordt namelijk gezien als een belangrijke factor in de totstandkoming van duurzaam gedrag (Beckers et al., 2004). Volgens de Sociaal-Economische Raad (2003) is het belangrijk dat consumenten goed geïnformeerd worden over duurzaamheid om daarmee duurzame ontwikkeling en consumptie te stimuleren. De grootste drempels om duurzaam te consumeren blijken namelijk, naast gebrek aan geld, gebrek aan kennis en informatie (Duurzaamheid Monitor, 2007). Ook is het de vraag of het voor consumenten inzichtelijk is wat de effecten van onduurzaamheid zijn.

Wanneer de Nederlandse burger wordt gevraagd waaraan hij zelf denkt bij het begrip duurzaamheid, worden met name 'lange levensduur' en 'kwaliteit van producten' genoemd. Meer abstracte associaties als 'toekomstige generaties' en 'bewust kiezen', leven duidelijk minder sterk (Beckers et al., 2004). Sommigen associëren het begrip duurzaamheid sterker dan anderen met kenmerken als bewust kiezen, natuur en milieu, toekomstige generaties en zorg voor de leefomgeving (Beckers et al., 2004). Dit zijn de 'Hoog duurzamen' (zie paragraaf 2.4.6), en zij beschikken over meer kennis van duurzaamheid en daarmee samenhangende problemen. Hoog duurzamen zouden wellicht ook eerder voor duurzame alternatieven kiezen bij een strandvakantie. De vraag is of strandvakantiegangers op de hoogte zijn van duurzame vervoer- en verblijfalternatieven en in hoeverre deze kennis samenhangt met de keuze voor een duurzame strandvakantie. De kennis kan tevens samenhangen met de mate van informatie zoeken en de typen informatiebronnen die men raadpleegt. Als men bijvoorbeeld al veel afweet van duurzame alternatieven, zoekt of raadpleegt men

dan informatie op een andere manier dan wanneer men geen of weinig kennis heeft? En raadpleegt men dan juist veel informatiebronnen of geen? (zie Bargeman, 2001).

De kennis kan ten eerste gaan over de vervoersmogelijkheden. Mensen die op strandvakantie gaan kunnen al dan niet op de hoogte zijn van wat de meest en minst duurzame vervoerswijze is. Het RIVM concludeert dat de uitstoot van koolstofdioxide (CO₂) per reizigerskilometer door een vliegtuig circa 5 maal hoger is dan die door de Hoge Snelheids Trein (Milieudefensie, 2002). De vraag is of toeristen van dergelijke informatie op de hoogte zijn en daarom zullen kiezen voor de trein in plaats van het vliegtuig wanneer zij voor een strandvakantie kiezen die niet al te ver weg is. Behalve de trein is ook de touringcar duurzamer dan het vliegtuig. De touringcars belasten het milieu het minst, aangezien de bussen vaak (bijna) vol zijn (www.milieucentraal.nl). Voor vliegtuigen zelf geldt dat de milieubelasting van standaardlijnvluchten met moderne vliegtuigen in de economy-class hoger is dan die van chartervluchten (vluchten die niet volgens een vaste dienstregeling gaan, maar in opdracht van klanten). Dat komt door een geringer aantal stoelen in dezelfde type vliegtuigen, die gemiddeld minder vol zitten. Bovendien zijn vluchten met tussenlanding per reizigerskilometer meer milieubelastend dan lange vluchten, omdat stijgen en dalen extra energie kost (www.milieucentraal.nl). Volgens Milieudefensie (2002) valt er nog veel milieuwinst te boeken door vluchten op de korte afstand te vervangen door de trein.

Als mensen op de hoogte zijn van de negatieve effecten van vliegen, gaan zij dan op zoek naar informatie over duurzaam reizen of mogelijkheden tot klimaatcompensatie en waar doen zij dit precies? Er kan sprake zijn van een misfit wanneer mensen geen kennis hebben van duurzame vervoermogelijkheden en deze informatie nergens aangeboden krijgen, terwijl zij hier wel belangstelling voor zouden hebben. Wanneer strandvakantiegangers wel op de hoogte zijn van de negatieve effecten van hun vliegreis op het milieu, en van (het belang van) mogelijkheden tot klimaatcompensatie, kunnen zij ervoor kiezen de negatieve milieueffecten te compenseren. Dit kan via organisaties als Trees for Travel, de KlimaatNeutraalGroep en GreenSeat. Deze organisaties rekenen de effecten op het milieu uit per reis (met name de uitstoot van broeikasgassen, CO₂) zodat de reiziger een financiële bijdrage levert aan duurzame projecten, zoals de aanleg en het behoud van bossen (www.milieucentraal.nl). Het kan ook gaan om het vervoer ter plekke. Heeft men bijvoorbeeld wel eens gehoord van initiatieven op het gebied van klimaatcompensatie, of van milieuvriendelijke vormen van vervoer op de plaats van bestemming? Dit geldt tevens voor de activiteiten die men kan ondernemen tijdens de vakantie.

Naast kennis van wat de meest en minst duurzame vervoermogelijkheden zijn, kan het portfolio van toeristen ook bestaan uit kennis van initiatieven op het gebied van duurzame accommodaties. Wanneer strandvakantiegangers kennis hebben van milieuvriendelijke typen verblijf kunnen zij hier rekening mee houden bij het zoeken van een geschikte logiesvorm. De consument kan wel eens

gehoord hebben van milieuvriendelijke maatregelen die accommodaties nemen, zoals het gebruik van serviesgoed dat lang meegaat, beperkt water- en energiegebruik bij het wassen van beddengoed en handdoeken, het gebruik van zonne- of windenergie en afvalscheiding (www.environmentallyfriendlyhotels.com). Het milieukeurmerk Green Key wordt in sommige landen gebruikt om aan te geven dat een accommodatie zoals een hotel of bungalowpark voldoet aan een lijst van internationale criteria voor duurzaamheid op het gebied van het milieu (www.green-key.org). De vraag is of de strandvakantiegangers op de hoogte zijn van initiatieven op het gebied van duurzame accommodaties, zoals het milieukeurmerk, en in hoeverre deze kennis bepalend is bij de keuze voor een duurzaam type verblijf. Of men veel of weinig weet over duurzaamheid kan samenhangen met eerdere ervaringen met duurzame vakanties.

2.4.3 Ervaringen met andere duurzame vakanties

Bij vakantie-ervaring kan worden gedacht aan de competentie met het op vakantie gaan in het algemeen of met een bepaalde vakantie in het bijzonder qua bestemming, activiteiten of verblijf (Bargeman, 2001). Het kan interessant zijn om te kijken naar de relatie tussen eerdere vakantie-ervaringen (als onderdeel van het portfolio van toeristen) en de keuze voor een duurzame strandvakantie. Wanneer men meer ervaring heeft met duurzame mogelijkheden bij een strandvakantie, kan men minder informatie hierover zoeken in fase 2 van het vakantiekeuzeprocess, of juist meer (zie Bargeman & Van der Poel, 2006). Wanneer deze ervaringen positief zijn, zal men wellicht opnieuw voor deze duurzame mogelijkheden kiezen, zoals klimaatcompensatie als men met het vliegtuig reist. Eerdere vakantie-ervaringen kunnen dan ook een (volgende) vakantiekeuze beïnvloeden (Pearce & Lee, 2005). Dit hangt samen met fase 6 van het vakantiekeuzeprocess (Bargeman & Van der Poel, 2006). In deze fase vindt namelijk de evaluatie van de vakantie plaats, op basis waarvan men weer voor duurzame alternatieven zal kiezen of juist niet. Men kan bijvoorbeeld positieve ervaringen hebben met het reizen per trein, of juist minder goede ervaringen met een milieuvriendelijke activiteit ter plekke, zoals een fietstocht. Er kan sprake zijn van verschillende sub-gedragpraktijken (zie Verbeek & Mommaas, 2008), wanneer iemand die op strandvakantie is geweest, de keren daarvoor een andere vakantie ondernomen heeft, zoals een wintersportvakantie of een cultuurvakantie, waarbij wel of niet op duurzaamheid gelet werd. Dit kan weer invloed hebben op de keuze voor een (duurzame) strandvakantie.

2.4.4 Inwisselbaarheid van de vakantiebestemming

Het grootste deel van de zon-vliegvakanties van Nederlanders wordt in het Middellands Zeegebied gehouden. Volgens Middleton & Hawkins (1998) is de toeristenindustrie hier erg succesvol in het aanbieden van pakketreizen en het aantrekken van massatoerisme. De vraag is in hoeverre

strandvakantiegangers hun bestemming inwisselbaar vinden en of zij hierdoor een bestemming dichterbij zouden kiezen. Bij een bestemming die minder ver weg is, is men eventueel eerder geneigd een milieuvriendelijk type vervoermiddel te kiezen, zoals de trein. Wanneer mensen voor kortere afstanden de trein of de touringcar zouden kiezen, zou dit namelijk aanzienlijk schelen in de milieudruk en klimaatverandering (Hoyer & Aal, 2005).

Het toerismeproduct in het Middellands Zeegebied is vrijwel identiek tussen landen en voornamelijk gebaseerd op stranden en een warm klimaat. Toeristenresorts aan de kust lijken ook sterk op elkaar, waardoor het belang van de geografische ligging ervan minder van belang wordt voor toeristen (Middleton & Hawkins, 1998). Dit kan ertoe leiden dat strandvakantiegangers die bijvoorbeeld elk jaar naar Turkije gaan, ook naar een land dichterbij zouden kunnen gaan zoals Frankrijk. De vraag is of en waarom wel of niet toeristen bereid zijn om een bestemming te kiezen die minder ver weg gelegen is. Wellicht zou men dan ook eerder kiezen voor de trein of touringcar omdat het een kortere afstand betreft.

Behalve het ongedifferentieerde vakantieproduct kan ook het klimaat in het Middellands Zeegebied ervoor zorgen dat toeristen voor een andere bestemming kiezen of in hun eigen land blijven (Hall & Higham, 2005). De temperatuur in het gebied zal steeds verder stijgen en in de zomer kan het te warm worden om daar een strandvakantie door te brengen. In landen als Nederland en Duitsland wordt het ook warmer, maar niet té warm, zodat het eventueel een optie zou zijn om in eigen land te blijven in de zomer (Hall & Higham, 2005). Als Nederlanders in Nederland op vakantie gaan en niet in het buitenland, zorgt dit voor minder milieudruk doordat er minder (vliegtuig)mobiliteit plaatsvindt. Een kanttekening hierbij is dat niet álle Nederlanders een binnenlandse vakantie kunnen ondernemen, omdat hier geen plaats voor is in Nederland en het te vol zou worden aan de kust.

Men zou dus in de toekomst eventueel meer in eigen land op vakantie kunnen gaan, maar volgens Sanchez (2005) kan het zijn dat men in de toekomst in de zomermaanden juist zijn toevlucht zal gaan zoeken in het noorden van Europa. Langs de Oostzeekust (waar landen als Duitsland, Denemarken en Polen aan grenzen) kan namelijk eveneens genoten worden van zomerse temperaturen, veel zonneschijn en weinig regen. In het Middellands Zeegebied kan het dusdanig warm worden dat de toeristen daar wegblijven en voornamelijk de oudere toeristen en toeristen met kleine kinderen, omdat zij het meeste last kunnen hebben van de hitte in de zomer. Volgens Sanchez (2005) zal deze drastische verschuiving binnen het Europese toerisme zich over 'enkele tientallen jaren' hebben voltrokken. De Oostzeekust is dichterbij dan het Middellands Zeegebied en daardoor waarschijnlijk makkelijker te bereiken per openbaar vervoer. Toch zullen de Spaanse kusten en andere vakantiebestemmingen rond de Middellandse Zee niet snel hun status als vakantieland verliezen omdat het toeristenseizoen zich zal verplaatsen van de zomer naar het voor- en najaar (Sanchez, 2005).

Het kan interessant zijn om te onderzoeken in hoeverre strandvakantiegangers hun bestemming inwisselbaar vinden, of en wanneer zij voor een bestemming dichterbij zouden kiezen en waarom wel of niet. In de volgende paragraaf zal de het duurzame gedrag van relevante anderen besproken worden, dat te maken kan hebben met het (duurzame) gedrag van de strandvakantieganger.

2.4.5 Duurzaam vakantiegedrag van relevante anderen

Het duurzame gedrag van relevante personen in de sociale omgeving van strandvakantiegangers kan invloed hebben op het eigen (duurzame) gedrag. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren via mond-tot-mond reclame in fase 2 van het vakantiekeuzeprocess (zie Bargeman, 2001). Volgens Ester (1999) spelen twee dimensies een doorslaggevende rol als het gaat om het verklaren van een concrete gedragsintentie: de genoemde afweging van voor- en nadelen van de betreffende gedraging (attitude) en de subjectieve inschatting door een actor hoe relevante anderen de gedragskeuze zullen beoordelen (subjectieve norm). In navolging van Hirsch en Frank (1985 in Beckers & Schor, 1999) kan consumptie worden opgevat als 'positionele competitie', waarbij consumenten hun gedrag modelleren naar de leefstijl van anderen. Die betekenisvolle anderen zijn niet langer de 'middle-class' uit de industriële periode, maar vrienden, familie, buurtgenoten, en collega's. Volgens de SER (2003) blijkt de gepercipieerde norm erg belangrijk te zijn voor het milieugedrag. Men wil zijn unieke persoonlijkheid ontplooiën, maar wel in groepsverband en men wil zich dan conformeren aan de (groeps)norm. Als de norm in de omgeving is dat een woon-werkafstand van een kilometer niet per auto maar per fiets moet worden afgelegd en een persoon deze norm belangrijk vindt, dan is deze normatieve factor van grote invloed op de beslissing al dan niet per auto te reizen (Ester, 1999). Als het in de sociale omgeving van de strandvakantieganger gebruikelijk is om duurzame keuzes te maken op het gebied van vervoer en wonen, kan het zijn dat de strandvakantieganger hier aan mee wil doen. Wanneer familieleden of vrienden aangeven dat zij voor milieuvriendelijke opties kiezen als zij op vakantie gaan, wordt de strandvakantieganger hier wellicht door beïnvloed en zal hij ook deze keuze maken om aan de sociale norm van duurzaam gedrag te willen voldoen. Relevante anderen kunnen op verschillende manieren met hun vakantiegedrag invloed uitoefenen. Kent men bijvoorbeeld mensen in de directe omgeving die altijd met de trein op vakantie gaan? Of zijn er vrienden die bij het kiezen van een accommodatie op het milieubeleid letten en hun vrienden hierover vertellen? De strandvakantieganger kan hierdoor worden beïnvloed en voor duurzame opties kiezen om aan de sociale norm te voldoen of omdat hij door de verhalen en het gedrag van deze relevante personen geïnspireerd wordt.

Wie die relevante anderen zijn, wordt mede bepaald door de levensfase waarin de vakantieganger zich bevindt en daarmee samenhangende demografische factoren zoals leeftijd. In de volgende

paragraaf zal ingegaan worden op demografische achtergrondkenmerken die kunnen samenhangen met de keuze voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven bij een strandvakantie.

2.4.6 Sociaal-demografische achtergrondkenmerken

Er is nog geen onderzoek gedaan naar bepaalde demografische factoren die kunnen samenhangen met de keuze voor een duurzame strandvakantie. Wel is er onderzocht in hoeverre demografische kenmerken samenhangen met duurzaam gedrag en bewustzijn in het algemeen. Beckers et al. (2004) onderscheiden drie duurzaamheidsegmenten met een eigen profiel: de 'Hoog duurzamen' (zij zijn bezorgd over het milieu, willen milieubewust leven, consumeren milieuvriendelijk en willen hiervoor meer betalen, zijn maatschappelijk betrokken, en zijn betrokken bij de wereldgemeenschap), de 'Middelhoog duurzamen' (zij delen dezelfde eigenschappen, maar zijn niet bereid om meer te betalen voor milieuvriendelijke producten en zijn niet betrokken bij de wereldgemeenschap), en de 'Laag duurzamen' (zij zijn niet bezorgd over het milieu, willen niet milieubewust leven en consumeren, en willen hier niet meer voor betalen; ook zijn zij niet maatschappelijk betrokken). De hoofdvraag in deze paragraaf is in hoeverre de keuze voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven bij een strandvakantie verschilt voor mensen met verschillende achtergrondkenmerken. De demografische kenmerken die hier besproken zullen worden zijn opleiding en inkomen, leeftijd, gezinssamenstelling en levensfase, en geslacht.

- Opleiding en inkomen

Uit het onderzoek van Gatersleben, Steg & Vlek (2002) blijkt dat vooral mensen met een laag inkomen en mensen met een hoge opleiding vaker milieuvriendelijk gedrag vertonen. Mensen met een hoge opleiding hebben meer kennis van milieukwesties dan lager opgeleiden, hechten meer belang aan milieukwesties, en vertonen hierdoor meer milieuvriendelijk gedrag in het dagelijks leven (Hoevenagel et al., 1996). Hoger opgeleiden zouden wellicht ook meer belang kunnen hechten aan milieuvriendelijke handelingen in de accommodatie ter plekke, zoals de airconditioning niet onnodig aanlaten. Zij zouden dan ook meer kennis kunnen hebben van duurzame alternatieven bij een vakantie en hier eerder voor kunnen kiezen dan mensen met een lagere opleiding. Dat mensen met een lager inkomen juist meer milieuvriendelijk gedrag vertonen dan mensen met een hoger inkomen, komt omdat zij minder huishoudelijke apparaten bezitten die veel energie kosten en milieuvriendelijk zijn (Gatersleben et al., 2002). Wellicht hebben personen met een laag inkomen minder geld over voor een strandvakantie, of ervaren zij duurzame alternatieven als duurder. Of mensen met een hoger inkomen eerder voor milieuvriendelijke strandvakanties kiezen dan mensen met een lager inkomen is nog onbekend.

Zoals in de Inleiding werd besproken, zijn het volgens Lise & Tol (2002) vooral mensen met een hoog inkomen die voor een strandvakantie kiezen. Hoe rijk deze toeristen precies zijn is onduidelijk.

Mensen met een hoog inkomen ondernemen over het algemeen meer activiteiten tijdens hun vakantie, dan mensen met een laag inkomen. Hun vakantiepatroon ziet er over het algemeen drukker en actiever uit (Jang et al., 2004). Dit kan twee betekenissen hebben. Ten eerste kan het zo zijn dat de mensen met een hoger inkomen zich meer verdiepen in de vakantieactiviteiten die zij interessant vinden. Tevens kan het zijn dat zij juist een gevarieerder vakantiepatroon ontwikkelen en van alles wat ‘meepikken’. Hoe lager de opleiding, hoe meer interesse men heeft in uitgaan, sporten en strandbezoek (zie Jang et al., 2004). Ten slotte kan het interessant zijn om te kijken hoeveel geld strandvakantiegangers doorgaans overhebben voor een strandvakantie en of zij de indruk hebben dat milieuvriendelijke alternatieven duur zijn.

- Levensfase: leeftijd en gezinssamenstelling

Uit verschillende studies blijkt dat de vakantiepatronen en typen vakanties van mensen gedurende hun leven veranderen (Gibson & Yiannakis, 2002). Volgens Bargeman (2001) leiden veranderingen in de levensfase niet alleen tot de toename of afname van het aantal vakanties, maar verandert ook de manier van op vakantie gaan of het type vakantie, zoals een (duurzame) strandvakantie, dat ondernomen wordt. Het begrip ‘levensfase’ kan op verschillende manieren uitgelegd worden. Knulst (2003) bekijkt levensfasen aan de hand van leeftijdsklassen. Aan de hand van deze leeftijdsklassen kunnen mensen vergeleken worden die in dezelfde levensfase verkeren. Hij onderscheidt hierbij de volgende levensfasen: de jeugdfase (12 tot 25 jaar), de settlementfase (25 tot 45 jaar), de postcarrièrefase (55 tot 70 jaar) en de fase van de oude dag (75 plus). Uit het onderzoek van Beckers et al. (2004) blijkt dat de meest op duurzaamheid gerichte burgers, de hoog duurzamen, zich in sociaal-demografisch opzicht vooral onderscheiden door hun hoge leeftijd. Zo is maar liefst 22% van de hoog duurzamen 65 jaar of ouder, tegen maar 10% van de middelhoog duurzamen en 6% van de laag duurzamen. Volgens de studie van Gatersleben et al. (2002) blijkt eveneens dat ouderen meer aan milieuvriendelijk gedrag doen dan jongeren.

Milieuvriendelijk gedrag kan zich uiten op het gebied van wonen (recyclen, energiebesparende producten) en vervoer, zoals kiezen voor de trein in plaats van de auto (Poortinga et al., 2004). In lijn met Gatersleben et al. (2002) zou verondersteld kunnen worden dat oudere mensen eerder voor duurzame vervoer- en verblijfmogelijkheden kiezen bij een strandvakantie, omdat zij zich meer bezighouden met milieubewust consumeren dan jongere mensen en hier ook voor willen betalen. Volgens Ross (1993) zijn oudere mensen tijdens hun vakantie meer geïnteresseerd in wandelen (in de natuur) dan jongere mensen, en zijn zij juist minder geïnteresseerd in actieve (water)sporten dan jongere mensen. Ross (1993) stelt tevens dat hoe ouder mensen zijn, hoe minder interesse zij tonen in op het strand liggen zonnen en in uitgaan, en juist meer interesse tonen in het bezoeken van historische bezienswaardigheden tijdens de vakantie.

Samenhangend met leeftijdsverschillen hebben hoog duurzamen vaak geen thuiswonende kinderen meer (Beckers et al., 2004). Wat strandvakanties betreft neemt volgens Eachus (2002) de voorkeur voor een strandvakantie af, naarmate men ouder wordt. Thornton, Shaw & Williams (1997) bevestigen dit door te stellen dat naarmate de leeftijd van de kinderen toeneemt, de populariteit van het strand afneemt. Waarschijnlijk zijn het dus vooral mensen die zich in de jeugdfase en vooral de settlementfase bevinden die voor een strandvakantie kiezen. Zoals eerder gezegd, zijn het echter waarschijnlijk juist oudere mensen die milieuvriendelijk gedrag vertonen en zij bevinden zich met name in de postcarrièrefase.

Uit het onderzoek van Thornton et al. (1997) blijkt dat naarmate de leeftijd van de kinderen toeneemt, de populariteit van op het strand liggen zonnen, en zwemmen tijdens de vakantie afneemt. Sporten tijdens de vakantie wordt volgens Thornton et al. (1997) daarentegen belangrijker naarmate de kinderen ouder worden. Volwassenen zonder kinderen tonen de minste interesse in sporten en het bezoeken van het strand (Thornton et al., 1997). Of dit sporten zijn die milieuvriendelijk zijn, zoals fietsen of zeilen, is niet bekend. Wat vervoer betreft kan verondersteld worden dat gezinnen met kleine kinderen het handiger vinden om met de eigen auto op vakantie te gaan dan met de trein (zie Bargeman et al., 2002).

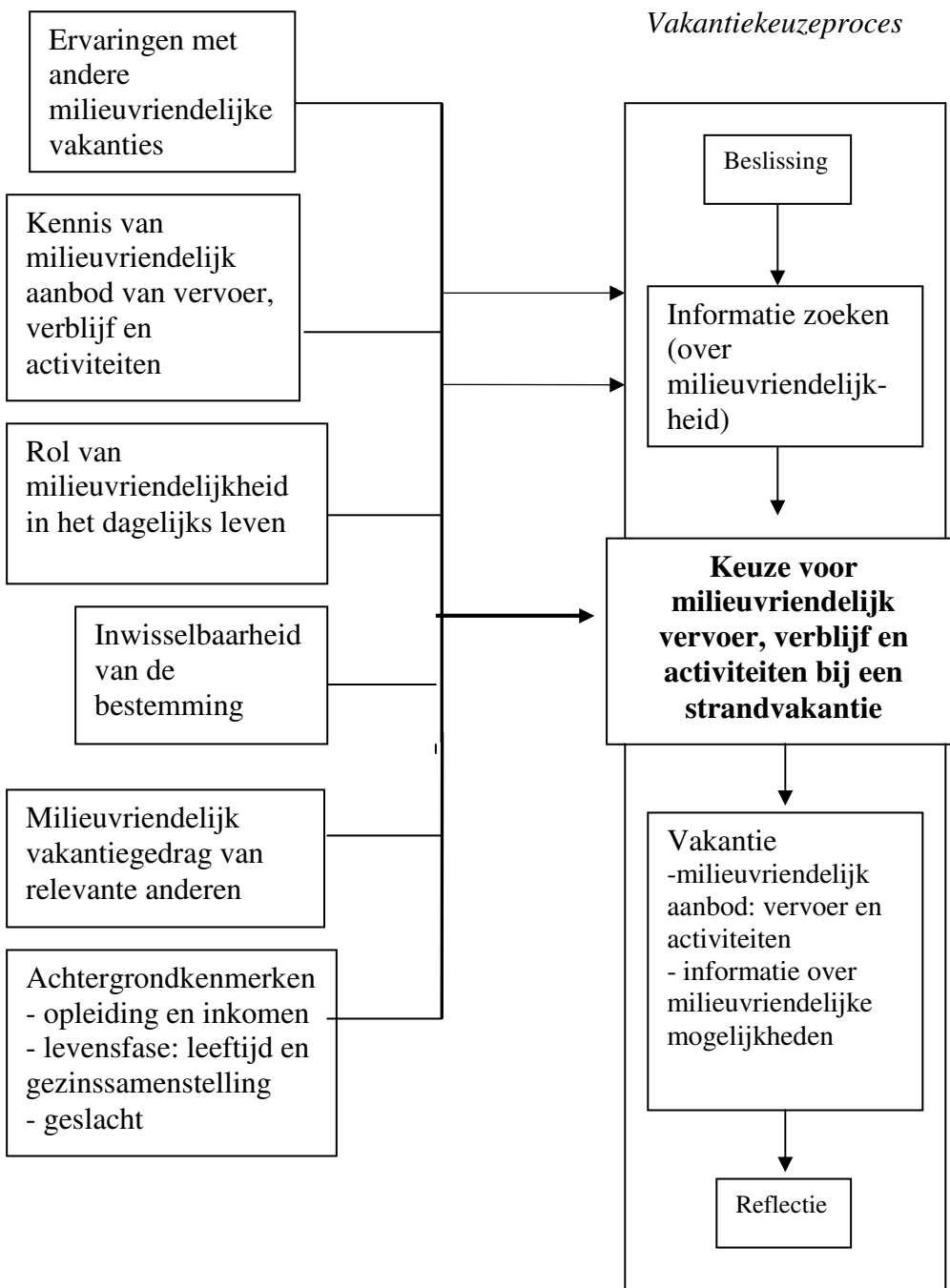
Het gaat hierbij om de vraag of men andere keuzes maakt wat betreft duurzaamheid wanneer men in een andere levensfase verkeert, en of er persoonlijke omstandigheden zijn, zoals het hebben van kleine kinderen of een slechte gezondheid, die een rol kunnen spelen bij de keuze voor milieuvriendelijke strandvakanties.

- Geslacht

Een opvallend kenmerk van hoog duurzamen is het relatief grote percentage vrouwen dat in deze groep valt: 56%. Onder de middelhoog duurzamen is het percentage vrouwen 52% en onder de laag duurzamen 45% (Beckers et al., 2004). Ook uit onderzoek van Hoevenagel et al. (1996) blijkt dat vrouwen zich milieuvriendelijker gedragen dan mannen. Dit heeft niet alleen met geslacht te maken, maar ook met de maatschappelijke functie die mannen en vrouwen vervullen. Milieuvriendelijk gedrag komt namelijk meer voor bij personen die het huishouden als voornaamste bezigheid hebben dan bij personen die buitenshuis werken (Hoevenagel et al., 1996). Het zou kunnen zijn dat het ook vooral vrouwen zijn die voor duurzame vervoer- en verblijfmogelijkheden kiezen. Wat activiteiten tijdens de vakantie betreft, geven vrouwen meer de voorkeur aan rusten en zonnen op het strand, en het bezoeken van historische gebouwen dan mannen. Mannen hebben tijdens de vakantie juist een sterkere voorkeur voor actieve (water)sporten en rondtrekken door de natuur dan vrouwen (Ross, 1993). Er kan gekeken worden of vrouwen andere antwoorden geven bij bepaalde deelonderwerpen dan mannen, bijvoorbeeld bij kennis of duurzaam gedrag in het dagelijks leven.

2.5 Conceptueel model en onderzoeksvragen

Aan de hand van de inzichten uit het theoretisch kader kan een conceptueel model opgesteld worden. In dit model is links de vraagkant te zien met de factoren die ten grondslag kunnen liggen aan de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie. De factoren ‘Kennis van milieuvriendelijk aanbod van vervoer en verblijf’ en ‘Ervaringen met milieuvriendelijke andere vakanties’ kunnen tevens samenhangen met fase 2 van het vakantiekeuzeproces (zie de bovenste twee pijlen in het model). De aanbodkant is niet apart in het model opgenomen, omdat deze kant in dit onderzoek niet specifiek onderzocht wordt.

Op grond van het conceptueel model kunnen de volgende onderzoeksvragen worden geformuleerd, die kunnen helpen bij het beantwoorden van de probleemstelling:

1. Hoe ziet de keuze voor een (milieuvriendelijke) strandvakantie eruit?
2. Op basis van welke typen informatiebronnen komt de keuze voor een (milieuvriendelijke) strandvakantie tot stand en waar en in hoeverre komen toeristen informatie tegen over milieuvriendelijke typen vervoer, verblijf en activiteiten?
3. Welke (milieuvriendelijke) activiteiten worden doorgaans tijdens de strandvakantie ondernomen, welke typen vervoer worden ter plekke gebruikt, en in hoeverre komt de strandvakantieganger aanbod van en informatie over milieuvriendelijke typen activiteiten, vervoer en verblijf tegen tijdens de strandvakantie?
4. Zijn strandvakantiegangers op de hoogte van milieuvriendelijke vervoer- en verblijfalternatieven en in hoeverre speelt deze kennis een rol bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie en het zoeken van informatie over milieuvriendelijke mogelijkheden?
5. In hoeverre bestaat er een relatie tussen de rol van milieuvriendelijkheid in het dagelijks leven en de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie?
6. In hoeverre spelen ervaringen met andere milieuvriendelijke vakanties een rol bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie en bij het zoeken van informatie over milieuvriendelijke mogelijkheden betreffende vervoer, verblijf en activiteiten?
7. In hoeverre speelt de mate van inwisselbaarheid van een bestemming een rol bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie?
8. In hoeverre speelt het milieuvriendelijke vakantiegedrag van relevante anderen in de sociale omgeving een rol bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie?
9. In hoeverre verschilt de keuze voor milieuvriendelijke vervoer- en verblijfalternatieven bij een strandvakantie voor mensen met verschillende levensfasen en andere achtergrondkenmerken?

3. Methode van onderzoek

In dit hoofdstuk staat de onderzoeksmethode centraal waarmee de onderzoeksvragen en probleemstelling kunnen worden beantwoord. Eerst zal het onderzoeksdesign toegelicht worden. Vervolgens wordt ingegaan op het type meetinstrument en daarna op de wijze van steekproeftrekking en interviews. Ten slotte wordt besproken hoe de data geanalyseerd zijn.

3.1 Onderzoeksdesign

Om de probleemstelling en onderzoeksvragen van dit onderzoek te beantwoorden is gebruikgemaakt van kwalitatief onderzoek. Belangrijke methoden van dataverzameling bij kwalitatief onderzoek zijn in het algemeen observatie, (open) interviews en het bestuderen van geschreven of visueel materiaal. Met kwalitatief onderzoek wordt geprobeerd een beter begrip te krijgen van sociaal gedrag (Baker, 1999). In deze thesis staan de motieven en redeneringen achter de keuze voor een duurzame strandvakantie centraal en daarom is gekozen voor een kwalitatief onderzoek. De resultaten van een kwalitatief onderzoek worden niet in cijfers en grafieken uitgedrukt, maar enkel in woorden (Baker, 1999). Het 'hoe' en 'waarom' kan het beste met kwalitatief onderzoek achterhaald worden, omdat men hier dieper en langer op de onderwerpen kan ingaan dan bij kwantitatief onderzoek het geval is (Baker, 1999). Een nadeel van kwalitatief onderzoek in dit geval was echter dat er een vrij kleine groep respondenten geïnterviewd kon worden, gezien de relatief korte tijdsperiode waarin het onderzoek verricht moest worden. De uitkomsten van het onderzoek kunnen dan ook niet gegeneraliseerd worden naar de hele onderzoekspopulatie van strandvakantiegangers in Nederland en hun kijk op duurzaamheid.

Enkele onderwerpen in dit onderzoek hadden aan de hand van het Digipanelonderzoek van Milieu Centraal (2007) onderzocht kunnen worden, zoals de typen informatiebronnen die men gebruikt heeft en de kennis die men heeft van bepaalde milieuvriendelijke initiatieven. In het onderzoek van Milieu Centraal gaat het echter enkel om de zomervakantie van 2006, en in deze thesis staan de strandvakanties die men doorgaans onderneemt centraal. Bovendien zijn in het Digipanelonderzoek bepaalde onderwerpen/aspecten, in relatie tot strandvakanties, niet bevraagd, die in deze thesis wel belangrijk zijn. Dit zijn bijvoorbeeld vakantieactiviteiten die ter plekke ondernomen worden, de rol van duurzaamheid in het dagelijks leven en ervaringen met andere milieuvriendelijke vakanties. Ten slotte is het Digipanelonderzoek een kwantitatief onderzoek, waarbij niet doorgevraagd is naar de achterliggende redenen van bepaalde keuzes of naar verdere uitleg bij antwoorden op vragen.

Deze thesis kent een deductief proces: er is gestart met reeds ontwikkelde theorieën die gebruikt zijn om de onderzoeksvragen op te baseren en die vervolgens beantwoord zijn aan de hand van interviews. Een onderzoeksproces kent drie verschillende typen doelen (Baker, 1999): 'exploration', 'description', en 'explanation'. Met 'description' wordt bedoeld dat reeds bestaande theorieën in het

onderzoeksgebied worden uitgebreid of dat een eerder onderzoek herhaald wordt. Bij ‘explanation’ gaat het om het testen van hypothesen, waarbij theorieën ontwikkeld of veranderd kunnen worden. Dit onderzoek is exploratief van aard en deels ook descriptief, omdat er geprobeerd wordt een nog grotendeels ongedefinieerd gebied (van duurzame strandvakanties) te verhelderen. Bovendien sluit dit onderzoek aan bij een ander onderzoek op het gebied van duurzaamheid, namelijk dat van Telos en WUR, binnen de CONTRAST groep.

Het tijdsframe van een onderzoek kan getypeerd worden als cross-sectioneel of longitudinaal. Bij een longitudinaal design is er sprake van twee of meer perioden van dataverzameling om veranderingen in de tijd te onderzoeken. Dit onderzoek is cross-sectioneel van aard. Bij een cross-sectioneel design vindt het onderzoek namelijk plaats op één moment in de tijd, hoewel dit vaak niet één dag of week is (zie Baker, 1999). In dit onderzoek heeft de dataverzameling gedurende 6 weken plaatsgevonden. Voordat met deze dataverzameling werd begonnen, zijn er eerst twee pilot-interviews afgenomen bij respondenten die verder niet in de onderzoeksgroep zaten. Zo kon getest worden hoe lang het interview duurde en of er geen onduidelijke, moeilijke of sturende vragen in zaten.

3.2 Meetinstrument

Er zijn semi-gestructureerde interviews afgenomen met personen die aan het profiel van een strandvakantieganger voldeden. Het profiel hield in dat de personen een of meerdere keren een lange strandvakantie van minimaal 4 dagen ondernomen hadden. Deze personen vinden het genieten van zon, zee en strand het belangrijkste tijdens de vakantie, maar ze ondernemen vaak ook andere, meer actieve vakantieactiviteiten. Bovendien willen zij gegarandeerd zijn van een warm en droog klimaat als ze op vakantie zijn.

Bij een semi-gestructureerd interview wordt gebruikgemaakt van een vaste vraagstelling met een open antwoordmogelijkheid. Hierbij staan de items en de volgorde daarin vast, maar kan bij bepaalde vragen nog doorgevraagd worden of een extra vraag gesteld worden (Sapsford & Jupp, 1996). In deze studie verschilden de gegeven antwoorden per respondent, maar aan elke respondent werden dezelfde vragen gesteld. De reden hiervoor is dat de uitkomsten van de interviews dan goed onderling vergelijkbaar zijn, wat ook de reden is dat er semi-gestructureerde interviews zijn afgenomen en geen open interviews. Bovendien ging het in dit onderzoek niet om verschillende partijen met sterk variërende uitgangspunten, maar om één onderzoeksgroep van strandvakantiegangers. De vragen werden wel soms toegespitst op de specifieke persoon, bijvoorbeeld bij iemand van 67 jaar die overwintert in een warm land, tegenover iemand van 22 jaar die nog studeert.

Het voordeel van een interview ten opzichte van het gebruik van een enquête is dat op verschillende onderwerpen dieper kan worden ingegaan, bijvoorbeeld op de redenen om niet voor klimaatcompensatie te kiezen of op de motieven achter milieuvriendelijk gedrag in het dagelijks leven.

Wanneer een respondent een bepaalde vraag niet (direct) begrijpt, kan deze worden uitgelegd door de interviewer (zie Sapsford & Jupp, 1996). Een nadeel kan zijn dat de interviewer invloed uitoefent op (de antwoorden van) de respondent, door de manier van vragen of een bepaalde houding. Er is dan ook getracht om zo objectief mogelijk te zijn, door het stellen van neutrale vragen en door van tevoren aan de respondenten uit te leggen dat hun gedrag of keuzes niet beoordeeld werden. Tijdens de interviews is dieper ingegaan op de keuze voor duurzame (milieuvriendelijke) vervoer- en verblijfalternatieven en vakantieactiviteiten binnen de gedragspraktijk strandvakanties, en de factoren die ten grondslag kunnen liggen aan deze keuze.

3.3 Steekproef

In dit onderzoek is gebruikgemaakt van ‘snowball sampling’, ofwel de sneeuwballmethode. Deze methode is geschikt om een (zeer) specifieke of moeilijk te identificeren groep te onderzoeken (zie Baker, 1999), in deze thesis de strandvakantiegangers. De respondenten werden in ongeveer 1 uur geïnterviewd en gaven de naam en contactgegevens van een of meerdere personen door die hetzelfde profiel hadden. Op deze manier werden er steeds meer respondenten gevonden, door elke respondent te gebruiken als bron voor andere respondenten (zie ook Baker, 1999). Er zijn zodoende 15 interviews afgenomen onder Nederlanders die een of meerdere keren op strandvakantie zijn geweest. Hierbij is geprobeerd om een zo goed mogelijke dwarsdoorsnede van de groep strandvakantiegangers krijgen, maar het nadeel van snowball sampling is dat er vaak een homogene groep wordt verkregen doordat de respondenten zelf de volgende respondent(en) selecteren. Er is dan weinig variatie in de variabelen, bijvoorbeeld doordat de respondenten ongeveer dezelfde leeftijd of opleiding hebben. Om dit effect van weinig variatie te beperken is een selectievariabele gebruikt, namelijk de levensfase waarin de personen zich bevinden. Aan de hand hiervan werd geprobeerd om een verdeling te krijgen van respondenten van verschillende leeftijden en de daarbij behorende gezinssituatie. Wanneer er bijvoorbeeld al een paar jongeren waren geïnterviewd die opnieuw een jongere aandroegen als volgende respondent, werd gevraagd of zij een ouder persoon kenden die aan het profiel voldeed. Het is echter niet gelukt om respondenten te vinden uit de zogeheten fase van de oude dag. De ondervraagde respondenten kenden geen personen die ouder waren dan 70/75 jaar en die aan het profiel voldeden. Ook zijn er slechts vier mannen geïnterviewd. Dit komt omdat de respondenten vaak enkel vrouwen kenden die aan het profiel voldeden, en waarvan de man vaak niet mee kon of wilde werken aan het interview.

De respondenten werden vooral telefonisch gevraagd of zij wilden deelnemen aan het interview. De respondenten zijn bij hen thuis geïnterviewd en één keer in een restaurant. De interviews begonnen met een korte introductie en uitleg over de gang van zaken tijdens het interview. De term ‘duurzaam(heid)’ werd in het interview vervangen door de term ‘milieuvriendelijk(heid)’, omdat het

begrip duurzaamheid minder bekend kan zijn bij de respondenten en verwarring kan oproepen. Bovendien gaat het in dit onderzoek om één aspect van duurzaamheid: het milieu. Er werd uitgelegd dat het ging om een inventariserend onderzoek, waarbij niet gelet werd op wat goede of foute antwoorden of gedragsmogelijkheden zijn. De interviews verliepen korter dan verwacht, omdat het vaak niet mogelijk was om bij bepaalde onderwerpen door te vragen, bijvoorbeeld bij de vraag of men wel eens informatie over milieuvriendelijke accommodaties of vakantieactiviteiten heeft geraadpleegd of is tegengekomen. Men bleek milieuaspecten namelijk vrijwel nog nooit aan strandvakanties verbonden te hebben en het was dan ook lastig voor sommige respondenten om over milieuaspecten te praten en na te denken. De interviews verliepen echter goed en de respondenten vonden het leuk om over hun strandvakanties te vertellen. De meesten vonden het interessant en leerzaam om hun strandvakanties in verband te brengen met het milieu.

In tabel 3.1 zijn de kenmerken van de respondenten te vinden. Om de levensfasen aan te duiden is de indeling van Knulst (2003) gebruikt. Om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen zijn fictieve namen gebruikt. Er zijn vijf respondenten uit de jeugdfase geïnterviewd, zes uit de settlementfase en vier uit de postcarrièrefase.

Tabel 3.1 Kenmerken respondenten

Respondent	Levensfase	Gezinssituatie	Aantal keer op strandvakantie geweest **
Linda, 22	Jeugdfase (12-25 jaar)	Relatie, niet samenwonend	2
Simone, 22	Jeugdfase	Relatie, niet samenwonend	3
Marianne, 24	Jeugdfase	Samenwonend	± 9
Matthijs, 24*	Jeugdfase	Samenwonend	3
Willem, 25	Jeugdfase	Samenwonend	7
Marjolein, 26	Settlementfase (26-49 jaar)	Samenwonend	5
Nathan, 26	Settlementfase	Weer (tijdelijk) thuiswonend	6 of 7
Nynke, 40	Settlementfase	Gescheiden en kinderen (thuiswonend)	± 12
Martha, 45	Settlementfase	Weduwe en kind (thuiswonend)	>20
Ralf, 49	Settlementfase	Getrouwd en kinderen (uitwonend)	21
Hannah, 49	Settlementfase	Getrouwd en kinderen (uitwonend)	6
Heleen, 52	Postcarrièrefase (50-75 jaar)	Samenwonend en kind (thuiswonend)	30-40
Monica, 56	Postcarrièrefase	Samenwonend	10-20
Rosalie, 61	Postcarrièrefase	Getrouwd en kinderen (uitwonend)	10
Francien, 67	Postcarrièrefase	Getrouwd en kinderen (uitwonend)	> 25

* Deze respondent is samen met partner Pascal (21) geïnterviewd.

** Hierbij gelden de strandvakanties die een eigen keuze waren. Het gaat niet om strandvakanties waarbij men als kind met de ouders meeinging.

3.4 Operationalisering van de onderzoeksvragen

Nu duidelijk is geworden hoe de interviews zijn verlopen, zal worden ingegaan op de vragen die tijdens de interviews gesteld werden. Voor elke onderzoeksvraag die op basis van het conceptueel model werd opgesteld, zijn vragen geformuleerd die tijdens de interviews gesteld werden. De volledige vragenlijst voor het interview is te vinden in bijlage 1.

1. Hoe ziet de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie eruit?

In dit onderzoek kan de keuze voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven en vakantieactiviteiten in relatie tot een strandvakantie gezien worden als de afhankelijke variabele. In het interview werd gesproken over een ‘milieuvriendelijke’ strandvakantie en voor aanvang van het daadwerkelijke interview werd gevraagd waar de respondenten aan denken bij milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten (zie Bijlage 1). In het interview werd begonnen met vragen als: “Heeft u het gevoel dat uw strandvakanties doorgaans milieuvriendelijk zijn en waarom wel of niet?” en “Met wat voor type vervoer reist u doorgaans naar uw vakantiebestemming en waarom?” Er werd bij dit onderdeel tevens gevraagd naar de keuze voor het type verblijfsaccommodatie. Heeft men bijvoorbeeld wel eens gekozen voor een type accommodatie dat milieumaatregelen treft of een milieukeurmerk heeft? Indien men met het vliegtuig reist, heeft men er dan voor gekozen om de vliegreis ‘klimaatneutraal’ te maken en waarom wel of niet?

2. Op basis van welke typen informatiebronnen komt de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie tot stand en waar en in hoeverre komen toeristen informatie tegen over milieuvriendelijke typen vervoer, verblijf en activiteiten?

In het interview werd de respondenten gevraagd welke typen informatiebronnen zij geraadpleegd hebben om tot de keuze voor een (milieuvriendelijke) strandvakantie te komen. De respondenten kunnen op internet gezocht hebben naar informatie, of een reisbureau bezocht hebben. Zij kunnen verschillende bronnen geraadpleegd hebben, zoals brochures, reisgidsen, een vakantiebeurs, de ANWB, maar ook informatie van vrienden/familie kan een rol gespeeld hebben. Bij deze onderzoeksvraag werd tevens geprobeerd te achterhalen of de respondenten informatie over (milieuvriendelijke) alternatieven hebben geraadpleegd in fase 2 van het vakantiekeuzeprocess, of dat zij ter verdere voorbereiding nog extra informatie hebben gezocht over bijvoorbeeld activiteiten ter plekke. Wat voor informatie zijn zij precies tegengekomen, waar precies, hoe zag het eruit? Men kan informatie over milieuvriendelijke manieren van reizen zijn tegengekomen, in bijvoorbeeld een brochure van een reisbureau. Misschien vinden de respondenten de hoeveelheid informatie over duurzame accommodaties of activiteiten wel te weinig en willen zij deze informatie vooral op het internet tegenkomen.

3. Welke (milieuvriendelijke) activiteiten worden doorgaans tijdens de strandvakantie ondernomen, welke typen vervoer worden er ter plekke gebruikt, en in hoeverre komt de strandvakantieganger aanbod van en informatie over milieuvriendelijke typen activiteiten, vervoer en verblijf tegen tijdens de strandvakantie?

Tijdens het interview werd de respondenten gevraagd naar de activiteiten die zij doorgaans ondernemen tijdens hun strandvakantie. Deze activiteiten kunnen variëren van zonnen, rusten en zwemmen, tot excursies, jeepsafari en watersporten. De vraag is daarbij in hoeverre zij voor milieuvriendelijke activiteiten kiezen. Er werd ook gevraagd naar het aanbod van milieuvriendelijke vervoermiddelen en activiteiten dat de respondenten tegenkomen tijdens hun vakantie. Is er bijvoorbeeld een goede infrastructuur van openbaar vervoer, of juist niet? Rijden er bijvoorbeeld busjes of taxi's rond? En in hoeverre komt men aanbod van en informatie over milieuvriendelijke activiteiten tegen? Worden er bijvoorbeeld veel gemotoriseerde activiteiten aangeboden zoals jetskiën of varen met een motorboot, of juist ook (meer milieuvriendelijke) wandel- en fietstochten? Komt men bovendien in de accommodatie informatie tegen over milieuvriendelijke maatregelen, zoals een handdoekadvies of een zichtbaar milieukeurmerk? De toerist kan in de accommodatie ook zelf milieuvriendelijke maatregelen nemen, zoals het licht of de airconditioning niet onnodig aanlaten.

4. Zijn strandvakantiegangers op de hoogte van milieuvriendelijke vervoer- en verblijfalternatieven en in hoeverre speelt deze kennis een rol bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie en het zoeken van informatie over milieuvriendelijke mogelijkheden betreffende vervoer, verblijf en vakantieactiviteiten?

Tijdens het interview is (indirect) gevraagd naar de kennis van de toerist van milieuvriendelijke manieren van vervoer en verblijf. Heeft de respondent wel eens gehoord van organisaties die klimaatcompensatie aanbieden, zoals Trees for Travel? Kent de respondent het initiatief van een eco-label, zoals Green Key? Kent de respondent bepaalde reisorganisaties die gespecialiseerd zijn in duurzame reizen, zoals Travelsense? Er kan een relatie gelegd worden tussen deze kennis of gebrek aan kennis en de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie, en tussen de kennis van milieuvriendelijke initiatieven en het informatie zoeken op het gebied van milieuvriendelijke initiatieven zoals klimaatcompensatie. Zoeken personen die veel kennis lijken te hebben juist veel informatie over duurzame vormen van vervoer of accommodaties of juist minder?

5. In hoeverre bestaat er een relatie tussen de rol van milieuvriendelijkheid in het dagelijks leven en de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie?

Bij deze onderzoeksvraag gaat het om de milieuvriendelijke maatregelen die de respondent zoal treft in zijn dagelijks leven. Het gaat hierbij om milieuvriendelijk gedrag op het gebied van vervoer, bijvoorbeeld uitstapjes maken met de auto, en op het gebied van wonen, bijvoorbeeld afvalscheiding en het gebruik van spaarlampen. Wanneer men in het dagelijks leven veel rekening houdt met het

milieu, kan dit betekenen dat men dit ook tijdens de vakantie doet. Wonen is echter een ander consumptiedomein dan vakanties, en daarom kan men op het ene gebied wel rekening houden met het milieu en op het andere gebied niet.

6. In hoeverre hangen ervaringen met andere milieuvriendelijke vakanties samen met de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie en met het zoeken van informatie over milieuvriendelijke mogelijkheden betreffende vervoer, verblijf en vakantieactiviteiten?

Bij dit deelonderwerp gaat het om de vraag of de respondent al eerder ervaringen heeft opgedaan met milieuvriendelijke vakanties of bepaalde milieuvriendelijke typen vervoer/verblijf/activiteiten. Deze ervaring kan samenhangen met de keuze voor milieuvriendelijke strandvakanties en met de wijze van informatieverwerving op dit moment. Vragen die hier onder andere over gesteld zijn, zijn: “Hoe vaak bent u al met het vliegtuig op vakantie gegaan?” (bijvoorbeeld bij elke vakantie of pas één keer) “Heeft u bij eerdere vakanties wel eens gebruikgemaakt van milieuvriendelijke mogelijkheden wat vervoer, verblijf en/of activiteiten betreft?” Indien men ervaring heeft met milieuvriendelijke mogelijkheden, is dit dan een positieve of negatieve ervaring geweest en waarom?

7. In hoeverre hangt de mate van inwisselbaarheid van een bestemming samen met de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie?

Een vakantie kan als meer milieuvriendelijk gezien worden als de bestemming dichterbij is, omdat dit minder (vliegtuig)mobilititeit met zich meebrengt en men bij een kortere afstand wellicht eerder geneigd is een milieuvriendelijk vervoermiddel te kiezen, zoals de trein. Tijdens het interview werd gevraagd naar welke landen men doorgaans op strandvakantie gaat en hoe men daar heengaat, en of men vindt dat strandvakantiebestemmingen op elkaar lijken. Is men wellicht bereid een bestemming dichterbij huis te kiezen, zoals een bestemming in Nederland, of aan de Oostzeekust?

8. In hoeverre hangt het milieuvriendelijke vakantiegedrag van relevante anderen in de sociale omgeving samen met de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie?

De manier waarop relevante anderen in de directe omgeving zich gedragen, kan een rol spelen bij het gedrag van de respondent zelf. Als deze betekenisvolle personen, zoals familie en vrienden, zich op een milieuvriendelijke manier gedragen voor en tijdens hun vakantie, kan dit wellicht een rol spelen bij de keuze van de respondenten om rekening te houden met het milieu. Vragen die in dit verband gesteld werden zijn: “Zijn er in uw directe omgeving personen, zoals vrienden/familie/collega’s die vaak met het openbaar vervoer op vakantie gaan?” En: “Zijn er personen in uw directe omgeving die ervaring hebben met milieuvriendelijke accommodaties op hun vakantiebestemming en vertellen zij u hierover?”

9. In hoeverre verschilt de keuze voor milieuvriendelijke vervoer- en verblijfalternatieven bij een strandvakantie voor mensen met verschillende achtergrondkenmerken?

In het interview werd gevraagd naar de sociaal-demografische kenmerken van de respondent, om zo uitspraken te kunnen doen over de vraag in hoeverre de keuze voor milieuvriendelijke strandvakanties verschilt voor mensen met verschillende achtergrondkenmerken. Het ging hier vooral om het vaststellen van de levensfase waarin de respondent zich bevindt, dus om de vraag of men kinderen heeft, hoeveel, hoe oud deze zijn, etcetera. Ook is gevraagd naar opleiding en naar het bedrag dat men doorgaans over heeft voor een strandvakantie. Er kan gekeken of de antwoorden verschillen voor mensen met hoge of lage opleidingen. Bovendien is onderzocht of men het idee heeft dat milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten duur zijn.

3.5 Analyse

De semi-gestructureerde interviews werden opgenomen met behulp van een memorecorder en zijn na afloop letterlijk uitgetypt tot protocollen. Door de relevante tekstdelen te coderen aan de hand van de items en onderzoeksvragen zijn de data gereduceerd en gestructureerd (zie Sapsford & Jupp, 1996). Deze data werden vervolgens in datamatrices geplaatst, waarbij de verschillende items in de rijen staan en de verschillende deelnemers van strandvakanties in de kolommen.

Met behulp van thematische analyse kan in drie rondes gekomen worden tot datareductie (zie Jovchelovitch & Bauer, 2000) en deze vorm van analyse is ook in dit onderzoek gebruikt. Er is gebruikgemaakt van een zogeheten ‘category system’: drie tabellen in Excel, waarin in de eerste begonnen is met een interviewtopic, bijvoorbeeld ‘typen informatiebronnen’. Dit onderwerp werd bij elke respondent uitgebreid met een passage uit het interview, op basis van het verhaal van de respondenten. Deze passage werd daarna in een tweede tabel ingekort tot één of enkele samenvattende zin(nen), bijvoorbeeld dat de respondenten vooral informatie over (milieuvriendelijke) strandvakanties op websites zoeken of tegenkomen. Deze zin werd als laatste stap in een derde tabel samengevat in één of enkele kernwoord(en), bijvoorbeeld ‘Internet’ (zie Jovchelovitch & Bauer, 2000). Een klein onderdeel van deze laatste tabel is te vinden in Bijlage 2.

Aan de hand van domeinanalyse kon in de datamatrices op een overzichtelijke manier gezocht worden naar patronen en afwijkingen in de antwoorden van de strandvakantiegangers. In de verschillende tabellen zijn per respondent alle relevante en opmerkelijke uitspraken over een bepaalde onderzoeksvraag opgenomen, waardoor het mogelijk was om overeenkomsten en verschillen tussen de antwoorden van de verschillende respondenten te analyseren. Er kon per respondent gekeken worden wat deze over elk deelonderwerp gezegd had, en er kon per deelonderwerp gekeken worden naar wat elke respondent hierover gezegd had. Bij bijvoorbeeld het deelonderwerp ‘kennis van milieuvriendelijk aanbod’ kon gekeken worden of de respondenten die vertelden dat ze veel kennis hebben, aangaven weinig informatie over milieuvriendelijk aanbod te zoeken of juist veel. Ook kon

bijvoorbeeld gekeken worden of respondenten uit de postcarrière fase andere antwoorden gaven bij een bepaald onderwerp dan respondenten uit de jeugdfase.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden, aan de hand van de onderzoeksvragen, de onderzoeksresultaten van de interviews met de strandvakantiegangers gepresenteerd. In paragraaf 4.1 tot en met paragraaf 4.3 worden onderdelen van het vakantiekeuzeproces beschreven, namelijk de keuze voor een (al dan niet milieuvriendelijke) strandvakantie, het zoeken van informatie (over milieuvriendelijke mogelijkheden betreffende vervoer, verblijf en vakantieactiviteiten), en de vakantie zelf. In de daarop volgende paragrafen worden de factoren besproken die een rol kunnen spelen bij de keuze voor milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten.

4.1 Keuze voor een (milieuvriendelijke) strandvakantie

Om tot de keuze voor een bepaalde vakantie(bestemming), en daarmee samenhangende vormen van vervoer, verblijf en activiteiten te komen, doorlopen toeristen een vakantiekeuzeproces (zie Bargeman & Van der Poel, 2006). Eerst zal een typering worden gegeven van de strandvakantie waar de respondenten doorgaans voor kiezen. Hier wordt bijvoorbeeld beschreven naar welke bestemmingen de respondenten zoal gaan, of zij hun strandvakanties doorgaans als milieuvriendelijk zien, en welk bedrag men over heeft voor een dergelijke vakantie. De keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie (voorafgaand aan de vakantie zelf) behelst verder de keuze voor vormen van vakantievervoer en verblijf, en in hoeverre deze milieuvriendelijk zijn. Er wordt ingegaan op de keuze voor het type (milieuvriendelijke) accommodatie, op het type (milieuvriendelijke) vervoermiddel waarmee men doorgaans naar de vakantiebestemming reist en op de vraag of men bij vlieg reizen gebruikmaakt van klimaatcompensatie. Ten slotte zal besproken worden wie de betrokkenen zijn bij de keuze voor een strandvakantie en hoe lang en in welke periode men doorgaans op strandvakantie gaat.

Typering van de strandvakanties

De meeste respondenten gaan naar verschillende strandvakantiebestemmingen, vooral naar landen in het Middellands Zeegebied, zoals Turkije, Spanje, Frankrijk, de Canarische Eilanden, Griekenland en Italië. Een paar respondenten zijn ook in Egypte geweest, en één respondent is tot twee jaar geleden altijd naar Zeeland gegaan. Heleen (52) is ook in verder weg gelegen bestemmingen geweest, zoals Kenia en Mexico. Alleen Hannah (49) is alle keren naar dezelfde bestemming (Spanje) geweest. Als redenen om naar de zojuist genoemde landen op vakantie te gaan, noemen de respondenten het warme

en droge klimaat, het mooie landschap, de variatie in wat er te doen en te zien is, en het feit dat vakanties naar deze landen betaalbaar zijn. De meesten ondernemen verschillende vakantieactiviteiten, zoals excursies, boottochten en zwemmen. Voor de respondenten uit de jeugdfase, en de respondenten uit de settlementfase die nog studeren, zijn strandvakanties vaak een mix van ontspannen/zonnen en activiteiten ondernemen. Voor de respondenten uit de settlementfase en postcarrièrefase die geen of uitwonende kinderen hebben geldt dat zij vooral op strandvakantie gaan om te ontspannen en zij gaan meestal in periodes als het minder warm en druk is.

De respondenten kunnen hun strandvakanties als milieuvriendelijk zien of juist als milieuvriendelijk. Van de vijftien respondenten geeft ongeveer de helft aan het gevoel te hebben dat hun strandvakantie doorgaans niet milieuvriendelijk is. Hiervoor worden verschillende redenen gegeven. Zo vertelt Nathan (26) het volgende:

“Nee, ik denk niet dat mijn strandvakanties milieuvriendelijk zijn. Ik heb er vorig jaar wel over nagedacht toen ik aan het duiken was. Die koraalriffen gaan kapot, er liggen ook boeien in verankerd om schepen aan te meren. Daar is eigenlijk geen respect voor de natuur. En wij doen daar aan mee, want wij willen de zee zien.”

Sommige respondenten vinden hun strandvakanties niet milieuvriendelijk, omdat zij vaak met het vliegtuig gaan en hotels kiezen waar airco aanwezig is.

Een enkele respondent ziet verschillen tussen landen wat milieuvriendelijkheid betreft en vindt dat hoe schoner en mooier een strand is, hoe milieuvriendelijker het op het strand is. Zes respondenten geven echter aan dat hun strandvakantie wél als milieuvriendelijk gezien kan worden, en dit zijn vooral de respondenten van boven de 40 jaar. Ralf (49) refereert hier bijvoorbeeld aan zijn eigen gedrag tijdens strandvakanties:

“Gedurende mijn strandvakanties verspil ik niks en ik onderneem nooit abnormale activiteiten die slecht kunnen zijn voor het milieu. Zoals ik thuis rekening houd met het milieu, doe ik dat in de vakantieaccommodatie ook.”

Een ander aspect van de strandvakantie is het bedrag dat toeristen uitgeven aan een dergelijke vakantie. Men kan hieruit indirect het besteedbare inkomen afleiden, of in ieder geval dat deel van het inkomen dat men over heeft voor een strandvakantie. De respondenten uit de jeugdfase besteden gemiddeld in totaal 1.320 euro aan een strandvakantie, sterk variërend van 550 euro tot 3.000 euro. Degenen uit de settlementfase hebben gemiddeld in totaal 1.100 euro over voor een strandvakantie, variërend van 600 euro tot 1.600 euro. De respondenten uit de postcarrièrefase geven gemiddeld in totaal 1.787 euro uit aan een strandvakantie. Ook bij deze fase zitten er grote verschillen tussen de respondenten. Het besteedde bedrag loopt hier namelijk uiteen van 650 euro tot 5.000 euro.

Keuze voor een (milieuvriendelijke) accommodatie

Ongeveer de helft van de vijftien respondenten kiest altijd voor een hotel, waarvan er vier een voorkeur voor een groot, luxe resort hotel hebben. Daarnaast kiest een aantal personen soms voor een appartement en soms voor een hotel. Eén van de respondenten kiest altijd voor een appartement, omdat “je daar meer je eigen gang kan gaan, vooral met koken, en omdat het meestal goedkoper is dan een hotel.” Er is één respondent (Nynke, 40) die nooit voor een hotel of appartement kiest:

“De camping vind ik het leukst, vooral voor de kinderen. Ze kunnen daar buiten spelen en zwemmen. Ik ben gewoon anti-hotel. En in appartementen heb je geen contact met anderen.”

Naast het boeken van een accommodatie is het vaak mogelijk om binnen een pakketreis van tevoren al bepaalde activiteiten vast te leggen. Geen enkele respondent geeft aan dit ooit te doen, want men kijkt ter plekke wat men wil gaan doen en wanneer. Sommigen gaan al jaren naar dezelfde bestemming, waardoor zij inmiddels weten wat er te doen is. In paragraaf 4.3 wordt ingegaan op de keuze voor (milieuvriendelijke) activiteiten ter plekke.

Wat milieuvriendelijke accommodaties betreft menen sommige respondenten dat een camping een milieuvriendelijke accommodatie is. Zo zegt Willem (25) hierover:

“Ik denk dat de camping het meest milieuvriendelijk is, want daar wordt minder energie verbruikt. Daar zal minder gebruik worden gemaakt van airco en verlichting.”

Ongeveer de helft denkt aan milieuvriendelijke maatregelen of aanpassingen in de accommodatie. Maatregelen die een accommodatie milieuvriendelijk maken zijn volgens deze respondenten onder andere het hergebruiken van water, het gebruik van zonnepanelen, spaarlampen, rookvrije restaurants, allergievrije bungalows, en aandacht voor hygiëne en netheid. Nathan (26) ziet milieuvriendelijke vormen van verblijf binnen het meer algemene ecologische concept van eco-vakanties, waarbij men respect heeft voor de natuur en er bij het bouwen van hotels geen natuur, strand of koraalrif verloren gaat. Een paar respondenten geven aan dat zij eigenlijk niet weten in welk geval een accommodatie (in hun geval een hotel) precies als milieuvriendelijk kan worden beschreven.

Het is opmerkelijk dat de meeste respondenten wel een bepaald idee blijken te hebben van wat milieuvriendelijke accommodaties zijn, maar dat niemand wel eens voor een milieuvriendelijke accommodatie gekozen heeft. Alle respondenten, ongeacht de levensfase waarin men nu zit, geven namelijk te kennen dat zij nooit bewust voor een accommodatie gekozen hebben die milieumaatregelen neemt, zoals het hergebruiken van water, of een milieukeurmerk heeft. Men heeft nog nooit voor een milieuvriendelijke accommodatie gekozen, omdat men nog nooit bij de milieuvriendelijkheid van de gekozen accommodaties in relatie tot strandvakanties heeft stilgestaan. Men heeft, tot aan het interview, er nooit aan gedacht dat accommodaties kunnen verschillen wat betreft de mate van milieuvriendelijkheid. De respondenten hebben dan ook nog nooit overwogen om

voor een milieuvriendelijke accommodatie te kiezen. Alleen Matthijs (24) vertelt dat hij er wel eens aan gedacht heeft om voor een dergelijke accommodatie te kiezen, maar dat het veel te duur was.

Vervoer naar de bestemming

In dit onderzoek blijkt het vliegtuig het meest gekozen vervoermiddel om naar de strandvakantiebestemming te reizen, ondanks dat het vliegtuig het meest milieuonvriendelijk is (zie Milieudefensie, 2002). Acht respondenten geven aan dat zij altijd met het vliegtuig reizen. Vijf respondenten hebben wel eens voor het vliegtuig gekozen, maar ook wel eens voor een ander vervoermiddel, zoals de bus of auto. De redenen om met het vliegtuig te reizen hebben vooral met gemak, snelheid en comfort te maken, maar soms kan men alleen per vliegtuig op de bestemming komen. Het negatieve effect van een vliegreis op het milieu kan gecompenseerd worden door een extra bedrag te (laten) doneren aan milieu- of energieprojecten. Vrijwel alle van de veertien respondenten die geregeld of soms met het vliegtuig reizen geven aan nog nooit gebruik te hebben gemaakt van klimaatcompensatie. Alleen Ralf (49) zegt dat deze vorm van klimaatcompensatie al is inbegrepen bij de prijs van het vliegticket bij de maatschappij Corendon. De meeste respondenten zijn niet op de hoogte van de mogelijkheid tot klimaatcompensatie en hebben er nog nooit van gehoord. Zij hebben deze mogelijkheid dan ook nog nooit overwogen. De andere respondenten (vooral uit de settlement- en postcarrièrefase) hebben wel eens (vaag) van klimaatcompensatie gehoord. Matthijs (24, uit de jeugdfase), Marjolein (26) en Nathan (26) hebben er nooit voor gekozen, omdat het (veel) te duur is. Martha (45) is eens een apparaat tegengekomen op Eindhoven Airport, waarmee men het milieueffect van een vliegreis kon uitrekenen en een extra bedrag kon bijbetalen voor milieuprojecten. De tijd ontbrak echter om er naar te kijken. Ook Francien (67) weet dat dit apparaat daar staat, maar is dit op Schiphol nooit tegengekomen.

Op de vraag of men in de toekomst het gebruik van klimaatcompensatie zou overwegen, antwoorden vier respondenten overwegend positief. Dit zijn vooral respondenten uit de jeugdfase, maar ook Monica (56) lijkt het een goed initiatief:

“Ja, omdat met het vliegtuig reizen toch wel erg milieubelastend is. En om mijn geweten een beetje te zuiveren zou ik dat dan wel willen.”

Voor Linda (22), Simone (22) en Marianne (24) hangt het af van de hoogte van het bedrag dat zij dan bij zouden moeten betalen. Als het niet te duur is willen zij dit wel doen, omdat ze wel meer rekening zouden willen houden met het milieu. Simone wil zich er bovendien eerst meer in verdiepen om het nut ervan in te zien. Ongeveer de helft zal echter ook in de toekomst geen klimaatcompensatie gebruiken, omdat zij hier wat sceptisch tegenover staan. Een enkeling lijkt het initiatief nutteloos, omdat “het geen zin heeft als niet iedereen het doet.” Pascal (21) twijfelt aan de betrouwbaarheid van klimaatcompensatie, omdat voor hem niet inzichtelijk is waar het geld aan besteed wordt. Sommigen

vinden dat er al genoeg belastingen worden geheven op vliegreizen, zoals milieubelasting en luchthavenbelasting. Andere barrières om gebruik te zullen maken van klimaatcompensatie blijken een gebrek aan kennis over deze mogelijkheid en de (hoge) prijs. Twee personen weten nog niet of ze dit ooit zullen overwegen, omdat ze er nog nooit eerder over nagedacht hebben.

Behalve per vliegtuig reizen sommigen ook per bus naar de vakantiebestemming. Als reden om met de bus te reizen haalt Rosalie (61) aan dat het goedkoop is, en gezellig om met een groep te gaan. Bovendien vindt ze dat het beter is voor het milieu om met een groep te reizen in plaats van apart met de auto. Hannah (49) reist altijd met de bus, vooral omdat ze zelf geen auto kan rijden en dan de hele reis op haar man aankomt. Alleen Nynke (40) reist altijd met de auto:

“Ja, lekker op mijn gemak zelf naar Italië rijden. De keren dat ik vroeger ging vliegen moest je daar weer een auto huren. Dan kan ik net zo goed rijden. De kinderen vinden dat ook prima.”

Iets meer dan de helft van de respondenten geven aan dat zij wel eens een vakantieland hebben gekozen dat goed bereikbaar is per trein of bus. Dit waren ook strandvakantiebestemmingen, zoals Frankrijk, Spanje, Zeeland, en voor één persoon Italië. Francien (67) is een paar keer naar Spanje gegaan, maar vindt dat dit land niet goed bereikbaar is per openbaar vervoer en gaat daarom meestal per vliegtuig. Een paar respondenten geven aan dat zij er niet op letten of hun bestemming goed te bereiken is per openbaar vervoer.

De respondenten die per vliegtuig op vakantie gaan, reizen op verschillende manieren naar het vliegveld in Nederland. Ongeveer de helft wordt meestal of altijd met de auto weggebracht door familie of vrienden. Dit heeft veelal met gemak te maken. Anderen laten hun eigen auto liever niet gedurende de vakantie bij de luchthaven achter. Willem (25) vertelt:

Als ik via Eindhoven Airport reis ga ik met de auto, en als ik via Schiphol reis ga ik per Schipholtaxi. Eén keer heb ik met de trein gereisd, maar dat was me niet goed bevallen, omdat er halverwege geen treinen meer reden.”

Verder reizen een paar respondenten meestal wel met de trein naar het vliegveld. Zij vinden het makkelijk om met een rechtstreekse verbinding naar de luchthaven te reizen, of het is voor hen de enige manier om er te komen. Zij doen dit dus niet uit milieuoogpunt. Ten slotte gaan vier respondenten meestal per (Schiphol)taxi naar het vliegveld. Respondenten die per bus naar hun bestemming reizen, worden meestal met de auto weggebracht naar de busopstapplaats. Eén respondent gaat er altijd met de trein naartoe.

Wat opvalt is dat de keuze voor vervoermiddelen in relatie tot strandvakanties niet geheel overeenkomt met het beeld dat de respondenten hebben van milieuvriendelijke vormen van vervoer (zie ook paragraaf 4.4 over kennis). Zeven respondenten noemen namelijk de fiets en zes personen noemen het openbaar vervoer of, meer specifiek, een busreis. Sommigen geven aan dat het gebruik van een vervoermiddel met meerdere of zoveel mogelijk personen hen wel milieuvriendelijk lijkt. Zo

denken drie respondenten aan een groepsbusreis, maar ook één respondent aan het vliegtuig, omdat daar de meeste mensen in kunnen. De meeste respondenten reizen echter zelf niet per bus of trein, vooral vanwege de reisafstand. Enkele respondenten denken bij milieuvriendelijk vervoer meer aan economische aspecten. Zo denkt Marianne (24) aan vervoermiddelen die betaalbaar en veilig zijn, en refereert Marjolein (26) aan vervoermiddelen die de minste kosten met zich meebrengen, volgens haar zeker niet het vliegtuig. Pascal (21) noemt bovendien als voorbeeld van een milieuvriendelijke vorm van vervoer ‘de groene vliegtuigstoel,’ waarbij men voor een vliegticket een extra bedrag betaalt, afhankelijk van de afstand en Co2 uitstoot, dat voor milieuprojecten bestemd is.

Betrokkenen bij de vakantiekeuze

Beslissingen over vakanties kunnen gezamenlijk genomen worden of vooral door één persoon (zie Bargeman, 2001). Van Raaij en Francken (1984) stellen echter dat de besluitvorming omtrent vakanties vooral gezamenlijk plaatsvindt. Dit is ook bij vrijwel alle respondenten het geval gebleken. Negen respondenten nemen doorgaans het besluit samen met hun partner. Simone (22) geeft aan dat haar ouders ook enigszins invloed hebben op haar beslissing omtrent strandvakanties, maar dat zij dit besluit vooral samen met haar vriend neemt. Heleen (52) maakt samen met haar man en hun dochter de keuze. Willem (25) en Nathan (26) maken de beslissing óf samen met hun partner, óf samen met vrienden: “net met wie ik dan op vakantie ga.” Monica (56) zegt dat ze meestal met haar partner of met een zus op vakantie gaat, en dan met een van hen ook samen het besluit neemt.

Duur en periode

Het aantal dagen dat de respondenten doorgaans op strandvakantie gaan varieert van 7 dagen tot 2 of 3 weken. Er kan gesteld worden dat personen uit de settlement- en postcarrière fase zowel vaker, als voor een langere periode op strandvakantie gaan. Zo brengt Francien (67) de winter door in een warm land en verblijft daar samen met haar man voor 5 à 6 weken. Voor de respondenten die zelf studeren of schoolgaande kinderen hebben, geldt dat zij in de zomervakantie (moeten) gaan, namelijk in juli of augustus. De respondenten met oudere of uitwonende kinderen geven de voorkeur aan het voorjaar en/of najaar. Zij geven aan dat het dan rustiger is, minder warm of goedkoper dan in het hoogseizoen.

Geconcludeerd kan worden dat er bij het maken van keuzes in relatie tot strandvakanties niet of nauwelijks op het milieu gelet wordt. Het merendeel van de respondenten heeft milieuaspecten nog niet eerder in verband gebracht met strandvakanties en er is gebleken dat de respondenten nog nooit bewust voor milieuvriendelijke accommodaties, milieuvriendelijke vervoermiddelen en klimaatcompensatie bij vlieg reizen hebben gekozen.

4.2 Informatieverwerving

In deze paragraaf worden de informatiebronnen besproken die strandvakantiegangers doorgaans gebruiken om tot de keuze voor een (milieuvriendelijke) strandvakantie te komen. Ook wordt er ingegaan op de vragen of men wel eens informatie over milieuvriendelijk reizen, milieuvriendelijke vormen van verblijf en milieuvriendelijke vakantieactiviteiten raadpleegt of tegenkomt. Bovendien zal antwoord worden gegeven op de vraag of men meer informatie zou willen tegenkomen over deze onderwerpen en via welke informatiebronnen.

Gebruikte informatiebronnen

In navolging van Kotler & Armstrong (1994 in Fodness & Murray, 1998) en Bargeman (2001) kan men sociale, commerciële, publieke (waaronder internet) of neutrale informatiebronnen raadplegen. Er is één respondent die geen informatiebronnen raadpleegt, maar de anderen gebruiken wel verschillende informatiebronnen. De meeste respondenten gebruiken (onder andere) de elektronische informatiebron internet om een keuze met betrekking tot strandvakanties te maken, namelijk tien van de veertien respondenten, waaronder Marjolein (26):

“Internet gebruik ik altijd. Hartstikke makkelijk. Gewoon ‘googlen’ en dan bij reisorganisaties kijken wat ze hebben. Dat is eigenlijk het enige. Nee, geen reisgidsen of reisbureaus.”

De respondenten die het internet raadplegen zijn vooral personen uit de jeugd- en settlementfase. Van de respondenten uit de postcarrière fase gebruikt slechts één respondent internet en dat heeft te maken met het feit dat zij minder ervaring met internet hebben en andere informatiebronnen, zoals reisgidsen, overzichtelijker vinden.

Bovendien geven tien respondenten aan reisgidsen van reisorganisaties te gebruiken om een keuze te kunnen maken en vijf respondenten gaan tevens langs het reisbureau voor informatie. Reisgidsen en reisbureaus kunnen gezien worden als commerciële informatiebronnen. Enkele respondenten raadplegen zogeheten sociale informatiebronnen, zoals Monica (56):

“Ik hoor ook wel eens wat van anderen, collega’s of zo, dat ze ergens geweest zijn waar het leuk was. En dan haal ik daar ook reisgidsen over.”

Opvallend is dat de belangrijkste informatiebron voor acht respondenten het internet is. De website www.zoover.nl wordt hiervan drie keer als belangrijke informatiebron genoemd, omdat men hier beoordelingen kan zien van mensen die op een bepaalde bestemming of in een bepaald hotel zijn geweest. Voor twee respondenten zijn zowel het reisbureau als reisgidsen de belangrijkste informatiebronnen, voor één respondent het reisbureau, en voor drie respondenten zijn de reisgidsen het meest van belang.

Er is ook gevraagd of men informatiebronnen vooral ter oriëntatie gebruikt voordat men een keuze maakt en/of om aanvullende of meer specifieke informatie te zoeken nadat men de keuze gemaakt

heeft (ter voorbereiding van de vakantie). Acht respondenten geven aan dat zij zowel ter oriëntatie als aanvulling informatiebronnen gebruiken, zoals Linda (22) vertelt:

“Eerst kijken we in de reisgidsen welk land het leukste is. Dan welke stad, welk hotel. Meestal staat er bij de beschrijving niet veel informatie. Om dan meer te weten te komen over het hotel en wat je daar allemaal kunt doen qua activiteiten ga je toch meer zoeken op internet of naar het reisbureau.”

Internet wordt het meest voor beide doeleinden gebruikt; dus om zowel een indruk te krijgen van wat er allemaal mogelijk is, als om verdere informatie te zoeken over het land, de plaats of het hotel.

Internet wordt soms ook als aanvulling gezien op de reisgidsen. Reisgidsen worden vooral geraadpleegd om een land, plaats en/of accommodatie uit te kiezen en het reisbureau wordt vooral gebruikt om ter voorbereiding meer aanvullende informatie op te vragen over een bestemming. Soms is dit een uittreksel van Toeristiek, waarin foto's en allerlei details staan over de bestemming, zoals de bereikbaarheid en wegwerkzaamheden.

Informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen

Vrijwel alle respondenten zijn nog nooit informatie over milieuvriendelijke manieren van reizen in relatie tot strandvakanties tegengekomen. Alleen Ralf (49) is op internet informatie tegengekomen over een milieutoeslag die bij de prijs van zijn vliegticket was inbegrepen. Hij heeft toen telefonisch meer informatie opgevraagd bij de vliegmaatschappij over deze maatregel. Opmerkelijk is dat verder niemand zelf naar informatie over milieuvriendelijke vormen van vervoer heeft gezocht, of dergelijke informatie heeft geraadpleegd. Men geeft aan er nooit aan gedacht te hebben om informatie over de milieuvriendelijkheid van vervoermiddelen te zoeken. Men raadpleegt bovendien uit automatisme standaard reisgidsen of websites waar men dergelijke informatie niet tegenkomt. Wel vinden tien respondenten het wenselijk om meer informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen te ontvangen in hun informatiezoekproces.

Uit bovenstaande kan worden afgeleid dat de vraag naar en het aanbod van informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen niet goed op elkaar zijn afgestemd in de zogeheten consumption junction (zie Verbeek & Mommaas, 2008). In navolging van de Gedragspraktijkenbenadering blijkt er dan ook een 'misfit' te zijn tussen vraag en aanbod. De ondervraagde toeristen komen nooit informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen tegen en raadplegen deze informatie niet omdat zij deze mogelijkheid vaak niet kennen. Aan de andere kant willen zij deze informatie wel graag ontvangen. Zo zegt Hannah (49):

“Ja, informatie over de milieuvriendelijkheid van vervoermiddelen kan altijd meehelpen natuurlijk. Als je zelf bewuster bent van de effecten op het milieu, kun je er aan meewerken om deze te verminderen.”

De meesten lijkt het toch wel interessant, leuk of belangrijk om te weten op wat voor manieren men milieuvriendelijk kan reizen wat vervoer betreft. Degenen die dit vinden zijn de respondenten uit de jeugdfase en de overige respondenten bevinden zich voornamelijk in de settlementfase. Sommigen geven aan dat als men verschillende opties met elkaar zou kunnen vergelijken en er vrijblijvend informatie zou worden gegeven, men er meer over zou gaan nadenken. Het internet wordt door de respondenten zeven keer genoemd om informatie over milieuvriendelijke manieren van reizen te willen ontvangen. Reisgidsen worden vijf keer genoemd als informatiebron, en het reisbureau twee keer. Verder vindt één respondent dat informatie over milieuvriendelijk reizen per post verstrekt zou moeten worden en via de televisie wordt twee keer genoemd (vooral reisprogramma's).

De respondenten die geen informatie over milieuvriendelijk reizen wensen te ontvangen, zitten vooral in de postcarrièrefase, maar ook in de settlementfase. Dat deze personen dergelijke informatie niet wenselijk vinden kan te maken hebben met het feit dat zij degenen zijn die hun strandvakanties doorgaans al als milieuvriendelijk beschouwen (zie paragraaf 4.1), of omdat veel van hen vaak per vliegtuig reizen en wellicht het gevoel hebben dat een ander vervoermiddel geen optie is. Ze geven verschillende redenen voor het gegeven dat zij geen informatie over milieuvriendelijk reizen in relatie tot vervoer willen ontvangen. Rosalie (61) zegt bijvoorbeeld:

“Ik kijk toch eerst naar wat er te doen is, naar de accommodaties, en het prijskaartje dat er aanhangt. Dat is voor mij wel het belangrijkste. Ik hoef niet per sé meer informatie over milieuvriendelijke manieren van reizen te krijgen. Zo vaak ga ik niet op vakantie; 1 keer per jaar ga ik op vakantie. Dus nee, niet echt.”

Sommigen, waaronder Francien (67), vinden milieuvriendelijke vormen van vervoer niet hun eigen verantwoordelijkheid maar die van een ander, bijvoorbeeld de regering van het betreffende vakantieland. Martha (45) vindt dat ze op vakantie is en er dan verder niets aan hoeft te doen. Deze houding heeft te maken met het gegeven dat men in bepaalde consumptiedomeinen, zoals wonen, wel rekening houdt of wil houden met het milieu en in andere consumptiedomeinen, zoals vakanties, geen rekening wil houden met het milieu (zie Spaargaren, 2007). Tijdens de vakantie wil men dan niet nadenken of zich zorgen maken over (milieu)problemen.

Informatie over milieuvriendelijke accommodaties

Wat opvalt, is dat geen enkele respondenten zelf informatie over de milieuvriendelijkheid van accommodaties raadpleegt heeft of hiernaar zoekt. Net als bij het vorige onderwerp over milieuvriendelijk reizen, geeft men aan hier eigenlijk nog nooit aan gedacht te hebben. Bovendien is geen enkele respondent wel eens informatie over milieuvriendelijke accommodaties in relatie tot strandvakanties tegengekomen. Het kan hierbij gaan om milieumaatregelen die in de accommodatie genomen worden, of om milieukeurmerken die een accommodatie heeft.

Hoewel men nooit informatie over milieuvriendelijke accommodaties is tegengekomen, zouden elf respondenten dergelijke informatie wel willen ontvangen. Volgens de Gedragspraktijkenbenadering kan dit wijzen op een ‘misfit’ tussen vraag en aanbod (zie Spaargaren, 2007), maar alleen voor de respondenten die daadwerkelijk meer informatie over milieuvriendelijke accommodaties willen ontvangen en dit niet vanuit het oogpunt van sociaalwenselijkheid aangeven. De respondenten die deze informatie wenselijk achten bevinden zich, net als bij informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen, in de jeugdfase. Twee respondenten die ook informatie zouden willen krijgen over milieuvriendelijke accommodaties bevinden zich in de postcarrièrefase en de anderen in de settlementfase. De respondenten die positief waren vinden het interessant en leuk om er meer over te weten komen. Bovendien kan informatie over milieuvriendelijke accommodaties de keuze voor accommodaties beïnvloeden, zoals Simone (22) aangeeft:

“Ik kan dan accommodaties met elkaar vergelijken en eventueel ook zelf rekening houden met de milieumaatregelen die de accommodatie neemt. Je gaat er dan meer over nadenken.”

Een enkeling, zoals Hannah (49), zou wel meer informatie willen krijgen over de milieuvriendelijkheid van een accommodatie, maar voor de keuze zou het niet veel uitmaken:

“Ik wil daar best informatie over, maar ik kijk naar het aantal sterren van een hotel en naar wat er te doen is, en ga ervan uit dat de reisorganisatie wel rekening houdt met het milieu.”

Ook Martha (45) vindt niet dat de milieuvriendelijkheid van accommodaties haar eigen verantwoordelijkheid is:

“Nee. Ik denk dat als je een vijfsterrenhotel hebt, dat zij toch wel aan het milieu denken en opletten met wat ze doen. Dat hoef ik niet te doen vind ik.”

Om informatie over milieuvriendelijke accommodaties te ontvangen, worden zowel het internet als reisgidsen vijf keer genoemd. Het reisbureau wordt twee keer genoemd, en ook één keer de touroperators.

Informatie over milieuvriendelijke vakantieactiviteiten

Er wordt in reisgidsen bij de beschrijving van een hotel wel eens informatie gegeven over vakantieactiviteiten, maar er wordt niet expliciet iets over (de invloed van bepaalde activiteiten op) het milieu vermeld. Zo illustreert Linda (22):

“Soms staat er dan dat je in de omgeving mooie wandelingen kunt maken of zo, maar niet dat dit als duurzaam gezien wordt. Er staan misschien wel activiteiten in de boeken, maar niet of deze milieuvriendelijk zijn of niet. Of dat je kunt gaan zwemmen. Dat is misschien wel een milieuvriendelijke activiteit, maar dat wordt zo niet expliciet aangegeven.”

Opmerkelijk is dat niemand zelf naar informatie over milieuvriendelijke vakantieactiviteiten in relatie tot strandvakanties zoekt of informatie hierover raadpleegt. Als men al informatie zoekt over

activiteiten als wandelen, zwemmen, busexcursies of fietsen, dan is dit niet in verband met het milieu, maar omdat men dit leuk vindt om te doen. Martha (45) en Francien (67) geven aan vrijwel geen activiteiten meer te ondernemen, en dus verder geen informatie daarover te zoeken.

Net als bij het vorige onderwerp over milieuvriendelijke accommodaties, is ook geen enkele respondent informatie over milieuvriendelijke activiteiten in relatie tot strandvakanties tegengekomen. Tien respondenten geven echter aan dat zij meer informatie over milieuvriendelijke activiteiten zouden willen tegenkomen. Net als bij de twee voorgaande onderwerpen lijkt er een ‘misfit’ te bestaan tussen de vraag naar informatie over milieuvriendelijke mogelijkheden, en het aanbod van deze informatie tijdens het proces van informatieverwerving. Deze misfit geldt echter alleen voor de respondenten die interesse hebben in informatie over milieuvriendelijke activiteiten, maar dergelijke informatie nu missen.

Evenals bij informatie over milieuvriendelijk reizen en milieuvriendelijke accommodaties, zijn het alle respondenten uit de jeugdfase die meer informatie zouden willen krijgen. Zij lijken zich meer bewust te zijn van de milieuproblematiek en hier meer belang aan te hechten dan de oudere respondenten. Dit kan te maken hebben met het feit dat zij hoger opgeleid zijn dan de oudere respondenten (zie Gatersleben et al., 2002). Ook zijn er drie respondenten uit de settlementfase en twee uit de postcarrière fase die informatie over milieuvriendelijke vakantieactiviteiten zouden willen ontvangen. Respondenten die wel meer informatie over milieuvriendelijke vakantieactiviteiten willen krijgen, noemen zowel het internet als reisgidsen, en een enkele keer het reisbureau als informatiebronnen. De overheid wordt één keer genoemd, vanwege het feit dat informatie van de overheid als meer betrouwbaar en objectief wordt gezien dan de informatie van reisbureaus of reisgidsen. Enkele respondenten zouden ter plekke (via de hostess) informatie willen krijgen over milieuvriendelijke activiteiten. Matthijs (24) vindt het belangrijk om te weten welke activiteiten milieuvriendelijk zijn, zodat men het milieu kan beschermen. Zoals al eerder naar voren kwam, is vakantie een heel andere gedragspraktijk dan het dagelijks leven (zie Spaargaren, 2007) en de partner van Matthijs, Pascal (21), vindt dergelijke informatie dan ook niet zo nodig:

“Vakantie is ook een stuk vakantie. Dan wil ik er niet over nadenken. De activiteiten mogen best duurzaam zijn, maar op vakantie wil ik er niet continu over horen.”

Ook Nathan (26) heeft er niet echt behoefte aan, omdat hij zich er nu nog niet mee bezighoudt:

“Bij milieuvriendelijke activiteiten denk ik aan alles wat gericht is op de natuur, ook fietsvakanties bijvoorbeeld. Daar heb ik niet veel mee. Misschien als je later kinderen hebt, maar dat is nu niet echt prikkelend.”

Het kan dan ook een belemmering zijn voor de keuze voor milieuvriendelijke mogelijkheden als ecotoerisme een oubollig imago heeft, waarbij men zich enkel zou bezighouden met de natuur. Dit hoeft echter niet het geval te zijn bij milieuvriendelijke strandvakanties, want men kan bijvoorbeeld

een 'normale' strandvakantie boeken, maar dan op sommige gebieden extra rekening houden met het milieu, door bijvoorbeeld niet te gaan jetskiën, geen auto te huren en bij de vliegreis gebruikmaken van klimaatcompensatie.

In deze paragraaf is duidelijk geworden dat bij informatie over milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten een misfit lijkt te bestaan tussen vraag en aanbod. De respondenten hebben nog nooit informatie over deze onderwerpen geraadpleegd omdat zij hier gewoonweg niet aan denken bij het zoeken naar informatie over strandvakanties. Men komt dergelijke informatie nooit tegen, maar het merendeel zou wel informatie over milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten bij strandvakanties willen krijgen. Degenen die informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen zouden willen krijgen, willen vrijwel altijd ook informatie over milieuvriendelijke accommodaties en vakantieactiviteiten ontvangen. De respondenten die geen informatie over milieuvriendelijke manieren van reizen wensen, vinden meer informatie over milieuvriendelijke accommodaties en activiteiten ook niet wenselijk. Voor hen is er dan ook geen sprake van een misfit tussen de vraag naar en het aanbod van dergelijke informatie. Voor twee respondenten verschilt de wenselijkheid van informatie. Zo wil Rosalie (61) informatie over milieuvriendelijke accommodaties en activiteiten tegenkomen, maar niet zozeer over milieuvriendelijk reizen. Dit heeft te maken met het feit dat zij meestal per bus reist en dit al als een milieuvriendelijk vervoermiddel beschouwt.

4.3 Strandvakantie ter plekke

In deze paragraaf gaat het om de activiteiten die strandvakantiegangers doorgaans ondernemen in de gedragspraktijk strandvakanties en om de vraag in hoeverre zij daarbij voor milieuvriendelijke activiteiten kiezen. Ook komt het gebruik van vervoermiddelen ter plaatse aan bod, net als het aanbod van milieuvriendelijke georganiseerde activiteiten. Ten slotte wordt ingegaan op informatie over milieuvriendelijke maatregelen in accommodaties tijdens de strandvakantie.

Vakantieactiviteiten

De meeste respondenten ondernemen verschillende activiteiten tijdens hun strandvakantie. Veelgenoemde activiteiten zijn busexcursies, boottochten, zwemmen, wandelen en bezienswaardigheden bezoeken. Sommigen doen ook wel eens aan fietsen of watersporten, of bezoeken een waterpretpark. Een enkeling heeft wel eens een jeepsafari gedaan, en één respondent (67) bezoekt kerststallen en musea (omdat zij er in de winter is). Drie respondenten geven aan zelf geen activiteiten (meer) te ondernemen. In overeenstemming met Ross (1993) blijken de respondenten uit de jeugdfase deel te nemen aan meer verschillende activiteiten en zijn ze meer sportief of actief

bezig. De jongere respondenten blijken meer activiteiten te ondernemen die als milieuvriendelijke gezien kunnen worden (zie ook Infopunt Duurzaam Toerisme, 2003) dan de oudere respondenten, zoals waterskiën, motorboottochtjes en jeepsafari's. Respondenten uit de postcarrière fase wandelen en/of fietsen vooral, bezoeken bezienswaardigheden en zijn verder niet heel actief tijdens de strandvakanties.

Bij milieuvriendelijke vakantieactiviteiten denken veel respondenten aan wandelen en fietsen. Sommige respondenten noemen ook andere activiteiten, zoals zwemmen, varen, kanoën, vissen, volleyballen, darten, boogschieten, en het gebruikmaken van het openbaar vervoer. Matthijs (24) noemt bovendien een educatief aspect:

“Dan denk ik aan georganiseerde reisjes met een gids, die vertelt waar je wel en niet mag komen in verband met de natuur en het milieu. “

Enkele respondenten geven aan dat er bij milieuvriendelijke activiteiten zo min mogelijk geluidsoverlast en luchtvervuiling aan te pas komen, dat er niets wordt vuilgemaakt, en dat toeristen niet zomaar de natuur intrekken en de natuur vernielen.

Ondanks dat de respondenten wel een idee hebben van wat milieuvriendelijke activiteiten zijn, ondernemen de meeste nooit bewust milieuvriendelijke activiteiten. Zij hebben nooit eerder nagedacht over de milieuvriendelijkheid van de activiteiten die zij tijdens strandvakanties ondernemen. Er zijn respondenten die aangeven dat zij wel eens fietsen, wandelen, zwemmen, of vooral op het strand liggen, maar zij kiezen er tijdens de vakantie nooit bewust vanwege het milieu voor. Een enkeling is zich wel bewust van de invloed van bepaalde vakantieactiviteiten op het milieu. Matthijs (24) geeft aan dat hij bij uitstapjes wel let op waar men wel en niet mag komen om de natuur te beschermen. Ralf (49) kiest bewust voor korte busexcursies in plaats van lange en kiest bewust niet voor jeepsafari's, vooral vanwege de stank- en geluidsoverlast.

Georganiseerde milieuvriendelijke activiteiten

Omdat het aanbod van milieuvriendelijke activiteiten de context vormt voor individuele keuzes (zie Spaargaren, 2007) is het van belang dat er ter plekke mogelijkheden zijn om aan milieuvriendelijke activiteiten deel te nemen. Ten eerste kunnen er georganiseerde fiets- en/of wandeltochten aangeboden worden tijdens de strandvakantie en de respondenten kunnen hier al dan niet aan deelnemen. Acht respondenten zijn wel eens fiets- of wandeltochten tegengekomen, maar slechts een paar van hen hebben wel eens aan een dergelijke tocht deelgenomen. Redenen om er niet aan deel te nemen zijn dat men liever zelf de omgeving wil verkennen, dat men het niet leuk vindt om te doen, dat er geen fijne fietsen zijn of dat de tocht te lang duurt.

Ten tweede is er het aanbod van niet-gemotoriseerde boottochten, zoals zeilen, kanoën of roeien. Zes respondenten geven aan dat zij wel eens aanbod van zeiltochten hebben gezien en Nynke (40)

vertelt dat haar kinderen wel eens gaan kanoën. Slechts één respondent (56) heeft wel eens gezeild en zij doet dit in het dagelijks leven ook. Linda (22) en Marjolein (26) zeggen hooguit enkele waterfietsen te hebben gezien op de bestemming. Sommige respondenten hebben wel eens een boottocht ondernomen die deels gemotoriseerd is. Zo vertelt Willem (25):

“De boot wordt dan eerst met de motor aangedreven en als deze eenmaal op weg is vaart de boot met behulp van een aantal zeilen verder. Zo’n boottocht is dan eigenlijk deels milieuvriendelijk.”

Ten slotte is er het aanbod en de deelname van excursies per bus of per trein. Vrijwel alle respondenten komen doorgaans busexcursies tegen, op één na. Vrijwel alle van de veertien respondenten die busexcursies zijn tegengekomen, hebben er een of meerdere keren aan deelgenomen. Excursies per trein lijken nergens aangeboden te worden. Dit zijn georganiseerde trips waarbij men een kaartje kan kopen voor een retourreis per trein naar een bepaalde stad of meerdere steden. Men krijgt dan vaak een stadsplattegrond mee en eventueel korting op bepaalde bezienswaardigheden. Alleen Monica (56) komt deze excursies per trein wel eens tegen, maar heeft hier niet aan deelgenomen omdat deze te lang duurde.

Vervoermiddelen ter plekke

Toeristen kunnen (op eigen gelegenheid) van verschillende typen vervoer gebruikmaken op de plek van bestemming, waarbij de auto minder milieuvriendelijk is dan bijvoorbeeld de fiets, trein of bus (zie Milieudefensie, 2002). Zes respondenten maken gebruik van een (gehuurde) auto. De auto wordt vooral gebruikt vanwege het gemak, om zelf de omgeving te verkennen, of om boodschappen te doen. Het dolmus busje (een klein taxibusje dat vooral in Turkije rijdt) wordt ook zes keer genoemd. Deze busjes rijden erg vaak, gaan overal naartoe en zijn goedkoop. De fiets wordt drie keer genoemd, vooral door de oudere respondenten. Het openbaar vervoer wordt vijf keer genoemd als gekozen vervoermiddel, en dan vooral de bussen.

De infrastructuur van het openbaar vervoer kan van belang zijn voor de keuze om voor deze vorm van vervoer te kiezen. De meeste respondenten vinden dat er doorgaans een goede infrastructuur en dienstregeling van het openbaar vervoer is op de plaats van bestemming. Vooral als er dolmus busjes rijden is men tevreden met het openbaar vervoer. De meeste respondenten maken dan ook gebruik van taxibusjes en reguliere bussen. Sommigen vinden dat het openbaar vervoer in de strandvakantielanden soms beter geregeld is dan in Nederland. Francien (67) vertelt bijvoorbeeld:

“In Spanje is er prima openbaar vervoer. Je hoeft nooit lang te wachten, want de bus komt daar iedere 10 minuten. Ik sta er nooit meer dan 5 minuten. Als de ene is geweest, komt de volgende alweer. Ja, dat is heel goed.”

Er zijn echter ook respondenten die niet zo te spreken zijn over het openbaar vervoer op de plaats van bestemming. Heleen (52) vindt het reizen met het openbaar vervoer in het buitenland onprettig,

omdat er volgens haar erg roekeloos gereden wordt. Matthijs (24) is van mening dat het openbaar vervoer in strandvakantielanden meestal niet echt betrouwbaar is:

“Je weet vaak niet of er wel een bus komt. Het is allemaal heel onduidelijk aangegeven. De lokale bevolking snapt dat allemaal wel, maar voor de toeristen is dat niet te volgen.”

Uit bovenstaande kan worden afgeleid dat er in de ‘consumption junction’, waar vraag en aanbod samenkomen, over het algemeen genoeg aanbod is van openbare vervoermiddelen op de plaats van bestemming, met name kleinere busjes en reguliere grotere bussen. De meeste respondenten zijn tevreden met het openbaar vervoer, maar sommigen verkiezen toch een ander vervoermiddel. De auto wordt namelijk soms verkozen boven het openbaar vervoer, omdat men dan zelf kan bepalen wanneer men waar naartoe rijdt.

Informatie over milieumaatregelen in accommodaties

In het licht van de Gedragspraktijkenbenadering kan er een ‘fit’ of een ‘misfit’ bestaan tussen het aanbod van informatie over milieumaatregelen die accommodaties nemen en de wens om deze informatie te krijgen. Dit is het geval wanneer er geen informatie wordt verstrekt, maar de ondervraagde toeristen dit wel wenselijk vinden. Opvallend is dat alle respondenten aangeven tijdens de strandvakantie nog nooit een milieukeurmerk in een accommodatie gezien te hebben. Niemand heeft daarop gelet. Bovendien heeft het merendeel van de respondenten nog nooit meegemaakt dat er informatie wordt verstrekt over milieumaatregelen die de accommodatie neemt. Bij Francien (67) en Willem (25) wordt er in de accommodatie wel iets over het milieu aangegeven:

“Op een blaadje aan de muur wordt aangegeven wat je zelf zou kunnen doen om rekening met het milieu te houden, vooral het verzoek om zuinig te zijn met water. Er wordt dan gevraagd of je de kraan niet te lang open wil laten en de handdoeken niet elke dag wil laten wassen.”

Bij Matthijs (24) wordt er in Griekenland wel verteld dat er alleen overdag water is vanwege de zonnepanelen die gebruikt worden om energie op te wekken.

Verder is onderzocht of men informatie zou willen krijgen over milieumaatregelen die door de accommodatie genomen worden. Opmerkelijk is dat vrijwel alle respondenten dit wel zouden willen. Er lijkt voor deze respondenten dan ook een ‘misfit’ te zijn, omdat het merendeel eerder aangaf deze informatie over milieumaatregelen in accommodaties nooit tegen te komen. Als redenen om informatie over milieumaatregelen tegen te willen komen wordt vooral genoemd dat men dergelijke informatie leuk of interessant vindt, dat deze informatie het milieubewustzijn vergroot, en dat men op basis van die informatie zelf rekening kan houden met de getroffen milieumaatregelen. Marianne (24) wil niet ter plekke informatie over milieumaatregelen krijgen:

“Wel voordat ik op vakantie ga. Ik denk dat het effectiever is om van tevoren informatie hierover te ontvangen, zodat ik dan kan kijken welke accommodatie meer milieumaatregelen neemt.”

Matthijs (24) vindt dergelijke informatie wel interessant, maar zijn partner (21) hoeft dit niet zo nodig. Net als bij informatie over milieuvriendelijke vakantieactiviteiten vindt hij dat hij op vakantie is, en dan niets over het milieu wenst te horen. Martha (45) deelt zijn mening, en Francien (67) stelt dat er in haar appartementencomplex al rekening met het milieu wordt gehouden en daarom hoeft ze niet extra informatie over milieumaatregelen te ontvangen.

In accommodaties kan, vanwege water- en energiebesparing, een advies worden gegeven over wanneer men de handdoeken kan laten wassen. Vier respondenten zijn een dergelijk advies wel eens tegengekomen in de accommodatie. Linda (22) vertelt dat dit inderdaad wordt vermeld in de badkamer van de accommodatie, maar zij wist niet dat dit vanwege water- /energiebesparing was. Dit advies wordt door de meeste respondenten nageleefd. De overige respondenten geven aan dat de handdoeken op standaardtijden verschoond worden. Voor Nynke (40), die op een camping verblijft, is het anders: *“Ik doe daar zelf de was in wasmachines op het campingterrein. Dat kun je zo vaak doen als je wilt. Er wordt verder niets over waterbesparing verteld.”*

Het komt ook een aantal keer voor dat er in de accommodatie een systeem met sleutelpasjes is, waardoor de airco en lichten pas aangaan als men deze sleutel in de deur steekt, en de energie weer vanzelf uitgaat als men weggaat uit de kamer. Dit is een milieu- of energiemaatregel genomen door de accommodatie zelf.

Eigen milieumaatregelen in de accommodatie

Toeristen kunnen ook zelf rekening houden met het milieu als zij in hun accommodatie verblijven. Alle respondenten geven aan dat zij tijdens hun strandvakantie wel wat aan het milieu doen in de accommodatie, maar de oudere respondenten meer dan de jongere. In dit geval gaat de constatering van Gatersleben et al. (2002), dat ouderen meer rekening houden met het milieu in het dagelijks leven dan jongeren, dus tevens op voor milieumaatregelen die men zelf treft in de vakantieaccommodatie. Er wordt vooral rekening gehouden met de airco en de lichten. Sommigen hebben de airco wel veel aan staan, vooral als men in de zomermaanden op vakantie is, vanwege de warmte. Niemand heeft de airco of lichten echter aan als het niet nodig is of als men niet in de accommodatie aanwezig is. Sommigen hebben de airco juist (vrijwel) nooit aan staan. Soms vanwege het feit dat het niet nodig is (in het voor- of najaar) en soms vanwege het grote temperatuurverschil wanneer men naar buiten gaat. Een paar respondenten (uit de postcarrièrefase) geven aan dat zij net zo op het milieu letten als dat zij thuis doen.

Geconcludeerd kan worden dat men ook in fase 5 van het vakantiekeuzeproces, namelijk tijdens de strandvakantie zelf, niet veel met het milieu bezig is. Men onderneemt vaak wel (onbewust) activiteiten die als milieuvriendelijk gezien kunnen worden, zoals wandelen en fietsen, maar men doet

ook aan meer milieuvriendelijke activiteiten. De meeste respondenten maken wel gebruik van het openbaar vervoer op de bestemming, maar aanbod van georganiseerde milieuvriendelijke activiteiten is er lang niet altijd. Bovendien wordt er in de gedragspraktijk strandvakanties niet of nauwelijks informatie verstrekt over milieumaatregelen die de accommodaties treffen, terwijl de meeste respondenten dergelijke informatie wel zouden willen krijgen. De positieve houding van de ondervraagde toeristen ten opzichte van het milieu komt, net als in fase 3 van het vakantiekeuzeproces, echter niet overeen met het eigen gedrag. Deze discrepantie heeft te maken met het feit dat men niet eerder het milieu in verband heeft gebracht met strandvakanties.

4.4 Kennis

Kennis maakt, net als vaardigheden, houdingen en ervaringen, deel uit van het portfolio van toeristen (zie Spaargaren, 2007; Verbeek & Mommaas, 2008). In voorgaande paragrafen is naar voren gekomen dat de meeste respondenten niet vaak bewust milieuvriendelijke keuzes maken in relatie tot strandvakanties. Dit kan te maken hebben met de hoeveelheid kennis die zij hebben van milieuvriendelijke vervoermiddelen, klimaatcompensatie, reisorganisaties die milieuvriendelijke reizen aanbieden, en eco-labels voor accommodaties. Op deze aspecten zal in deze paragraaf worden ingegaan.

Kennis over milieuvriendelijke vervoermiddelen

Het gaat hierbij om de link tussen de kennis die de respondenten hebben van de minst en meest milieuvriendelijke vervoermiddelen om naar een strandvakantiebestemming te reizen en de eigen keuze voor vervoermiddelen. Milieudefensie (2002) heeft na onderzoek ontdekt dat het vliegtuig het minst milieuvriendelijke vervoermiddel is, en de trein het meest milieuvriendelijke. De bus, die relatief gezien wat minder milieuvriendelijk is dan de trein, is milieuvriendelijker dan de auto. Als meest milieuvriendelijke vervoermiddel om naar een strandvakantiebestemming te reizen wordt door de respondenten negen keer de trein genoemd en vijf keer de bus. Eén keer wordt de auto genoemd. Als minst milieuvriendelijke vervoermiddel wordt twaalf keer het vliegtuig genoemd, vier keer de auto, één keer de bus, en één keer de (auto met) caravan. Opvallend is dat als men van een vervoermiddel weet dat dit het meest of minst milieuvriendelijk is, dit geen invloed blijkt te hebben op het besluit om wel of niet voor dit vervoermiddel te kiezen. De kennis van de meest en minst milieuvriendelijke vervoermiddelen hangt in dit geval dus niet positief samen met de keuze voor milieuvriendelijke vervoermiddelen. Het merendeel van de respondenten geeft namelijk aan wel eens of meestal met het vliegtuig te reizen en dit zijn vooral de respondenten die het vliegtuig het minst milieuvriendelijk vonden. Bovendien zijn negen respondenten nooit met de trein naar een

strandvakantiebestemming geweest, en dit zijn vooral de mensen die de trein als meest milieuvriendelijk zagen.

Kennis over initiatieven/organisaties klimaatcompensatie

Er zijn verschillende organisaties en initiatieven op het gebied van klimaatcompensatie bij vliegreizen, zoals Trees for Travel, de Climate Neutral Group, GreenSeat, en Co2Zero van KLM. De vraag is of de respondenten van deze initiatieven en organisaties op de hoogte zijn en in hoeverre deze kennis samenhangt met de keuze voor klimaatcompensatie. Zoals uit paragraaf 4.1 bleek, hebben van de veertien respondenten die wel eens of doorgaans per vliegtuig reizen, er dertien nooit gebruikgemaakt van klimaatcompensatie. Het gebrek aan kennis dat de respondenten hebben van klimaatcompensatie blijkt hier een rol te spelen bij de keuze voor dit milieuvriendelijke alternatief bij vliegreizen.

Opmerkelijk is namelijk dat veertien respondenten uit zichzelf geen organisaties of initiatieven kunnen noemen. Alleen Pascal (21) heeft wel van de ‘groene vliegtuigstoel’, oftewel GreenSeat, gehoord. Vrijwel niemand kent de hiervoor vermelde voorbeelden. Wel blijkt dat een paar respondenten (vaag) van Trees for Travel hebben gehoord:

Simone (22): *“Van Trees for Travel heb ik wel eens gehoord, maar ik dacht dat dit gold als je een auto huurde. Bij vliegen ben ik dat nog nooit tegengekomen.”*

Kennis over milieuvriendelijke reisorganisaties

Verschiedende reisorganisaties houden rekening met duurzaamheid, of richten zich speciaal op duurzame/milieuvriendelijke vakanties. Dit zijn bijvoorbeeld Djoser, Sawadee Reizen, ECEAT, Summum en Baobap. Het gaat om het verband tussen kennis van deze reisorganisaties en de keuze voor dergelijke organisaties bij een strandvakantie. Een gebrek aan kennis van milieuvriendelijke reisorganisaties blijkt hier te maken te hebben met het feit dat men nooit voor dergelijke organisaties of reizen kiest. Vrijwel geen enkele respondent kan namelijk zo reisorganisaties noemen die duurzame of milieuvriendelijke vakanties aanbieden. Enkele jongere respondenten zijn wel enigszins op de hoogte. Nathan (26) kent bijvoorbeeld Djoser, omdat een vriendin van hem daar werkt. Bovendien komen een paar voorbeelden van op het milieu gerichte reisorganisaties Marianne (24) wel bekend voor, en Matthijs (24) heeft wel eens van Summum gehoord. Ook twee oudere respondenten zijn vaag bekend met het concept van milieuvriendelijke vakantieorganisaties, zoals Monica (56):

“Ik weet wel dat er reisorganisaties zijn die milieuvriendelijke vakanties aanbieden. Daar heb ik misschien wel eens iets over gelezen of op tv iets over gehoord. Maar ik heb me er verder niet in verdiept en kan zo geen voorbeelden geven.”

De andere respondenten hebben nog nooit van deze reisorganisaties gehoord en veel mensen weten niet dat er überhaupt reisorganisaties zijn die zich met het milieu bezighouden.

Vrijwel alle respondenten hebben nooit overwogen om van een reisorganisatie die milieuvriendelijke vakanties aanbiedt gebruik te maken. Dit komt vooral doordat men er nooit aan gedacht heeft, omdat men dergelijke reisorganisaties niet tegenkomt als men op zoek gaat naar strandvakanties of omdat men vaak routinematig vakantiekeuzegedrag vertoont, zoals jaren naar dezelfde bestemming gaan met dezelfde reisorganisatie (zie ook Bargeman, 2001). Alleen Matthijs (24) heeft wel eens overwogen om van een dergelijke milieubewuste reisorganisatie gebruik te maken, maar geeft aan dat de vakantie dan te duur wordt.

Milieukeurmerken accommodaties

Vakantieaccommodaties die aan een lijst van milieucriteria voldoen kunnen een milieukeurmerk of eco-label krijgen. Voorbeelden hiervan zijn Green Key, VISIT, en het EU-ecolabel. De respondenten blijken niet op de hoogte te zijn van milieukeurmerken voor accommodaties en dit heeft te maken met het feit dat men nog nooit voor een accommodatie met een milieukeurmerk gekozen heeft. Vrijwel alle respondenten hebben namelijk nog nooit gehoord van bepaalde milieukeurmerken/eco-labels voor accommodaties. Bovendien heeft een aantal respondenten eco-labels of milieukeurmerken nooit in verband gebracht met accommodaties of vakanties: *Marianne (24): “Ik heb wel eens van Green Key gehoord, maar dat heb ik nog nooit gezien in een accommodatie. Ik heb het ook nooit verbonden aan strandvakanties eigenlijk.”*

Na het noemen van de voorbeelden heeft alleen Linda (22) wel eens iets over Green Key gehoord, de rest komt geen enkel voorbeeld bekend voor. Zoals in paragraaf 4.1 bleek, heeft geen enkele respondent ooit (bewust) voor een accommodatie met een milieukeurmerk gekozen.

Geconcludeerd kan worden dat men, behalve wat de minst en meest milieuvriendelijke vervoermiddelen betreft, niet veel kennis heeft van milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten. Dit gebrek aan kennis speelt een rol bij de keuze voor dergelijke milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten, omdat het merendeel van de respondenten deze milieuvriendelijke keuzes niet maakt. De kennis die men heeft van milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en vakantieactiviteiten kan tevens een rol spelen bij het zoeken naar informatie over milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten. Uit paragraaf 4.1 is gebleken dat de respondenten geen van allen op zoek zijn gegaan naar informatie over deze milieuvriendelijke mogelijkheden. Het is in dit onderzoek dan ook niet zo dat wanneer men weinig kennis heeft van milieukwesties, men hier juist meer informatie over gaat zoeken. Wel is gebleken dat wanneer respondenten weinig of geen kennis hebben van milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten, zij over het algemeen hier wel meer informatie over zouden willen krijgen. Dit kan echter te maken hebben met het geven van sociaalwenselijke antwoorden.

4.5 Andere milieuvriendelijke vakanties

Eerdere vakantie-ervaringen kunnen een (volgende) vakantiekeuze beïnvloeden (Pearce & Lee, 2005). Wanneer men bij andere vakanties positieve ervaringen heeft met milieuvriendelijke mogelijkheden wat vakantievervoer, verblijf of vakantieactiviteiten betreft, kan de kans groter zijn dat men bij (strand)vakanties hier weer voor kiest (zie Bargeman & Van der Poel, 2006).

Milieuvriendelijke mogelijkheden bij andere vakanties

Het reizen per vliegtuig is het meest milieubelastend (zie Milieudefensie, 2002) en wat in dit onderzoek naar voren komt is dat hoe ouder de respondent is, hoe vaker hij met het vliegtuig heeft gereisd. Volgens Milieudefensie (2002) zijn chartervluchten minder milieuvriendelijk dan lijnvluchten, en dertien respondenten geven aan dat zij meestal of altijd met chartervluchten reizen. Zij doen dit echter niet uit milieuoverwegingen, maar omdat chartervluchten vaak goedkoper zijn en onderdeel van een pakketreis.

Er is onderzocht of de respondenten bij andere vakanties, bijvoorbeeld wintersport of stedentrips, wel eens gebruik hebben gemaakt van milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf of activiteiten. Deze ervaringen maken, net als kennis, onderdeel uit van het portfolio van toeristen (zie Verbeek & Mommaas, 2008) en kunnen van invloed zijn op de keuzes die men maakt wanneer men op strandvakantie gaat. Vier respondenten hebben geen ervaringen met milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf of activiteiten bij andere vakanties. Enkele respondenten zijn wel eens op een ander soort vakantie geweest, maar kozen dan voor andere vervoermiddelen, zoals de auto of het vliegtuig. Nathan (26) geeft aan alleen in het dagelijks leven met de trein te reizen, maar niet als hij op vakantie gaat. Hij kiest dan voor het vliegtuig.

Alle andere respondenten hebben wel eens gebruikgemaakt van milieuvriendelijke vormen van vervoer bij andere vakanties, vooral bij stedentrips. Zij kiezen dergelijke vervoermiddelen echter vaak niet uit milieuoogpunt. Sommige personen zijn wel eens met de Thalys op stedentrip geweest, en sommige met de 'gewone' trein. Vijf respondenten zijn wel eens met de bus op stedentrip, wintersport of andere vakantie naar bijvoorbeeld Engeland of Duitsland, geweest. Wat milieuvriendelijke vormen van verblijf betreft heeft slechts één respondent (Marjolein, 26) hier ervaring mee:

“Een tijd geleden bracht ik vaak mijn vakanties op een camping door, wat volgens mij wel milieuvriendelijk is. Ik heb wel positieve ervaringen met kamperen, omdat ik het verhelderend vind om een tijdje met weinig luxe te leven.”

Als het om milieuvriendelijke activiteiten gaat heeft geen enkele respondent bij andere vakanties bewust dergelijke activiteiten ondernomen.

De respondenten die bij eerdere andere vakanties gebruik hebben gemaakt van milieuvriendelijke vormen van vervoer, maken in het algemeen bij strandvakanties geen gebruik van deze

vervoermiddelen. Slechts voor twee respondenten (26 en 67) geldt dat zij bij andere vakanties, zoals wintersport, wel eens per bus hebben gereisd en ook bij strandvakanties wel eens voor de bus hebben gekozen.

Het feit dat men wel bij andere vakanties gebruikmaakt van milieuvriendelijke vervoermiddelen en niet bij strandvakanties, kan te maken hebben met positieve of negatieve ervaringen hebben met het gebruik van dergelijk vormen van vervoer. Met de Thalys hebben de respondenten positieve ervaringen, omdat het makkelijk, snel en relatief goedkoop is. De trein is twee respondenten goed bevallen, maar Matthijs (24) en Pascal (21) niet:

“We zijn wel eens met de trein naar Antwerpen geweest. Dat leek ons snel en makkelijk. Op de terugweg hadden we echter ruim een uur vertraging, en het was erg onduidelijk welke volgende trein we moesten nemen. Als je dan de laatste trein mist, heb je gewoon pech. Daarom kies ik niet zo snel voor de trein, al zou dat misschien wel milieuvriendelijker zijn.”

Met de bus hebben de respondenten overwegend negatieve ervaringen, meestal omdat men erg lang moet zitten en 's nachts niet kan slapen.

Wanneer de respondenten positieve ervaringen hebben met een milieuvriendelijk vervoermiddel, wil dit niet automatisch zeggen dat zij hier bij een volgende (strand)vakantie weer voor kiezen. Linda (22) is bijvoorbeeld wel eens met de Thalys naar Parijs geweest, en zou hier voor korte afstanden wel opnieuw voor kiezen, maar niet bij strandvakanties vanwege de afstand. De andere twee respondenten die positieve ervaringen hadden met de Thalys, zouden hier wel opnieuw voor kiezen. Matthijs (24) heeft wel eens een negatieve ervaring gehad met het reizen per trein, maar kiest er dit jaar wel voor om binnen Nederland met de trein op vakantie te gaan naar een Waddeneiland. Zijn partner (21) legt de keuze voor de trein uit:

“Op het eiland zijn geen auto's toegestaan, anders was ik wel liever met de auto gegaan. Dan kun je op de plaats van bestemming makkelijker zelf ergens naartoe rijden.”

Voor sommige respondenten heeft het reizen per trein echter goed uitgepakt. Voor Monica (56) is bijvoorbeeld het reizen per trein naar Engeland goed bevallen en zij zou dit best nog eens doen. Ralf (49) heeft positieve ervaringen met een stedentrip per trein, maar in het algemeen zijn zijn ervaringen met het reizen per trein niet positief, vanwege vertragingen en uitgevallen treinen. Als het mogelijk is zal hij in het dagelijks leven wel de trein nemen, maar niet om op vakantie te gaan.

Van de respondenten die negatieve ervaringen met busreizen hebben, zullen sommigen hier opnieuw voor kiezen en sommigen niet of onder bepaalde voorwaarden, zoals niet 's nachts rijden. Willem (25) heeft wel eens met de bus gereisd, maar zal hier niet opnieuw voor kiezen: *“Een busreis vind ik erg lang duren. Bovendien heeft een familielid van mij recentelijk een zwaar busongeluk meegemaakt, waardoor ik niet meer zo snel voor een busreis zal kiezen.”*

Marjolein (26) heeft overwegend negatieve ervaringen met busreizen, maar zij ziet er ook wel de voordelen van in omdat het ontspannen en goedkoop reizen is. Zij “schrapte een busreis daarom nog niet van haar lijstje.”

Het hebben van ervaring met milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten kan een rol spelen bij het zoeken van informatie over dergelijke mogelijkheden. Dat is in dit onderzoek echter niet het geval gebleken. De meeste respondenten hebben wel ervaring met milieuvriendelijke vervoermiddelen bij andere vakanties, maar zoals in paragraaf 4.1 besproken is, heeft geen enkele respondent zelf informatie gezocht over milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf of activiteiten. Dit heeft te maken met het feit dat de respondenten doorgaans niet vanwege milieuredenen voor de trein of de bus kiezen.

4.6 Relevante anderen

Als het in de sociale omgeving van de strandvakantieganger gebruikelijk is om bij (strand)vakanties duurzame keuzes te maken op het gebied van vervoer, verblijf of activiteiten, kan het zijn dat de strandvakantieganger aan de ‘norm van duurzaamheid’ wil voldoen en ook voor dergelijke mogelijkheden kiest (zie Ester, 1999). De vraag is in hoeverre het milieuvriendelijke vakantiegedrag van relevante anderen een rol speelt bij de keuzes die de ondervraagde strandvakantiegangers maken.

Milieuvriendelijke vervoermiddelen

Er kunnen relevante anderen in de directe omgeving zijn, zoals vrienden, familie en collega’s, die vaak met de trein of touringcar reizen als zij op (strand)vakantie gaan, waardoor de respondenten gestimuleerd kunnen worden om ook per trein of bus op vakantie te gaan. Vier respondenten kennen mensen die per trein op vakantie gaan, en zes respondenten kennen mensen die per touringcar op vakantie gaan. De respondenten zelf reizen echter nooit per trein als zij op strandvakantie gaan (zie paragraaf 4.1). Van de respondenten die personen kennen die per touringcar op vakantie gaan, reizen er zelf vier (wel eens) per bus naar de strandvakantiebestemming. Verder geven vrijwel alle respondenten aan dat zij mensen in hun directe omgeving hebben die vaak met het vliegtuig op strandvakantie gaan. Zoals uit paragraaf 4.1 bleek, gaan dertien respondenten zelf (wel eens) per vliegtuig op strandvakantie. Ten slotte zijn er dertien respondenten die mensen kennen die vaak met de auto op strandvakantie gaan. Opvallend is dat slechts twee respondenten zelf met de auto op strandvakantie gaan. De ondervraagde toeristen gaan namelijk zelf naar verder weggelegen bestemmingen en de relevante anderen gaan vaak naar Frankrijk of Spanje.

Er kan gesteld worden dat wanneer de respondenten mensen in de directe omgeving kennen die per trein op vakantie gaan, dit geen rol speelt bij de keuze om zelf met de trein te reizen. Het gegeven dat

relevante anderen per bus op vakantie gaan, lijkt een wat grotere rol te spelen bij de keuze van de respondent om zelf met dit vervoermiddel te reizen. Op het gebied van milieuvriendelijk vakantievervoer modelleren de respondenten hun gedrag dan ook niet sterk naar de keuzes van relevante anderen (zie Hirsch en Frank 1985, in Beckers & Schor, 1999). Dat het reizen per vliegtuig in de directe omgeving van de respondenten veel voorkomt, kan te maken hebben met het feit dat de meeste respondenten ook vaak per vliegtuig op vakantie gaan. Voor de auto geldt dit echter niet, omdat de respondenten zelf nauwelijks per auto op vakantie gaan, maar vaak wel mensen kennen die met de auto reizen.

Milieuvriendelijke accommodaties en activiteiten

Uit paragraaf 4.1 bleek dat de respondenten zelf nog nooit voor milieuvriendelijke accommodaties hebben gekozen. Dit kan te maken hebben met het feit dat men dit in zijn directe omgeving niet terug ziet komen. Geen enkele respondent kent namelijk iemand in zijn omgeving die ervaring heeft met milieuvriendelijke accommodaties, dus accommodaties die milieumaatregelen nemen en/of een milieukeurmerk dragen. Zij geven aan dat zij hier nooit iemand over hebben horen vertellen. Relevante anderen kunnen wellicht ervaring hebben met milieuvriendelijke activiteiten tijdens hun vakantie, en hierover vertellen. Zes respondenten geven aan dat zij niemand kennen die milieuvriendelijke activiteiten onderneemt tijdens een vakantie. Nynke (40) en Nathan (26) denken dat mensen niet veel om de invloed van bepaalde activiteiten op het milieu geven en er niet over nadenken. Acht respondenten kennen wel mensen die activiteiten ondernemen die als milieuvriendelijk gezien kunnen worden, zoals fietsen en wandelen. Sommige bekenden van de respondenten ondernemen fietsvakanties of nemen hun fiets mee op vakantie. De respondenten geven echter wel aan dat deze mensen niet bewust voor milieuvriendelijke activiteiten kiezen, maar dat ze deze leuk vinden om te doen. Ook geven sommigen aan dat bekenden (onbewust) zo min mogelijk doen tijdens strandvakanties, en daarmee wellicht het milieu sparen. Heleen (52) heeft een vriendin die wandelvakanties onderneemt:

“Haar bagage wordt dan met een wagentje of ezel vervoerd en ze slaapt in een tent. Deze vakanties zijn onderdeel van haar bewuste ecologische leefstijl. Maar ik onderneem zelf niet bewust milieuvriendelijke activiteiten tijdens mijn strandvakanties.”

De meeste respondenten die mensen kennen die milieuvriendelijke vakantieactiviteiten ondernemen, doen zelf ook wel eens milieuvriendelijke activiteiten tijdens de vakantie. Zij zagen deze activiteiten echter niet eerder als milieuvriendelijk en kiezen er tijdens vakanties niet bewust voor. Omdat de meeste relevante anderen die milieuvriendelijke activiteiten ondernemen dit ook niet bewust uit milieuoogpunt doen, blijkt sociale druk om milieuvriendelijke vakantieactiviteiten te ondernemen geen rol te spelen bij de keuze van de respondenten zelf.

4.7 Inwisselbaarheid van de strandvakantiebestemming

Zoals eerder naar voren is gekomen, kiezen de meeste respondenten voor een strandvakantiebestemming in het Middellands Zeegebied, zoals Turkije en Griekenland. Bij een bestemming die minder ver weg is, zoals België of Frankrijk, kan men eerder geneigd zijn een milieuvriendelijk type vervoermiddel te kiezen, zoals de trein. De vraag is in hoeverre toeristen hun strandvakantiebestemming inwisselbaar vinden en wanneer zij een bestemming in of dichterbij Nederland zouden kiezen.

Verschillen en overeenkomsten

Wanneer de respondenten vooral overeenkomsten zien tussen de strandvakantielanden in het Middellands Zeegebied, zouden degenen die uit automatisme vaak voor Turkije of Italië kiezen, ook een bestemming dichterbij, zoals Frankrijk of Spanje, kunnen kiezen. De afstand vormt dan minder een belemmering om voor de trein of touringcar te kiezen. Zes respondenten zien zowel verschillen als overeenkomsten tussen hun vakantielanden. Dit kan te maken hebben met het klimaat, de mensen, het aanbod en de cultuur. Marjolein (26) vertelt hierover:

“Het aanbod is overal wel een beetje hetzelfde. In toeristische kustplaatsen vind je altijd watersportactiviteiten, strandbarretjes, een discotheek... Maar qua mensen steekt Turkije er met kop en schouders bovenuit, zij zijn erg gastvrij en behulpzaam. In Italië is dat veel minder.”

Meerdere respondenten vinden dat Griekenland verschilt van andere landen in het Middellands Zeegebied, omdat het daar wat eenvoudiger en rustiger is.

Een aantal respondenten ziet vooral verschillen tussen de landen waar zij op strandvakantie zijn geweest. Marianne (24) vindt dat Spanje en Frankrijk erg verschillend zijn qua cultuur, maar vindt het wel even mooie landen. Voor Ralf (49) zijn er vooral verschillen tussen Zeeland en Turkije, met name het feit dat in Zeeland de stranden mooier zijn.

Sommige respondenten zien echter vooral overeenkomsten tussen hun gekozen strandvakantielanden. Men vindt dat de landen binnen Europa, of binnen het Middellands Zeegebied, niet veel van elkaar verschillen qua klimaat, aanbod en mensen. Hannah (49) is enkel naar Spanje geweest en denkt niet dat dit land uniek is, bijvoorbeeld ten opzichte van Turkije.

Strandvakantie dichterbij of in Nederland

De meeste respondenten, die doorgaans niet dichtbij Nederland op vakantie gaan, geven aan dat een strandvakantiebestemming dichterbij geen optie is, of enkel onder bepaalde omstandigheden. Voor korte (steden)trips zouden zij wel voor bestemmingen dichtbij of in Nederland kiezen. Een paar respondenten zouden bestemmingen dichterbij, zoals Frankrijk, ook als een optie beschouwen, maar

gaan meestal toch verder weg omdat het daar goed bevallen is en men toch meer zeker wil zijn van goed weer.

Van de acht respondenten die nog niet of nauwelijks in Nederland op strandvakantie zijn geweest, geven de meeste aan dat zij dit ook in de toekomst niet zullen doen. Het kan echter beter zijn voor het milieu als men dan makkelijker voor de trein of bus kiest dan wanneer men buiten Nederland op vakantie gaat. Sommigen hebben negatieve ervaringen met het weer in Nederland, gaan ervan uit dat het slecht weer zal zijn, willen juist weg uit de ‘Nederlandse sleur’ zonder bekenden tegen te komen, of willen een andere cultuur beleven. Een paar respondenten zouden wel voor een strandvakantie in Nederland kiezen, maar alleen als het echt mooi weer is.

Wanneer men de Oostzeekust een optie zou vinden als strandvakantiebestemming, is men wellicht eerder geneigd om voor een milieuvriendelijk vervoermiddel als de trein of touringcar te kiezen. In de zomer schijnt er een soort Middellands Zeeklimaat te zijn (zie Sanchez, 2005), wat het gebied aantrekkelijk maakt voor strandvakanties. Het merendeel van de respondenten zou echter niet voor de Oostzeekust kiezen als strandvakantiebestemming, of enkel onder bepaalde voorwaarden. Men heeft veelal de indruk dat het er koud en nat is, en dat het kustgebied er nog onderontwikkeld is. Ongeveer de helft van de respondenten zou onder bepaalde voorwaarden de Oostzeekust misschien wel overwegen. Het moet er dan warm, mooi en schoon zijn, met aardige mensen en goede hotels. De veronderstelling dat mensen voor een bestemming in Nederland of aan de Oostzeekust zouden kiezen als het op hun gebruikelijke strandvakantiebestemming in het Middellands Zeegebied erg heet wordt (zie Sanchez, 2005), geldt hier voor bijna niemand. Linda (22) en Simone (22) zouden vanwege hoge temperaturen geen bestemming dichterbij kiezen:

“Ik vind het eigenlijk niet erg als het 40 à 45 graden is, dat vind ik wel lekker. Vooral als je aan het water zit, of in de schaduw kunt. Voor mij is het niet snel te warm, ik kan daar wel tegen.”

Voor de oudere respondenten, die vooral in het voorjaar of najaar op vakantie gaan, speelt hitte ook geen rol. Zij kiezen namelijk vaak een vakantie buiten het hoogseizoen, omdat het anders te warm is. Het merendeel van de respondenten lijkt zijn strandvakantiebestemming niet zonder meer inwisselbaar te vinden voor een bestemming dichterbij of in Nederland. Landen als Griekenland, Egypte en Turkije worden bijvoorbeeld als heel anders gezien dan Spanje en Frankrijk. De inwisselbaarheid van een strandvakantiebestemming leidt er dan ook niet toe dat men bij bestemmingen dichterbij eerder voor een milieuvriendelijk vervoermiddel, zoals de trein, zou kiezen.

4.8 Milieuvriendelijk gedrag in het dagelijks leven

Milieuvriendelijke, energiebesparende alternatieven worden in een studie van Poortinga et al. (2004) ingedeeld in wonen en vervoer. Uit voorgaande paragrafen is gebleken dat de respondenten voor en tijdens de vakantie niet bewust milieuvriendelijk gedrag vertonen en vrijwel niet voor

milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer en verblijf kiezen. De vraag is of respondenten in de gedragspraktijk van het dagelijks leven ook niet veel aan het milieu doen of juist wel.

Milieumaatregelen

Wat opvalt is dat alle respondenten in het dagelijks leven met bepaalde dingen op het gebied van milieu rekening houden. Veel respondenten geven aan wat kleinere dingen te doen, of 'standaard' dingen, maar er zijn ook respondenten die aangeven consequent en op meerdere gebieden rekening met het milieu te houden. Volgens Beckers et al. (2002) en Gatersleben et al. (2002) vertonen ouderen meer milieuvriendelijk gedrag in het dagelijks leven dan jongeren. In dit onderzoek blijken de respondenten uit de postcarrièrefase inderdaad wat meer aan het milieu te doen dan de respondenten uit de jeugdfase, maar echt duidelijke verschillen zijn er niet.

De meeste respondenten doen verschillende dingen aan het milieu in het dagelijks leven en veelgenoemde milieumaatregelen zijn: afvalscheiding, het gebruik van spaarlampen, lichten niet onnodig aan laten, apparaten niet op stand-by laten staan, verwarming niet te lang of te hoog aanzetten, en geen rommel op straat gooien. Een enkeling houdt er bij het douchen rekening mee om niet te lang te douchen, en met het wassen op een lagere temperatuur. Nynke (40) en Heleen (52) geven aan zich wel bezig te houden met het milieu, maar niet op alle gebieden. Zo zegt Heleen: *“Spaarlampen heb ik ooit gratis gekregen, maar ik gebruik ze niet. Misschien als er ooit een kapot gaat. Zo ben ik dan weer niet hè. Het zou misschien wel goed zijn. Het zijn meer oudere mensen die dat doen, denk ik. Mijn moeder gebruikt ze wel namelijk.”*

De respondenten blijken verschillende redenen te hebben om in het dagelijks leven rekening te houden met het milieu. Zes respondenten vinden het milieu belangrijk en houden hier daarom rekening mee. Sommige respondenten houden zich met het milieu bezig vanwege de toekomst, zodat volgende generaties ook kans hebben op een schoon milieu en genoeg energiebronnen. Ook de aandacht in de media is van belang: vijf respondenten geven aan dat thema's als klimaatverandering, het broeikaseffect en de ozonlaag veel aandacht krijgen op tv en in de kranten en dat zij hierdoor gestimuleerd worden om in het dagelijks leven met het milieu rekening te houden. Er worden praktische tips gegeven om het milieu te sparen, zoals op een lagere temperatuur wassen en een zuinige auto kopen. Dat men bij de keuze voor en tijdens een strandvakantie geen rekening houdt met het milieu (zie eerdere paragrafen) heeft deels te maken met het feit dat er geen (media)aandacht is voor milieumaatregelen die men als toerist kan nemen, zowel voordat men op vakantie gaat als tijdens de vakantie zelf.

Een andere reden om in het dagelijks leven wel rekening te houden met het milieu is (voor zes respondenten, vooral uit de settlementfase) geldbesparing: door water en/of energie te besparen

bespaart men tevens geld. Tot slot geven enkele respondenten aan dat er al genoeg vervuiling en afval is, en dat zij hier niet aan willen bijdragen.

Opvallend is dat de respondenten uit de jeugdfase in het dagelijks leven wat minder aan het milieu doen dan de respondenten uit de postcarrièrefase, maar wel allemaal informatie over milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten in relatie tot strandvakanties zouden willen krijgen (zie paragraaf 4.2). Zij zijn niet goed op de hoogte van milieuvriendelijke mogelijkheden betreffende vervoer, verblijf en vakantieactiviteiten in relatie tot strandvakanties, terwijl zij het wel belangrijk vinden om ook bij vakanties rekening met het milieu te houden. Deze houding komt echter niet terug in het gedrag voor en tijdens de vakantie. Voor de andere respondenten geldt in het algemeen dat degenen die in het dagelijks leven bewust rekening met het milieu houden, ook degenen zijn die informatie over de zojuist genoemde milieuvriendelijke mogelijkheden wensen te ontvangen. Degenen die wat minder bewust of in mindere mate met het milieu bezig zijn, hoeven dergelijke informatie niet per sé tegen te komen als of voordat zij op vakantie gaan.

Vervoer bij alledaagse uitstapjes

Zoals uit voorgaande paragrafen bleek, kiezen de ondervraagde toeristen niet bewust voor milieuvriendelijke vervoermiddelen als zij op strandvakantie gaan. Tijdens de vakantie zelf kiezen zij echter wel vaak voor (taxi)busjes en reguliere bussen. In het dagelijks leven kunnen de respondenten verschillende typen vervoer gebruiken wanneer ze vrijetijdsuitstapjes ondernemen, bijvoorbeeld naar familie, een dierentuin, zwembad, of stadscentrum. Zoals eerder vermeld is de auto minder milieuvriendelijk dan het openbaar vervoer. Voor de meeste verschilt de keuze voor een vervoermiddel, afhankelijk van de afstand, bereikbaarheid en het weer. Dit geldt ook voor Monica (56):

“De ene keer ga ik met de auto en de andere keer met de bus. En ook wel met de trein. Als iets goed bereikbaar is met de trein of de bus, doe ik dat liever. Ten eerste is dat meer ontspannen reizen, en ten tweede is de benzine veel te duur.”

De auto wordt tien keer genoemd als vervoermiddel bij uitstapjes, vooral vanwege het gemak en omdat men zelf kan bepalen hoe laat men gaat en waar men uitstapt. De respondenten die vooral met de auto gaan, bevinden zich voornamelijk in de jeugdfase en settlementfase. Matthijs (24) neemt altijd de auto, omdat zijn partner (21) het openbaar vervoer onbetrouwbaar vindt. Treinen kunnen namelijk vertraging hebben of uitvallen en bovendien vindt hij de trein duur. De trein wordt verder wel acht keer genoemd en de bus zes keer. Degenen die meestal met de trein gaan bevinden zich vooral in de jeugd- en settlementfase (omdat degene die studeren gratis met de trein kunnen reizen) en degenen die per bus reizen, komen vooral uit de postcarrièrefase (omdat zij vaak een kortingskaart voor de bus hebben of gratis met de bus kunnen reizen). Ten slotte wordt de fiets vijf keer vermeld als

vervoermiddel, vooral om binnen de stad ergens naartoe te gaan. Dit zijn vooral de respondenten uit de settlementfase, maar ook sommige uit de postcarrièrefase.

4.9 Sociaal-demografische achtergrondkenmerken

In navolging van Beckers et al. (2004), die stellen dat duurzaam gedrag verschilt voor respondenten met verschillende demografische kenmerken, kan de keuze voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven en vakantieactiviteiten bij een strandvakantie verschillen voor mensen met verschillende achtergrondkenmerken.

Rol levensfase bij keuze vervoer, verblijf, activiteiten

Voor de meeste respondenten uit de jeugdfase speelt de levensfase waarin zij zich bevinden een rol bij de keuzes die ze maken omtrent vakantievervoer, verblijf of vakantieactiviteiten bij vakanties. Linda (22) denkt dat strandvakanties sowieso erg populair zijn onder jongeren, dat jongeren vaak verder weg willen en dan automatisch het (milieuonvriendelijke) vliegtuig nemen. Matthijs (24) geeft verder aan: *“Omdat ik geen kinderen hebt, hoef ik niet voor accommodaties te kiezen waar veel kinderactiviteiten en attracties zijn. Ik kies dan ook makkelijker voor een appartement in plaats van een hotel.”* Jongeren zonder kinderen zouden andere keuzes nemen als zij wel kinderen zouden hebben. Willem (25) denkt bijvoorbeeld dat als hij een gezin met jonge kinderen zou hebben, hij eerder voor een camping zou kiezen dan voor een hotel, wat volgens hem milieuvriendelijker is. Ook zou hij niet ver weg gaan, wat beter zou zijn voor het milieu als hij dan een milieuvriendelijk vervoermiddel zou kiezen, zoals de trein.

Voor respondenten uit de settlementfase speelt de levensfase bij sommige respondenten wel een rol en bij sommige niet. Marjolein (26) geeft bijvoorbeeld te kennen nu niet veel hoge (veiligheids)eisen te stellen aan een accommodatie, maar dat zij dit wel zou doen als ze kinderen heeft. Nathan (26) geeft aan dat hij niet op vakantie ging toen hij op zichzelf woonde: *“Dit was vanwege geldgebrek en dus niet om het milieu te besparen. Toen ik samenwoonde ging ik met mijn toenmalige partner wel met het vliegtuig naar verdere bestemmingen, maar zonder haar dochtertje omdat het voor haar te lange reizen waren.”*

Ook voor Nynke (40) speelt haar levensfase een rol. Omdat ze met twee kinderen op vakantie gaat en het dan te duur is om te vliegen, gaat ze met de auto. De anderen uit de settlementfase, met volwassen kinderen, hoeven naar eigen zeggen nergens naar te kijken en met niemand rekening te houden.

Bij de respondenten uit de postcarrièrefase speelt voor twee van hen hun levensfase een rol bij de keuze voor typen vervoer, verblijf en activiteiten. Heleen (52) reist met man en dochter en kiest dan voor het vliegtuig omdat dat het snelst en makkelijkst is, in plaats van de auto of trein. Er is één respondent (56) die denkt dat het voor een stel, in plaats van een (groot) gezin, makkelijker is om

rekening te houden met milieuvriendelijke mogelijkheden en dat een stel meer tijd heeft om zich hier in te verdiepen. Voor de andere twee, met uitwonende kinderen, maakte de levensfase vroeger wel uit, maar nu niet meer. Zij kunnen nu namelijk doen waar ze zin in hebben en wat ze zelf het fijnste vinden, zonder rekening te moeten houden met de kinderen.

Om terug te komen op de veronderstellingen die in de Inleiding en paragraaf 2.4.6 geuit werden over het type mens dat op strandvakantie gaat, kan gesteld worden dat die van Lise & Tol (2002) in dit onderzoek niet opgaat. Zij stellen namelijk dat het vooral rijke mensen zijn die op strandvakantie gaan, maar uit het onderzoek is gebleken dat ook studenten zonder vast inkomen voor strandvakanties kiezen.

Zijn milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten duur?

Zoals uit eerdere paragrafen is gebleken, maken de respondenten nauwelijks bewust gebruik van milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten. Volgens Hoevenagel et al. (1996) spelen de prijs (van milieuvriendelijk aanbod) en het geld dat mensen willen en kunnen besteden een rol bij de totstandkoming van milieurelevant gedrag. Wanneer mensen de indruk hebben dat milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten relatief duur zijn, zullen zij hier mogelijk minder snel voor kiezen. Enkele respondenten, uit de postcarrièrefase, geven aan hier geen idee van te hebben. Zes respondenten (vooral uit de settlementfase) geven aan dat zij in het algemeen denken dat milieuvriendelijke mogelijkheden wat vervoer, verblijf en activiteiten betreft, duur zijn. Sommigen denken dit omdat volgens hen biologische producten en groene stroom ook duurder zijn. Marjolein (26) redeneert verder als volgt:

“Als mensen aandacht gaan besteden aan het milieu en er werk van gaan maken om iets milieuvriendelijk te maken, kost dat geld. Daar willen ze wel geld voor terug. Dus ik denk wel dat het duurder is.”

Eén respondent (52) denkt juist dat milieuvriendelijke mogelijkheden goedkoper zijn:

“Als je reëel denkt, dan denk ik van niet. Als je bewust met het milieu omgaat, denk ik dat het misschien wel goedkoper is, met dingen weggooien en zo. Dat ze er in het hotel op letten wat ze met afval doen. Als ze kleinere porties serveren hoeven ze minder weg te gooien en verkwisten ze minder. Bovendien is de bus goedkoper én milieuvriendelijker dan de auto of het vliegtuig.”

Naast het algemene beeld dat de respondenten hebben van de prijs van milieuvriendelijke mogelijkheden in relatie tot strandvakanties, hebben sommige respondenten specifiek een mening over vervoermogelijkheden. Zij denken voornamelijk dat milieuvriendelijke vervoermiddelen duurder zijn dan normaal. Zo vindt Ralf (49) de trein duurder en drie respondenten stellen dat milieuvriendelijke maatregelen bij vliegreizen, zoals Trees for Travel en GreenSeat, het reizen duurder maken. De respondenten blijken van mening te zijn dat milieuvriendelijke activiteiten niet duurder zijn dan andere

activiteiten. Zo denkt Martha (45) dat het huren van een fiets niet duurder zal zijn dan het huren van een auto, en Linda (22) geeft aan dat men juist bij gemotoriseerde activiteiten vaak moet betalen. Van de respondenten die ingaan op verblijfmogelijkheden denkt vrijwel iedereen dat milieuvriendelijke accommodaties duurder zijn, vanwege de aanpassingen en maatregelen die gedaan moeten worden om het milieuvriendelijk te maken en die terugverdiend moeten worden.

Het merendeel van de respondenten blijkt milieuvriendelijke vormen van vervoer en verblijf duurder te vinden dan reguliere vormen. De meeste geven echter aan dat zij dit niet zeker weten, omdat zij zich er niet eerder in verdiept hebben. Desondanks kan de gepercipieerde hoge prijs van milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten voor de respondenten een barrière zijn om voor deze vormen te kiezen bij een strandvakantie. Zoals in paragraaf 4.8 bleek, kunnen milieumaatregelen in het dagelijks leven vaak geld besparen, maar als men bij (strand)vakanties rekening zou houden met het milieu, heeft men het idee dat dit de vakantie juist duurder maakt en men hier dus geen geld mee bespaart (bijvoorbeeld wanneer men gebruik zou maken van klimaatcompensatie van vliegvluchten).

5. Conclusie

In hoofdstuk 1 is naar voren gekomen dat vliegverkeer en het massale karakter van strandvakanties negatieve gevolgen hebben voor het milieu en de natuur op strandvakantiebestemmingen (zie Laws, 1997). Een belangrijke vraag is dan ook in hoeverre strandvakantiegangers kiezen voor milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten. Naar aanleiding van deze hoofdvraag is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd, die in dit hoofdstuk beantwoord zullen worden. Vervolgens zal de centrale probleemstelling van het onderzoek beantwoord worden. Daarna wordt er gereflecteerd op de doelstelling en de maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek. Dit hoofdstuk zal worden afgesloten met aanbevelingen voor reisorganisaties en suggesties voor vervolgonderzoek.

5.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen

In het vorige hoofdstuk is uitgebreid ingegaan op de resultaten van de interviews. Deze interviews zijn gebaseerd op de onderzoeksvragen die in hoofdstuk 2 op basis van het conceptueel model werden geformuleerd. Deze onderzoeksvragen zullen nu beantwoord worden, alvorens een antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag.

1. Hoe ziet de keuze voor een (milieuvriendelijke) strandvakantie eruit?

Zoals in voorgaande hoofdstukken werd beschreven, staat de derde fase van het vakantiekeuzeprocess in dit onderzoek centraal. In deze fase komt de keuze voor een al dan niet milieuvriendelijke strandvakantie tot stand. De meeste respondenten kiezen voor een strandvakantie naar landen in het Middellands Zeegebied en gaan hier naartoe vanwege het klimaat, de cultuur, de activiteiten en de betaalbaarheid. De jongere respondenten gaan vooral in de zomermaanden en de oudere respondenten geven de voorkeur aan het voor- of najaar. Deze keuze om op strandvakantie te gaan wordt door vrijwel alle respondenten doorgaans samen met hun partner, vrienden of familie gemaakt. Er is dan ook sprake van een gezamenlijke besluitvorming (zie Van Raaij & Franken, 1984).

Wanneer het om de milieuvriendelijkheid van de strandvakanties gaat, vindt ongeveer de helft dat zijn strandvakantie doorgaans als milieuvriendelijk gezien kan worden (vooral degenen ouder dan 40 jaar) en de andere helft niet. Dit heeft soms te maken met de keuzes die de respondenten maken voor vervoer en verblijf, het eigen (milieuvriendelijke) gedrag tijdens de strandvakantie, of met de maatregelen die op de bestemming genomen worden, bijvoorbeeld om de stranden en zee schoon te houden.

De keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie behelst verder de keuze voor milieuvriendelijke accommodaties en vervoermiddelen die men van tevoren maakt. Niemand legt van tevoren al bepaalde activiteiten vast. Het merendeel kiest doorgaans voor een hotel of appartement,

maar men houdt bij de keuze voor accommodaties geen rekening met milieuaspecten. Geen enkele respondent heeft namelijk ooit bewust voor een accommodatie gekozen die milieumaatregelen neemt of een milieukeurmerk draagt, ondanks dat men wel een idee blijkt te hebben van wat een milieuvriendelijke accommodatie is. De respondenten zijn echter niet op de hoogte van het bestaan van milieuvriendelijke accommodaties in relatie tot strandvakanties en hebben deze mogelijkheid nooit overwogen. Zoals uit hoofdstuk 4 bleek, vinden sommige respondenten bovendien dat zij op vakantie niet aan het milieu hoeven of willen denken. De vakantie wordt dan als een heel andere gedragspraktijk gezien (zie ook Spaargaren, 2007).

Wat de keuze voor vervoermiddelen betreft, wordt het vliegtuig het meest gekozen om op strandvakantie te gaan, ook al is dit het minst milieuvriendelijke vervoermiddel (zie Milieudefensie, 2002) en weet men dit ook (zie hoofdstuk 4). Het vliegtuig wordt echter als makkelijk en snel ervaren. Om naar het vliegveld te reizen wordt aan de ene kant vooral de auto gekozen en aan de andere kant voor de trein of taxi. De keuze voor milieuvriendelijke vervoermiddelen heeft tevens te maken met de keuze voor klimaatcompensatie als men per vliegtuig reist. De respondenten hebben nog nooit gebruikgemaakt van klimaatcompensatie, vooral omdat zij dit initiatief niet kennen of omdat dit te duur is. Dit komt deels overeen met Hoevenagel et al. (1996), die stellen dat onder andere kennis en de prijs van milieuvriendelijke alternatieven een rol spelen bij milieuvriendelijke keuzes. Dit blijkt ook uit het feit dat ongeveer de helft van de respondenten klimaatcompensatie in de toekomst ook niet overweegt vanwege de kosten, een gebrek aan kennis, en de perceptie van de betrouwbaarheid en het nut van dit initiatief.

2. Op basis van welke typen informatiebronnen komt de keuze voor een (milieuvriendelijke) strandvakantie tot stand en waar en in hoeverre komen toeristen informatie tegen over milieuvriendelijke typen vervoer, verblijf en vakantieactiviteiten?

De keuzes omtrent (milieuvriendelijk) vervoer en verblijf die in voorgaande paragraaf besproken werden, maakt men op basis van bepaalde informatiebronnen. In de tweede fase van het vakantiekeuzeproces gaan toeristen op zoek naar informatie en dit kan extern of intern zijn (zie Bargeman & Van der Poel, 2006). In dit onderzoek raadpleegt men vooral externe informatiebronnen, zoals het internet, dat een publieke, elektronische informatiebron is (zie Kotler & Armstrong, 1994 in Fodness & Murray, 1998). Voor de meeste respondenten is het internet dan ook de belangrijkste informatiebron om tot de keuze voor een (strand)vakantie te komen (zie ook NBTC–NIPO Research, 2008), waaronder websites waarop men de mening van anderen kan lezen over bestemmingen en hotels. Dit geldt echter niet voor de respondenten uit de postcarrièrefase, want voor hen zijn de informatiebronnen het reisbureau en de reisgidsen het meest van belang bij de keuze voor een strandvakantie. Dit zijn commerciële informatiebronnen, die volgens NBTC–NIPO Research (2008)

ook veel geraadpleegd worden in relatie tot (strand)vakanties. Voor een aantal spelen interne informatiebronnen ook een rol; wanneer zij al jaren naar dezelfde bestemming gaan weten zij vaak al wat er op de bestemming mogelijk is (zie ook Fodness & Murray, 1998). Het merendeel raadpleegt ook reisgidsen en een aantal vraagt informatie op bij (het personeel van) het reisbureau over strandvakanties. Informatiebronnen worden in dit onderzoek vaak geraadpleegd, zowel voordat men tot de keuze voor een bepaalde strandvakantie komt, als nadat men de keuze gemaakt heeft en dan ter voorbereiding nadere informatie wil. Dit raadplegen van informatiebronnen gebeurt dus in fase 2 van het vakantiekeuzeproces en in de vierde fase van voorbereiding (zie Bargeman & Van der Poel, 2006).

Uit de resultaten is duidelijk geworden dat bij informatie over milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten een misfit blijkt te bestaan tussen de vraag naar en het aanbod van informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten (zie Spaargaren, 2007). De respondenten zijn tot nu toe niet actief in het zoeken naar informatie over milieuaspecten bij strandvakanties, omdat zij zich hier niet bewust van zijn. Zoals eerder gezegd raadplegen de meesten het internet en reisgidsen, maar men komt informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten echter nergens tegen in het informatiezoekproces, terwijl het merendeel aangeeft dit wel te willen. De respondenten die deze informatie wenselijk vinden bevinden zich in de jeugdfase, deels in de settlementfase en voor een klein deel in de postcarrièrefase. Men wil informatie over milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten vooral via het internet of in reisgidsen tegenkomen, vaak afhankelijk van de informatiebron die men zelf het meest gebruikt. De zojuist genoemde misfit geldt echter niet als sommige respondenten vanuit sociaal-wenselijk oogpunt aangeven meer informatie te willen ontvangen over milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten.

3. Welke (milieuvriendelijke) activiteiten worden doorgaans tijdens de strandvakantie ondernomen, welke typen vervoer worden ter plekke gebruikt, en in hoeverre komt de strandvakantieganger aanbod van en informatie over milieuvriendelijke typen activiteiten, vervoer en verblijf tegen tijdens de strandvakantie?

In de zogeheten consumption junction, waar vraag en aanbod elkaar tegenkomen, blijken sommige dingen goed te gaan op de plaats van bestemming en andere wat minder (zie Verbeek & Mommaas, 2006). In de vijfde fase van het vakantiekeuzeproces (zie Bargeman & Van der Poel, 2006) ondernemen de toeristen bepaalde activiteiten tijdens de strandvakantie, zoals busexcursies, boottochten, watersporten, wandelen, zwemmen en zonnen. De jongere respondenten blijken meer actieve en sportieve dingen te ondernemen dan oudere (zie Ross, 1993) en ondernemen meer activiteiten die als milieuonvriendelijk gezien kunnen worden, zoals jeepsafari's en gemotoriseerde

watersporten (zie ook Infopunt Duurzaam Toerisme, 2003). De meesten lijken zich niet bewust van de invloed van vakantieactiviteiten op het milieu. Sommigen geven aan dat zij wel eens wandelen, fietsen, zwemmen of op het strand liggen, maar zij kiezen hier tijdens de strandvakantie niet bewust vanwege het milieu voor.

Wat het aanbod van milieuvriendelijk vervoer betreft, wordt de infrastructuur van het openbaar vervoer door de meeste respondenten als positief ervaren en er blijkt veel aanbod van busexcursies te zijn. Wat het openbaar vervoer betreft is er dan ook een fit tussen vraag en aanbod (zie Spaargaren, 2007). De vervoermiddelen die men ter plekke zelf gebruikt zijn vooral het taxibusje, de reguliere bus en de auto. Het aanbod van georganiseerde (milieuvriendelijke) fiets- en wandeltochten, fietsenverhuur, excursies per trein en niet-gemotoriseerde boottochten zou beter of uitgebreider kunnen, maar het is niet bekend of de respondenten behoefte hebben aan meer aanbod hiervan.

Verder blijkt er, wat het verstrekken van informatie over milieumaatregelen door accommodaties betreft, een misfit te zijn tussen vraag en aanbod (zie ook Spaargaren, 2007). Opvallend is dat alle respondenten aangeven nog nooit een milieukeurmerk in een accommodatie gezien te hebben en het merendeel van de respondenten heeft nog nooit meegemaakt dat er informatie wordt verstrekt over milieumaatregelen die de accommodatie neemt. De meeste respondenten zouden echter wel informatie willen krijgen over dergelijke milieumaatregelen. De misfit geldt echter alleen voor degenen die dergelijke informatie ook echt wenselijk vinden en dit niet zeggen vanuit sociaal-wenselijk oogpunt. Tot slot houden alle respondenten wel enigszins rekening met het milieu als zij in de vakantieaccommodatie verblijven (vooral met de airco en de lichten) en de respondenten uit de postcarrièrefase wat meer dan de respondenten uit de jeugdfase.

4. Zijn strandvakantiegangers op de hoogte van milieuvriendelijke vervoer- en verblijfalternatieven en in hoeverre speelt deze kennis een rol bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie en het zoeken van informatie over milieuvriendelijke mogelijkheden?

Kennis van duurzaamheid kan een belangrijke rol spelen bij de totstandkoming van duurzaam gedrag (Beckers et al., 2002). De meeste respondenten vinden het vliegtuig het minst milieuvriendelijke vervoermiddel, en de trein of bus het meest milieuvriendelijk. Wat milieuvriendelijke vervoermiddelen betreft lijken zij wel op de hoogte te zijn, maar de kennis van de meest en minst milieuvriendelijke vervoermiddelen blijkt geen rol te spelen bij hun eigen keuze voor milieuvriendelijke vervoermiddelen wat betreft strandvakanties die zij ondernemen.

Het gegeven dat de respondenten niet op de hoogte zijn van mogelijkheden tot klimaatcompensatie speelt een rol bij de keuze voor dit milieuvriendelijke alternatief bij vliegreizen. Vrijwel niemand kent namelijk initiatieven of organisaties die zich bezighouden met klimaatcompensatie bij vliegreizen en bijna niemand heeft hier ooit gebruik van gemaakt. Ook voor milieuvriendelijke reisorganisaties geldt

dat bijna geen enkele respondent dergelijke reisorganisaties kent en dat niemand hier gebruik van heeft gemaakt. Dat men niet op de hoogte is van milieuvriendelijke reisorganisaties zorgt er dan ook voor dat men nooit voor dergelijke organisaties of reizen kiest.

Behalve wat de minst en meest milieuvriendelijke vervoermiddelen betreft, blijkt men niet erg op de hoogte te zijn van milieuvriendelijke vormen van verblijf en activiteiten, en van klimaatcompensatie. Ondanks dat de respondenten hier weinig kennis van hebben, zijn geen van allen op zoek gegaan naar informatie over deze milieuvriendelijke mogelijkheden (zie ook Bargeman, 2001). Dit heeft te maken met het feit dat men milieuaspecten niet in verband brengt met (strand)vakanties en omdat men bij de keuze voor strandvakanties enkel aan de ‘standaard dingen’ denkt, zoals de bestemming, welk hotel, de prijs, etcetera. Men kijkt vooral naar wat leuk, makkelijk en betaalbaar is en vergeet daarbij het milieuaspect. Wel is gebleken dat wanneer respondenten weinig of geen kennis hebben van milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten, zij over het algemeen hier wel meer informatie over zouden willen krijgen. Deze interesse komt echter niet tot uitdrukking in het daadwerkelijke gedrag van de respondenten en dit geeft een passieve houding weer ten opzichte van informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen, verblijf en activiteiten.

5. In hoeverre bestaat er een relatie tussen de rol van milieuvriendelijkheid in het dagelijks leven en de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie?

Opvallend is dat alle respondenten in meer of mindere mate met het milieu rekening houden in hun dagelijks leven. Men blijkt het milieu belangrijk te vinden, ook met het oog op toekomstige generaties. Aandacht voor het milieu in de media blijkt stimulerend te werken om milieuvriendelijk gedrag te vertonen en er zijn ook respondenten die door milieuzuinige maatregelen vooral geld willen besparen.

In navolging van Gatersleben et al. (2002) blijken in dit onderzoek de respondenten uit de postcarrièrefase wat meer aan het milieu te doen dan de respondenten uit de jeugdfase, maar echt duidelijke verschillen zijn er niet. Als het om milieumaatregelen gaat blijkt er een relatie te zijn tussen milieuvriendelijke maatregelen in het dagelijks leven en de milieumaatregelen die men in de accommodatie treft. In het algemeen geldt dat hoe meer en bewuster men zich in het dagelijks leven met het milieu bezighoudt, hoe meer en bewuster men in de vakantieaccommodatie rekening houdt met het milieu. Dit gaat vooral op wanneer de respondenten in een appartement of bungalow verblijven, omdat men dan meer als thuis leeft en het huishouden doet dan in een hotel. Wat milieumaatregelen betreft blijkt men dus in de gedragspraktijk ‘wonen’ milieuvriendelijk gedrag te vertonen en in de gedragspraktijk ‘vakanties’ ook (zie Spaargaren, 2007).

Wat milieuvriendelijk vervoer betreft, speelt de keuze voor milieuvriendelijke vormen van vervoer in het dagelijks leven geen grote rol bij de keuze voor dergelijke vervoermiddelen tijdens de strandvakantie. Voor degenen die in de gedragspraktijk van het dagelijks leven vaak per fiets uitstapjes

ondernemen geldt soms wel dat zij tijdens de gedragspraktijk strandvakantie ook fietsen, en dit geldt ook voor degenen die met de bus reizen. Bij vervoermiddelen kiest men wat het snelst en makkelijkst is, afhankelijk van de afstand, bereikbaarheid en het weer. Op de strandvakantiebestemming kiest men ook wat het makkelijkste is. Daar is men echter niet afhankelijk van het weer en meer van het aanbod, zoals fietsenverhuur en treinverbindingen. De omstandigheden en het aanbod van vervoermiddelen tijdens de vakantie zijn wellicht toch zo anders dat men daar niet dezelfde vervoermiddelen gebruikt als doorgaans in het dagelijks leven.

6. In hoeverre spelen ervaringen met andere milieuvriendelijke vakanties een rol bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie en bij het zoeken van informatie over milieuvriendelijke mogelijkheden betreffende vervoer, verblijf en activiteiten?

Men kan bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie gemotiveerd worden door eerdere ervaringen (zie ook Hoevenagel et al., 1996). Toeristen kunnen bij andere soorten vakanties gekozen hebben voor milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten. Deze eerdere keuzes en ervaringen, positief of negatief, kunnen invloed hebben op andere vakanties, hier strandvakanties (zie Pearce & Lee, 2005; Bargeman & Van der Poel, 2006). In het onderzoek is naar voren gekomen dat niemand ooit bewust voor milieuvriendelijke accommodaties gekozen heeft bij een andere vakantie en dit geldt ook voor milieuvriendelijke activiteiten. De meesten hebben bij andere vakanties, zoals wintersport of stedentrips, echter wel eens gebruikgemaakt van milieuvriendelijke vervoermiddelen, zoals de trein, Thalys of bus. De respondenten die bij eerdere andere vakanties gebruik hebben gemaakt van milieuvriendelijke vormen van vervoer, maken in het algemeen bij strandvakanties geen gebruik van deze vervoermiddelen. Het gaat dan om verder weggelegen bestemmingen, waardoor men al snel voor het vliegtuig kiest. Bovendien hebben sommigen negatieve ervaringen met het reizen per openbaar vervoer, wat samenhangt met fase 6 van het vakantiekeuzeproces, waarbij men zijn vakantie (positief of negatief) evalueert (zie Bargeman & Van der Poel, 2006).

Ervaringen met milieuvriendelijke vervoermiddelen bij andere vakanties spelen dan ook geen grote rol bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie. Het feit dat men bij andere vakanties niet kiest voor milieuvriendelijke accommodaties en activiteiten, kan ervoor zorgen dat men hier bij strandvakanties ook niet voor kiest. Dat men bij zowel strandvakanties als andere typen vakanties niet voor milieuvriendelijke accommodaties en vakantieactiviteiten kiest, kan ook liggen aan het gebrek aan kennis van milieuvriendelijke mogelijkheden betreffende vervoer, verblijf en activiteiten (zie onderzoeksvraag 4).

Verder blijkt het hebben van ervaring met milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten bij andere vakanties geen rol te spelen bij het zoeken naar informatie over dergelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten. De meeste respondenten hebben wel ervaring met

milieuvriendelijke vervoermiddelen bij andere vakanties, maar geen enkele respondent heeft zelf informatie gezocht over milieuvriendelijke vormen van vervoer (en verblijf/activiteiten). Dit heeft te maken met het feit dat de respondenten doorgaans niet vanwege milieuredenen voor de trein of de bus kiezen.

7. In hoeverre speelt de mate van inwisselbaarheid van een bestemming een rol bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie?

Zoals bij de eerste onderzoeksvraag bleek, gaan de meeste respondenten doorgaans naar landen in het Middellands Zeegebied op strandvakantie. Ongeveer de helft van de respondenten ziet zowel overeenkomsten als verschillen tussen deze vakantielanden, een kwart ziet vooral verschillen en een kwart vooral overeenkomsten. Het merendeel van de respondenten blijkt zijn strandvakantiebestemming niet zonder meer inwisselbaar te vinden voor een bestemming dichterbij of in Nederland. Verder weggelegen landen als Griekenland, Egypte en Turkije worden bijvoorbeeld als heel anders ervaren dan Spanje en Frankrijk. Er worden verschillen gezien tussen de culturen, de mensen, de bezienswaardigheden en de te ondernemen activiteiten. Ook in het geval van hogere temperaturen in het Middellands Zeegebied zou men niet snel voor een bestemming dichterbij of in Nederland kiezen, in tegenstelling tot de aanname van Sanchez (2005). De veronderstelling dat men bij een sterk gevoel van inwisselbaarheid van de vakantiebestemming ook een bestemming dichterbij of in Nederland als een optie zou kunnen zien en daardoor sneller voor een milieuvriendelijk vervoermiddel zou kiezen, is in dit onderzoek niet opgegaan.

8. In hoeverre speelt het milieuvriendelijke vakantiegedrag van relevante anderen in de sociale omgeving een rol bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie?

Als relevante anderen, zoals collega's, vrienden en familie, milieuvriendelijke keuzes maken op het gebied van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten, heeft dit invloed op de keuzes die mensen zelf maken op dit gebied (zie Ester, 1999). Deze relevante anderen blijken in dit onderzoek niet veel milieuvriendelijk vakantiegedrag te vertonen. Dit milieuvriendelijk vakantiegedrag betreft hier de keuze voor milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten.

Ten eerste kan wat vervoer betreft gesteld worden dat wanneer de respondenten mensen in de directe omgeving kennen die per trein op vakantie gaan, dit geen rol speelt bij de keuze om zelf met de trein te naar de vakantiebestemming te reizen. Het gegeven dat relevante anderen per bus op vakantie gaan, lijkt een wat grotere rol te spelen bij de keuze van de respondent om zelf met dit vervoermiddel te reizen. Dat het reizen per vliegtuig in de directe omgeving van de respondenten veel voorkomt, kan ervoor zorgen dat de meeste respondenten ook vaak per vliegtuig op vakantie gaan. Dit kan te maken hebben met mond-tot-mond-reclame over positieve ervaringen met het reizen per vliegtuig, of met het

feit dat toeristen in het algemeen vaak voor een pakketreis kiezen als zij op strandvakantie gaan en daardoor vaak automatisch het vliegtuig kiezen (zie ook Laws, 1997). Voor de auto geldt echter dat de respondenten zelf nauwelijks per auto op vakantie gaan, maar vaak wel mensen kennen die met de auto reizen. Deze relevante anderen gaan vaak naar Frankrijk of Spanje op strandvakantie en kiezen dan de auto omdat de afstand te doen is. De respondenten gaan echter vaak verder weg en vinden de afstand te ver om met de auto te gaan.

Ten tweede hebben de respondenten nog nooit voor milieuvriendelijke accommodaties gekozen. In navolging van Hirsch en Frank (1985 in Beckers & Schor, 1999) en de SER (2003) kan dit te maken hebben met het feit dat men de keuze voor milieuvriendelijke accommodaties in zijn directe sociale omgeving niet terug ziet komen. Geen enkele respondent kent namelijk iemand in zijn omgeving die ervaring heeft met milieuvriendelijke accommodaties, dus accommodatie die milieumaatregelen nemen en/of een milieukeurmerk hebben. Zij hebben hier nooit iemand over horen vertellen.

Ten derde blijkt dat de meeste respondenten die mensen kennen die milieuvriendelijke vakantieactiviteiten ondernemen, zelf ook wel eens milieuvriendelijke activiteiten tijdens de vakantie ondernemen. Zij stonden er, vóór dit onderzoek, echter niet bij stil wat milieuvriendelijke en milieuvriendelijke activiteiten zijn en zij kiezen tijdens vakanties niet bewust voor milieuvriendelijke activiteiten. Omdat de meeste relevante anderen die milieuvriendelijke activiteiten ondernemen dit ook niet bewust uit milieuoogpunt doen, speelt dit geen rol bij de keuze van de respondenten zelf.

9. In hoeverre verschilt de keuze voor milieuvriendelijke vervoer- en verblijfalternatieven bij een strandvakantie voor mensen met verschillende levensfasen en andere achtergrondkenmerken?

De keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie verschilt niet sterk voor personen met verschillende achtergrondkenmerken. Geen enkele respondent, ongeacht levensfase, kiest namelijk bewust voor milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten.

De levensfase waarin respondenten zich bevinden, waar ook leeftijd en gezinssamenstelling mee te maken hebben, speelt wel op verschillende manieren een rol bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie. De respondenten uit de jeugdfase (die allemaal uitwonend zijn) denken dat zij andere keuzes zouden maken dan wanneer ze in de toekomst (kleine) kinderen zouden hebben. Men kiest nu gemakkelijk voor hotels en appartementen waar geen rekening wordt gehouden met kinderen, voor bestemmingen verder weg en voor het vliegtuig, wat als minder milieuvriendelijk gezien kan worden.

Voor de respondenten uit de settlementfase speelt levensfase bij de respondenten met volwassen, uitwonende kinderen geen belangrijke rol, omdat ze nu kunnen doen wat ze willen en met niemand rekening hoeven te houden. De respondenten die geen kinderen hebben zouden andere keuzes maken

als zij wel kinderen hadden, en de respondent met twee jonge kinderen geeft aan dat zij bij de keuze van het vervoer rekening houdt met wat het goedkoopste is voor drie personen en niet met het milieu. Voor de respondenten uit de postcarrièrefase speelt de levensfase ook op verschillende manieren een rol. De ene respondent in deze fase met een jong, thuiswonend kind geeft aan dat zij wel rekening houdt met de voorkeur van haar kind. Zij reist met het vliegtuig, omdat zij met haar kind niet te lang over de reis wil doen. Voor de anderen in deze fase, die geen of volwassen uitwonende kinderen hebben, speelt hun levensfase zodanig een rol dat zij nu met niemand anders rekening hoeven te houden en de vormen van vervoer, verblijf en activiteiten kunnen kiezen die zij zelf willen.

Ondanks de uitkomst dat de keuze voor milieuvriendelijke strandvakanties niet sterk verschilt voor personen uit verschillende levensfasen, zijn in het onderzoek bij bepaalde deelonderwerpen verschillen ontdekt tussen respondenten uit verschillende levensfasen. De respondenten uit de jeugdfase (die hoger opgeleid zijn dan de respondenten uit de postcarrièrefase) tonen bijvoorbeeld meer interesse in het ontvangen van informatie over milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten dan respondenten uit de postcarrièrefase. Dit is in lijn met Hoevenagel et al. (1996), die stellen dat hoger opgeleiden meer belang hechten aan milieukwesties. De respondenten uit de postcarrièrefase blijken echter wat meer rekening te houden met het milieu dan de respondenten uit de jeugdfase, zowel in het dagelijks leven als in de vakantieaccommodatie. Dit komt overeen met Gatersleben et al. (2002) en Beckers et al. (2004), die concludeerden dat oudere mensen meer milieuvriendelijk gedrag vertonen dan jongere mensen. Verder weten de jongere respondenten iets meer over initiatieven op het gebied van klimaatcompensatie, milieuvriendelijke reisorganisaties en milieukeurmerken voor accommodaties dan de oudere respondenten (zie ook Hoevenagel et al., 1996). Over het algemeen heeft echter vrijwel geen enkele respondent hier veel kennis van. Bovendien gebruiken de respondenten uit de postcarrièrefase en settlementfase op de plaats van bestemming wat vaker de fiets dan de respondenten uit de jeugdfase, maar verder zijn er in het gebruik van (milieuvriendelijke) vervoermiddelen niet veel verschillen ontdekt.

Wat verschillen in sekse betreft, zijn er geen duidelijke verschillen gevonden tussen mannen en vrouwen wat de keuze voor milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten betreft. Volgens Beckers et al. (2004) en Hoevenagel et al. (1996) gedragen vrouwen zich milieuvriendelijker dan mannen in het dagelijks leven. Deze bevinding is in dit onderzoek niet teruggekomen. In dit onderzoek zijn er slechts vier mannen geïnterviewd en zij gaven geen antwoorden die sterk verschilden van de antwoorden van de vrouwelijke respondenten. De meeste mannelijke respondenten wonen samen met een vrouwelijke partner. De mannen gaan doorgaans samen met haar op strandvakantie en nemen samen beslissingen omtrent de vakantie.

De jongere respondenten (van in de twintig) blijken, zoals eerder gezegd, in dit onderzoek hoger opgeleid te zijn dan de oudere respondenten. Volgens Gatersleben et al. (2002) en Hoevenagel et al. (1996) vertonen mensen met een hoge opleiding meer milieuvriendelijk gedrag, hebben zij meer kennis van milieukwesties en hechten zij meer belang aan milieuproblematiek. De eerste veronderstelling blijkt in dit onderzoek niet te kloppen, omdat de oudere, lager opgeleide respondenten juist wat meer milieuvriendelijk verdrag vertonen. Zij houden in het dagelijks leven meer rekening met afvalscheiding, spaarlampen en huishoudelijke apparatuur. Ook houden zij in de vakantieaccommodatie meer rekening met de airco en de verlichting. Wel zijn de hoger opgeleide jongere respondenten iets meer op de hoogte van milieuvriendelijke initiatieven als klimaatcompensatie en zijn ze het meest geïnteresseerd in het ontvangen van informatie over milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten.

Naast levensfase, geslacht en opleiding is er (indirect) naar het inkomen gevraagd, en meer specifiek naar het bedrag dat men doorgaans over heeft voor een strandvakantie. In overeenstemming met Lise & Tol (2002) blijken de oudere respondenten, uit de postcarrièrefase, het meeste geld uit te geven aan een strandvakantie, maar zij gaan ook het langste weg. Verder hebben de meeste respondenten het idee dat milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en activiteiten in het algemeen duurder zijn dan reguliere vormen hiervan. Dit gevoel heeft te maken met het idee dat biologische producten en groene stroom duur zijn, dat milieuvriendelijke aanpassingen en maatregelen in accommodaties terugverdiend moeten worden en dat klimaatcompensatie een vliegpreis duurder maakt. Van milieuvriendelijke activiteiten denkt men dat deze juist goedkoper zijn, omdat men juist vaak bij gemotoriseerde activiteiten moet betalen. Het merendeel van de respondenten heeft vrij veel geld over voor een strandvakantie maar het feit dat men, zonder zich hier in verdiept te hebben, ervan uitgaat dat milieuvriendelijke vervoermiddelen en accommodaties duur zijn weerhoudt de respondenten ervan om hier meer informatie over te zoeken en hiervoor te kiezen. Vooral degenen die nog studeren geven aan dat een strandvakantie op zich al vrij duur is en dat zij het liever niet nog duurder wil maken (zie bijvoorbeeld ook de bespreking van klimaatcompensatie in paragraaf 4.1)

Geconcludeerd kan worden dat de daadwerkelijke keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie niet sterk verschilt voor mensen met verschillende levensfasen, inkomen en opleiding, en sekse. Bij bepaalde deelonderwerpen, zoals kennis en milieuvriendelijk gedrag in het dagelijks leven, zijn er wel enkele verschillen gevonden tussen mensen met verschillende achtergrondkenmerken.

5.2 Terug naar de probleemstelling

In deze paragraaf zal de centrale probleemstelling beantwoord worden. Deze probleemstelling luidde: *Welke factoren liggen ten grondslag aan de keuze van strandvakantiegangers voor duurzame vervoer- en verblijfalternatieven en activiteiten en waar liggen mogelijkheden tot verduurzaming van de keuze voor een strandvakantie?*

Het gebrek aan kennis dat de respondenten hebben van klimaatcompensatie, milieuvriendelijke reisorganisaties en milieukeurmerken voor accommodaties speelt een belangrijke rol bij de keuze voor deze mogelijkheden. Men maakt hier namelijk geen gebruik van.

Het milieuvriendelijk gedrag in het dagelijks leven van de respondenten speelt op verschillende manieren een rol. Alle respondenten houden in het dagelijks leven rekening met het milieu, maar dit gedrag komt nauwelijks terug bij de keuze voor en tijdens strandvakanties. Wel geldt dat wanneer men in het dagelijks leven veel en bewust met het milieu rekening houdt, men dit in de vakantieaccommodatie ook doet en omgekeerd.

Ervaringen met andere milieuvriendelijke vakanties spelen op meerdere manieren een rol. Men heeft geen ervaring met milieuvriendelijke vakantieactiviteiten of accommodaties bij andere vakanties en kiest hier bij strandvakanties ook niet voor. Men heeft wel ervaring met milieuvriendelijke vervoermiddelen bij andere vakanties, maar kiest hier bij strandvakanties niet voor.

De inwisselbaarheid van een strandvakantiebestemming blijkt geen grote rol te spelen bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie. Men ziet vooral verschillen tussen de gekozen strandvakantielanden en vindt de verder weggelegen strandvakantiebestemmingen niet zonder meer inwisselbaar voor strandvakantiebestemmingen dichterbij of in Nederland.

Relevante anderen in de sociale omgeving blijken nauwelijks milieuvriendelijk vakantiegedrag te vertonen. Er is dan ook geen sociale druk in de directe omgeving om milieuvriendelijke keuzes te maken. Er zijn wel personen in de directe omgeving die per trein of bus op strandvakantie gaan, maar dit heeft nauwelijks invloed op de keuze van de respondenten om voor deze vervoermiddelen te kiezen. Relevante anderen kiezen niet bewust voor milieuvriendelijke accommodaties en vakantieactiviteiten tijdens strandvakanties en dit kan ervoor zorgen dat de respondenten hier ook niet bewust voor kiezen.

Ten slotte verschilt de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie niet sterk voor personen met verschillende levensfasen. Wat geslacht betreft zijn er geen duidelijke verschillen tussen mannen en vrouwen naar voren gekomen in de keuze voor milieuvriendelijke strandvakanties. Ook wat opleiding betreft zijn er niet veel verschillen ontdekt. Als laatste speelt het inkomen, of meer specifiek het bedrag dat men over heeft voor een strandvakantie, wel een rol bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie.

Mogelijkheden tot verduurzaming van de (keuze voor) een strandvakantie liggen voornamelijk in de informatieverstrekking en het vergroten van de kennis en het milieubewustzijn in relatie tot strandvakanties. De respondenten raadplegen nooit informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten. Het merendeel heeft nooit eerder bewust milieuaspecten in verband gebracht met strandvakanties. De respondenten hechten wel belang aan het milieu en houden hier in het dagelijks leven rekening mee. Sommigen vinden dat zij op vakantie geen rekening hoeven te houden met het milieu en dit heeft te maken met het feit dat vakanties een andere gedragspraktijk zijn dan het dagelijks leven (zie Spaargaren, 2007). De meesten zouden echter informatie over milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten op prijs stellen.

5.3 Reflectie op het onderzoek

In deze paragraaf wordt teruggekeken op de doelstelling en de maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek. De kwalitatieve onderzoeksmethode die in dit onderzoek gebruikt is, heeft ertoe geleid dat er meer inzicht is verkregen in de kenmerken van strandvakantiegangers en de manier waarop zij, op basis van bepaalde informatiebronnen, tot de keuze voor een al dan niet milieuvriendelijke strandvakantie komen. De doelstelling van dit onderzoek is hiermee behaald.

Dit onderzoek is maatschappelijk relevant gebleken, omdat de factoren in beeld zijn gebracht die een rol spelen bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie. Reisorganisaties, aanbieders van vakantieaccommodaties en overheden die zich bezighouden met toerisme kunnen de kennis ten aanzien van deze factoren gebruiken om beter in te spelen op de wensen van strandvakantiegangers en om drempels voor het maken van milieuvriendelijke keuzes weg te nemen. Zo kan in de gedragspraktijk strandvakanties de vraag naar en het aanbod van (informatie over) milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten beter op elkaar afgestemd worden (zie ook Spaargaren, 2007; Verbeek & Mommaas, 2008). Bovendien kan informatie over milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten ertoe bijdragen dat men zich beter bewust wordt van de schadelijke invloed van bepaalde vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten op het milieu en de natuur op de vakantiebestemming. Door toeristen meer bewust te maken door middel van informatieverstrekking kan de keuze voor een strandvakantie wellicht wat duurzamer gemaakt worden. Uit het onderzoek is gebleken dat men informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten wenselijk vindt, maar omdat deze wens vaak niet overeenkomt met de keuzes die de respondenten maken op het gebied van milieu, is het onduidelijk of dergelijke informatie voor iedereen nuttig zou zijn.

Dit onderzoek is tevens wetenschappelijk relevant gebleken, omdat er op het gebied van milieuvriendelijke strandvakanties nog nauwelijks onderzoek is verricht en dit onderzoek heeft

bijgedragen aan het vergroten van de kennis omtrent dit onderwerp. Door de kwalitatieve onderzoeksmethode en de interviews is een beeld geschetst van het 'hoe' en 'waarom' achter de keuzes die strandvakantiegangers maken op het gebied van milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten. Deze kwalitatieve onderzoeksmethode leidt er echter ook toe dat er vanwege het beperkte aantal respondenten, geen stellige uitspraken gedaan kunnen worden over verbanden tussen bepaalde kenmerken van de respondenten, de besproken factoren en de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie.

5.4 Aanbevelingen

Op grond van de onderzoeksresultaten kan een aantal aanbevelingen gedaan worden aan reisorganisaties en aanbieders van accommodaties in de strandvakantielanden. Omdat de respondenten zich vaak niet bewust zijn van milieuaspecten in relatie tot strandvakanties, zijn de aanbevelingen er vooral op gericht om dit bewustzijn en de kennis van milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten te vergroten. Op deze manier zou een eerste stap gezet kunnen worden om (de keuze voor) de gedragspraktijk strandvakanties te verduurzamen en de vraag en het aanbod in de zogeheten consumption junctions beter op elkaar te laten aansluiten (zie ook Spaargaren, 2007).

Er is gebleken dat men zich, ongeacht levensfase, niet bewust is van het feit dat vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten in relatie tot strandvakanties verschillen wat betreft de mate van milieuvriendelijkheid. Om dit bewustzijn te vergroten dient er meer en duidelijke informatie verstrekt te worden door reisorganisaties. Zo kan de misfit tussen vraag naar en aanbod van informatie wellicht weggenomen worden. Aanbevolen wordt om duidelijker te maken dat men bij een vliegreis het negatieve effect op het milieu kan compenseren en inzichtelijk te maken waar het extra bedrag dat men dan betaalt naartoe gaat. Het is verder belangrijk dat toeristen in het vakantiekeuzeprocess op het internet links naar reisorganisaties die milieuvriendelijke strandvakanties aanbieden tegenkomen. Er zijn als alternatieven, zoals Travelsense en Summum, maar het merendeel kent deze niet. Ook zou bij de beschrijvingen van accommodaties informatie moeten worden vermeld over de aanwezigheid van een milieukeurmerk en milieumaatregelen. Deze informatie zou voor respondenten uit de jeugdfase en settlementfase voornamelijk op websites van reisorganisaties aangeboden moeten worden, maar ook in reisgidsen. Voor de respondenten uit de postcarrière fase zou deze informatie in reisgidsen en door het personeel in de reisbureaus versterkt dienen te worden. Bovendien kan de aandacht die in de media besteed wordt aan milieuproblematiek toegespitst worden op de negatieve invloed van toerisme en/of strandvakanties op het milieu en de klimaatverandering, omdat gebleken is dat media-aandacht stimulerend werkt om milieuvriendelijk gedrag te vertonen.

Aangezien kennis een belangrijke rol speelt bij de totstandkoming van milieuvriendelijk gedrag (Beckers et al., 2004; SER, 2003) is het belangrijk dat men op de hoogte wordt gebracht van de negatieve effecten van vervoermiddelen op het milieu, zoals van vliegtuigen, en van de mate van milieuvriendelijkheid van accommodaties. Hierdoor kunnen toeristen mogelijkheden en prijzen met elkaar vergelijken en kijken of een meer milieuvriendelijk vervoermiddel of een accommodatie met een milieubeleid of milieukeurmerk een optie zou zijn.

Omdat de respondenten van tevoren nog geen vakantieactiviteiten vastleggen, wordt aanbevolen dat informatie over milieuvriendelijke en milieuonvriendelijke vakantieactiviteiten in de gedragspraktijk strandvakanties vooral op de plaats van bestemming wordt verstrekt. Dit kan door de Nederlandse (reisleiding van de) reisorganisatie gedaan worden of door de aanbieders van vakantieactiviteiten zelf. Aangezien vooral jongeren milieuonvriendelijke activiteiten ondernemen, zouden zij vrijblijvend informatie kunnen krijgen over alternatieve, meer milieuvriendelijke activiteiten en kan uitgelegd worden wat de milieueffecten zijn van bepaalde activiteiten als jeepsafari's en jetskiën.

Belangrijk is verder dat er, in de zogeheten consumption junction, op de plaats van bestemming voldoende aanbod van milieuvriendelijke activiteiten aanwezig is. Zo kunnen er meer fiets- en wandeltochten georganiseerd en gestimuleerd worden en kunnen er meer niet-gemotoriseerde boottochten aangeboden worden. Bij jongeren blijken georganiseerde fiets- en wandeltochten niet erg in trek te zijn en daarom zou individueel fietsenverhuur en het te voet, in plaats van per taxi of auto, afleggen van korte afstanden gestimuleerd kunnen worden.

Tevens wordt aanbevolen dat er in de accommodatie zelf meer informatie verstrekt wordt over de milieumaatregelen die de accommodatie neemt en over milieumaatregelen die de toeristen zelf kunnen nemen. Er blijkt namelijk een misfit te bestaan tussen de vraag naar en het aanbod van deze informatie. Zo worden toeristen zich meer bewust van wat de accommodatie doet op het gebied van milieu en kunnen zij er zelf aan bijdragen om vervuiling en water- en energieversterving te verminderen.

Wanneer informatie wordt verstrekt over milieuvriendelijke vormen van vakantievervoer, verblijf en vakantieactiviteiten is het van belang dat de toeristen kunnen zien of en hoeveel meer geld zij betalen dan bij de reguliere vormen. De grootste drempels om duurzaam te consumeren blijken namelijk gebrek aan kennis en informatie, en gebrek aan geld (Duurzaamheid Monitor, 2007). De meeste respondenten hebben het idee dat milieuvriendelijke vervoermiddelen en accommodaties duurder zijn, maar dit baseren zij op een algemeen gevoel en niet op feiten of op een vergelijking die zij gemaakt hebben tussen verschillende vervoermiddelen of accommodaties.

5.5 Suggesties voor vervolgonderzoek

Er kan een aantal suggesties worden gedaan voor vervolgonderzoek. Zoals eerder vermeld is er een beperkt aantal respondenten geïnterviewd, waardoor het niet mogelijk is om de resultaten te generaliseren naar de hele populatie van Nederlandse strandvakantiegangers. Ook kan er niet met zekerheid uitspraken gedaan worden over samenhang tussen bepaalde factoren en de keuze voor een duurzame strandvakantie. Omdat dit een kwalitatief onderzoek betreft was dit ook niet het doel, maar dit onderzoek zou aangevuld kunnen worden met kwantitatief onderzoek onder een grotere onderzoekspopulatie. Hierbij kan gedacht worden aan onderzoeken als het Digipanel van Milieucentraal (2007), maar dan gericht op milieuvriendelijke strandvakanties. Hierbij kunnen ook de andere twee aspecten van duurzaamheid worden meegenomen, namelijk het sociaal-culturele en economische aspect. Er is gebleken dat oudere respondenten een strandvakantie soms zien als een manier om de winter door te brengen in een warm land. In vervolgonderzoek kan dan onderzocht worden in hoeverre er verschillen bestaan tussen verschillende typen strandvakanties, bijvoorbeeld of jongeren die op strandvakantie gaan andere keuzes maken op het gebied van het milieu dan ouderen die een strandvakantie zien als een manier om te overwinteren in een warm land.

Ook al is er veel moeite ondernomen om een gevarieerd publiek van strandvakantiegangers te benaderen, is het niet gelukt om respondenten van boven de 70 jaar te interviewen en tevens zijn mannen ondervertegenwoordigd in dit onderzoek. Het kan interessant zijn om een meer gevarieerde onderzoeksgroep te onderzoeken, waarin evenveel ouderen/jongeren, mannen/vrouwen en gezinnen met/zonder kinderen zijn meegenomen.

Omdat milieuvriendelijke strandvakanties een lastig onderwerp bleek, is het ‘waarom’ van bepaalde keuzes soms iets minder aan bod kunnen komen dan verwacht. Bij verder kwalitatief onderzoek zou dan ook wat meer nadruk gelegd kunnen worden op de redeneringen en motieven achter de keuze voor en het raadplegen van informatie over milieuvriendelijke vervoermiddelen, accommodaties en vakantieactiviteiten.

Verder kan een vervolgstudie bestaan uit veldonderzoek, waarbij gepraat kan worden met toeristen op de plaats van hun vakantiebestemming. Door participatie in het veld kan dan meer inzicht worden gekregen in de belevingswereld van de strandvakantiegangers in hun favoriete vakantie-land.

Aangezien dit onderzoek zich richtte op de vraagkant van de Gedragspraktijkenbenadering, namelijk op de (keuzes van) toeristen, zou dit onderzoek aangevuld kunnen worden met een studie naar de aanbodkant van strandvakanties of met een studie die beide kanten van de gedragspraktijk strandvakanties tegelijk belicht. Het kan interessant zijn om te achterhalen in hoeverre reisorganisaties informatie over milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf en vakantieactiviteiten verstrekken en waarom wel of niet. Wellicht bieden reisorganisaties dergelijke informatie wel aan, maar lezen toeristen hier overeen, of verstrekken reisbureaus alleen dergelijke informatie als men ernaar vraagt.

Zo kan een beeld worden geschetst van de manieren waarop vraag en aanbod al dan niet samenkomen en op elkaar inspelen.

5.6 Tot slot

Ondanks een aantal beperkingen van dit onderzoek, zijn er toch een aantal interessante resultaten en onderwerpen voor verder onderzoek uitgekomen. Het onderzoek was een eerste aanzet tot het verkrijgen van meer inzicht in de keuzes die strandvakantiegangers maken in relatie tot het milieu. De uitkomst dat men doorgaans niet voor milieuvriendelijke mogelijkheden kiest bij een strandvakantie, is ook een belangrijke keuze, ook al gebeurt dit vaak onbewust. Er is meer inzicht gekregen in de factoren die te maken hebben met de keuze voor een (milieuvriendelijke) strandvakantie en in het vakantiekeuzep proces dat strandvakantiegangers doorlopen. Opvallend was bijvoorbeeld dat men in het dagelijks leven wel met het milieu rekening houdt, maar dat de meesten niet inzien dat men bij strandvakanties ook rekening kan houden met het milieu. Men denkt bij een strandvakantie vooral aan de keuze voor een goed hotel, vlakbij een mooi strand, en aan de dingen die er te doen en te zien zijn. Het gebrek aan kennis over de klimaatcompensatie van vliegreizen, milieuvriendelijke reisorganisaties en milieukeurmerken voor accommodaties speelt ook een belangrijke rol bij het niet kiezen voor milieuvriendelijke mogelijkheden.

Zon, zee, strand en duurzaamheid? Dit is zeker geen voor de hand liggende combinatie gebleken. Vanwege de negatieve effecten van (zon-zee-strand)toerisme op het milieu en de natuur is het wel erg belangrijk om deze combinatie meer tot stand te brengen. Het is echter niet vanzelfsprekend om zowel in het dagelijks leven als bij de keuze voor en tijdens een strandvakantie op het milieu te letten. Wellicht kunnen toeristen in de toekomst overgehaald worden om niet alleen te genieten van zon, zee en strand, maar om ook met het milieu rekening te houden zonder dat dit het plezier van een strandvakantie in de weg staat. Al is het maar een kleine stap in de richting van een milieuvriendelijke strandvakantie.

Literatuurlijst

- Baker, T.L. (1999).
Doing social research. Singapore: McGraw-Hill.
- Bargeman, B. (2001).
Kieskeurig Nederland: Routines in de vakantiekeuze van Nederlandse toeristen. Amsterdam: Thela Thesis.
- Bargeman, B., Beckers, T., Es, T. van, Broeke, A. van den & Korver, W. (2002).
Gedragspraktijken in transitie: De casus duurzame toeristische mobiliteit. Opgehaald op 27 december 2007 van www.tilburguniversity.nl/globus.
- Bargeman, B. & Poel, H. van der (2006).
The role of routines in the vacation decision-making process of Dutch vacationers, *Tourism Management* 27 (4), 707-720.
- Beckers, T. & Schor, J. (1999).
De neo-klassieke benadering. In T. Beckers, P. Ester & G. Spaargaren (red.), *Verklaringen van duurzame consumptie: Een speurtocht naar nieuwe aanknopingspunten voor milieubeleid* (pp. 38-45). Tilburg: Globus.
- Beckers, T.A.M., Harkink, E.W.F.P.M., Ingen, E.J. van, Lampert, M.A., Lelij, B. van der & Ossenbruggen, T. van (2004).
Maatschappelijke waardering van duurzame ontwikkeling: Achtergrondrapport bij de Duurzaamheidsverkenning. Bilthoven: Milieu- en natuurplanbureau van het RIVM.
- Böhler, S., Grischkat S., Haustein S. & Hunecke, M. (2005).
Encouraging environmentally sustainable holiday travel. *Transportation Research, Part A* 40 (1), 652-670.
- Bramwell, B. (1998).
Sustainable tourism management: Principles and practice. Tilburg: Tilburg University Press.
- CBS (2007).
Vakanties van Nederlanders 2006. Opgehaald op 1 december 2007 van www.cbs.nl.
- Crompton, J.L. (1992).
Structure of vacation destination choice sets. *Annals of Tourism Research*, 19 (3), 420- 434.
- Duurzaamheid Monitor (2007).
Duurzaamheid Monitor. Opgehaald op 2 januari 2008 van www.insnet.org/nl/duurzaamheidmonitor.
- Ester, P. (1999).
Het attitude-gedragsmodel. In T. Beckers, P. Ester & G. Spaargaren (red.), *Verklaringen van duurzame consumptie: Een speurtocht naar nieuwe aanknopingspunten voor milieubeleid* (pp. 16-23). Tilburg: Globus.

- Eachus, P. (2004).
Using the brief sensation seeking scale (BSSS) to predict vacation holiday preferences. *Personality and personal differences* 36 (1), 141-153.
- Fodness, D. & Murray, B. (1998).
A typology of tourist information search strategies. *Journal of Travel Research* 37 (2), 108-119.
- Foundation for Environmental Education (2007).
The blue flag: Eco-label for beaches and marinas. Opgehaald op 9 januari 2008 van www.blueflag.org.
- Gatersleben, B., Steg, L. & Vlek, C. (2002).
Measurement and determinants of environmentally significant consumer behavior. *Environment and behavior*, 34 (3), 335-362
- Gibson, H. & Yiannakis, A. (2002).
Tourist roles: Needs and the lifecourse. *Annals of tourism research* 29 (2), 358-383.
- Hall, M.C. & Higham, J. (2005).
Tourism, recreation and climate change. Clevedon: Channel View Publications.
- Harland, P. (2001).
Pro-environmental behaviour. Leiden: Universiteit Leiden.
- Hoevenagel, R., Rijn, van U., Steg, L. & Wit de H. (1996).
Milieurelevant consumentengedrag: Ontwikkeling conceptueel model. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Hoyer, G.K. & Aall, C. (2005).
Sustainable mobility and sustainable tourism. In C.M. Hall & J. Higham (red.), *Tourism, recreation and climate change* (pp. 260-271). Clevedon: Channel View Publications.
- Infopunt Duurzaam Toerisme (2003).
Het begrip Duurzaam Toerisme: Visievorming. Opgehaald op 28 december 2007 van www.duurzaam-toerisme.be.
- Jang, S., Bai, B., Hong, G. & O'Leary, J.T. (2004).
Understanding travel expenditure patterns: A study of Japanese pleasure travellers to the United States by income level. *Tourism Management* 25 (3), 331-341.
- Jovchelovitch, S. & Bauer, W.M. (2000).
Narrative interviewing. In M.W. Bauer & G. Gaskell (red.), *Qualitative researching with text, image and sound: A practical handbook* (pp. 57-74). London: SAGE.
- Knulst, W. (2003).
Cursusboek Vrijetijdwetenschappen: Consumptie en vrijetijdsbesteding. Tilburg: Universiteit van Tilburg.
- Laws, E. (1997).
Managing packaged tourism: Relationships, responsibilities and service quality in the inclusive holiday industry. London: International Thomson Business Press.

- Lise, W. & Tol, S.J.R. (2005).
Impact of climate on tourist demand. *Climate change*: 55 (1), 429-449.
- Mansfeld, Y. (1992).
From motivation to actual travel. *Annals of Tourism Research* 19 (3), 399-419.
- Middleton, C.T.V. & Hawkins, R. (1998).
Sustainable tourism: A marketing perspective. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Milieucentraal (2007).
Het digipanel over toerisme.
- Milieudefensie (2002).
Milieugevolgen van vliegverkeer. Informatiebladen Schiphol en luchtvaart. Opgehaald op 2 december 2007 van www.milieudefensie.nl.
- NBTC – NIPO Research (2007a).
Helder inzicht in omvang en structuur van de markt van zon-vliegvakanties. Themarapport zon-vliegvakanties. Opgehaald op 1 december 2007 van www.nbtcniporesearch.nl.
- NBTC – NIPO Research (2007b).
Inzicht in ontwikkelingen/trends in de distributie van vakanties. De georganiseerde vakantiemarkt in 2007. Extra module behorend bij basisrapport. Opgehaald op 1 december 2007 van www.nbtcniporesearch.nl.
- NBTC – NIPO Research (2008).
Helft van Nederlanders wil vaker op vakantie. Aantal vakanties groeit in 2015 naar bijna 40 miljoen. Opgehaald op 5 januari 2008 van www.tourpress.nl.
- Pearce, L.P. & Lee, U.I. (2005).
Developing the travel career approach to tourist motivation. *Journal of Travel Research* 43 (3), 226-237.
- Poel, H. van der (2004).
Tijd voor vrijheid: Inleiding tot de studie van de vrijetijd. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Poortinga, W., Steg, L. & Vlek, C. (2004).
Values, environmental concern, and environmental behavior: A study into household energy use. *Environment and Behavior* 36 (1), 70-93.
- Raaij, W.F. van, & Francken, D.A. (1984).
Vacation decisions, activities and satisfaction. *Annals of Tourism Research*, 11, 101-112.
- Richards, G. & Hall, D. (2000).
Tourism and sustainable community development. London: Routledge.
- Ritchie, R.J.B. & Crouch, I.G. (2003).
The competitive destination: A sustainable tourism perspective. Oxon: CABI Publishing.
- Ross, G.F. (1993).
Destination evaluation and vacation preferences. *Annals of tourism research* 20 (3), 477-489.

- Sanchez, M.A. (2005).
Middellandse Zee wordt te heet. Opgehaald op 3 januari 2008 van www.planet.nl.
- Sapsford, R. & Jupp, V. (1996).
Data collection and analysis. London: SAGE Publications.
- Sociaal-Economische Raad (2003).
Duurzaamheid vraagt om openheid: Op weg naar een duurzame consumptie. Den Haag: SER.
- Spaargaren, G. & Vliet, B. van (2000).
Lifestyles, consumption and the environment: The ecological modernization of domestic consumption. *Environmental politics*, 9 (1), 50-76.
- Spaargaren, G., Beckers, T., Martens, S., Bargeman, B. & Es, T. van (2002).
Gedragpraktijken in transitie. De Gedragpraktijkenbenadering getoetst in twee gevallen: Duurzaam wonen en Duurzame toeristische mobiliteit. Opgehaald op 30 december 2007 van www.tilburguniversity.nl/globus.
- Spaargaren, G. (2007).
Creative political action for sustainable consumption: Analyzing the roles of citizen-consumers in the greening of consumption practices. Wageningen Universiteit: Environmental Policy Group.
- Stichting Natuur en Milieu (2006).
Milieugevolgen van de luchtvaart. Opgehaald op 9 januari 2008 van www.snm.nl.
- Sundar, I. (2006).
Environment and sustainable development. New Delhi: APH Publishing Corporation.
- Swarbrooke, J. & Horner, S. (2007).
Consumer behaviour in tourism. Oxford: Elsevier Ltd.
- Thornton, P. R., Shaw, G. & Williams, M.A. (1997).
Tourist group holiday decision-making and behaviour: The influence of children. *Tourism Management* 18 (5), 287-297.
- Verbeek, D. & Mommaas, H. (2008).
Transitions to sustainable tourism mobility: The social practices approach. *Journal of Sustainable Tourism*. In press.
- World Commission on Environment and Development (1987).
Our common future. Oxford: Oxford University Press.
- World Tourism Organisation (2004).
Sustainable development of tourism: Conceptual Definition. Opgehaald op 5 december 2007 van www.world-tourism.org.
- World Tourism Organisation (2006).
Sustainable development of tourism in coastal areas and islands. Opgehaald op 9 januari 2008 van www.world-tourism.org.

Overige Internetbronnen:

www.environmentallyfriendlyhotels.com

www.milieucentraal.nl

www.green-key.org

www.contrast-research.nl

www.tui.nl

Bijlage 1: Itemlijst

Fijn dat u bereid bent om mee te werken aan dit onderzoek. Ik zal nog even uitleggen waar het onderzoek voor is en waar het interview over zal gaan. Dit interview is voor mijn afstudeeronderzoek binnen de master opleiding Leisure Studies (Vrijtijdwetenschappen) aan de Universiteit van Tilburg. Ik doe onderzoek naar de keuze voor milieuvriendelijke strandvakanties. Met het onderzoek zou ik willen achterhalen of toeristen kiezen voor milieuvriendelijke strandvakanties en waarom. Ook wil ik graag weten welke factoren een rol kunnen spelen bij deze keuze. Het gaat er niet om of uw keuzes of gedrag goed of fout zijn of wat ik er van vind, maar gewoon om waar u doorgaans voor kiest bij een strandvakantie en waarom.

Het interview zal ongeveer 1 uur duren. Vindt u het goed dat het interview met deze recorder wordt opgenomen? Uw gegevens en antwoorden zullen vertrouwelijk behandeld worden; uw echte naam zal niet genoemd worden. Mocht u tijdens het interview nog vragen hebben dan kunt u die gerust stellen. U kunt rustig de tijd nemen om over een antwoord na te denken als dat nodig is. Heeft u nog vragen?

Inleiding

Een milieuvriendelijke strandvakantie bestaat in dit onderzoek uit drie onderdelen: milieuvriendelijke typen van vervoer, milieuvriendelijke typen van verblijf en milieuvriendelijke vakantieactiviteiten, die dus minder schadelijk zijn voor het milieu. Voordat we met het echte interview beginnen, zou ik willen vragen waar uzelf aan denkt bij deze drie onderdelen.

Dus waar denkt u ten eerste aan bij milieuvriendelijke vormen van vervoer? (*de trein, touringcar, fiets, te voet, carpooling*)

En waar denkt u aan bij milieuvriendelijke vormen van verblijf? (*zichtbaar milieubeleid, milieumaatregelen of milieukeurmerk*)

Waar denkt u ten slotte aan bij milieuvriendelijke vakantieactiviteiten? (*niet-gemotoriseerd*)

De keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie (onderzoeksvraag 1)

1. Hoe lang gaat u meestal op strandvakantie en hoe vaak bent u op strandvakantie geweest?
2. Wanneer gaat u gewoonlijk op strandvakantie? (*zomer, voorjaar, najaar, winter*) Waarom gaat u in die periode?
3. Wie zijn er meestal betrokken bij de keuze voor een strandvakantie?
4. Heeft u het gevoel dat uw strandvakantie meestal milieuvriendelijk is en waarom wel of niet?
5. In wat voor type accommodatie verblijft u gewoonlijk tijdens uw strandvakantie en waarom?
6. Kiest u dan voor een accommodatie die milieumaatregelen neemt of een milieukeurmerk heeft en waarom wel of niet? Zo nee, heeft u hier wel eens aan gedacht?
7. Legt u van tevoren al bepaalde activiteiten vast die u wilt ondernemen, en zo ja welke?
8. Met wat voor type(n) vervoermiddel reist u meestal naar uw vakantieland en waarom?
9. (*indien respondent niet met de auto reist:*) Met welk type vervoer reist u naar de luchthaven/het station/busopstapplaats en waarom?
10. (*indien respondent met het vliegtuig heeft gereisd: uitleg klimaatcompensatie*) Heeft u wel eens gebruikgemaakt van klimaatcompensatie en waarom wel of niet? Zo nee, heeft u dit wel eens overwogen? Zou u dit in de toekomst overwegen en waarom wel of niet?
11. Heeft u wel eens een vakantieland gekozen dat goed bereikbaar is per openbaar vervoer en waarom wel of niet?

Informatiebronnen bij de keuze voor een milieuvriendelijke strandvakantie (onderzoeksvraag 2)

(voor mezelf) Plaatsen/momenten waarop men informatie kan tegenkomen: websites of brochures van reisorganisaties, het gesprek op het reisbureau, een onafhankelijke website waar reizen worden vergeleken qua duurzaamheid, vervoermaatschappij, websites van organisaties die klimaatcompensatie bieden, brancheorganisatie, vakantiebeurs, consumentenbond/ANWB, milieuorganisatie, krant/radio, reisprogramma op tv, overheidsinformatie.

12. Welke informatiebronnen gebruikt u meestal voordat u tot de keuze voor een strandvakantie komt en waarom deze? Gebruikt u deze om een eerste indruk te krijgen van wat er zoal mogelijk is qua bestemmingen en accommodaties voordat u de keuze maakt, of om aanvullende/specifieke informatie te vinden nadat u de keuze heeft gemaakt?

13. Welke van de zojuist genoemde informatiebronnen zijn voor u het meest van belang bij het maken van keuzes voordat u op strandvakantie gaat?

14. Komt u gewoonlijk informatie tegen over duurzaam of milieuvriendelijk reizen in relatie tot strandvakanties?

Zo nee: a. Bent u hier naar op zoek gegaan, en waarom wel of niet?

b. Zou u meer informatie over duurzame of milieuvriendelijke manieren van reizen willen tegenkomen en zo ja, via welke bronnen zou u deze informatie willen krijgen?

(Reisorganisatie, milieuorganisatie, website waar reizen/vervoermiddelen worden vergeleken op duurzaamheid, overheid, reisprogramma op tv, vrienden/kennissen/familie)

Zo ja: a. Waar en hoe precies kwam u deze informatie tegen?

b. Wat voor informatie was dit, hoe zag die eruit?

c. Waar ging de informatie over?

d. Ging u zelf specifiek op zoek naar deze informatie of kwam u deze toevallig tegen?

15. Komt u gewoonlijk informatie tegen over duurzame of milieuvriendelijke accommodaties in relatie tot strandvakanties?

Zo nee: a. Bent u hier naar op zoek gegaan, en waarom wel of niet?

b. Zou u meer informatie over duurzame of milieuvriendelijke accommodaties willen tegenkomen en zo ja, via welke bronnen zou u deze informatie willen krijgen? *(zie 14b)*

Zo ja: a. Waar en hoe precies kwam u deze informatie tegen?

b. Wat voor informatie was dit, hoe zag die eruit?

c. Waar ging de informatie over?

d. Ging u zelf specifiek op zoek naar deze informatie of kwam u deze toevallig tegen?

16. Komt u gewoonlijk informatie tegen over duurzame of milieuvriendelijke activiteiten die u tijdens uw strandvakantie kan ondernemen?

Zo nee: a. Bent u hier naar op zoek gegaan en waarom wel of niet?

b. Zou u meer informatie over duurzame of milieuvriendelijke activiteiten willen tegenkomen en zo ja, via welke bronnen zou u deze informatie willen krijgen? *(zie 14b)*

Zo ja: a. Waar en hoe precies kwam u deze informatie tegen?

b. Wat voor informatie was dit, hoe zag die eruit?

c. Waar ging de informatie over?

d. Ging u zelf specifiek op zoek naar deze informatie of kwam u deze toevallig tegen?

Activiteiten, vervoer, aanbod en informatie tijdens de strandvakantie (onderzoeksvraag 3)

(voor mezelf) *Activiteiten die men kan ondernemen zijn: excursie door de natuur of naar een stad/steden/dorpen, jeepsafari, varen met een speedboot of jetski, surfen, zeilen, zwemmen, duiken, snorkelen, bootexcursie, wandelen, fietsen, met de auto rondreizen, attractiepark bezoeken etc.*

17. Onderneemt u tijdens uw strandvakantie(s) bepaalde activiteiten en zo ja, welke?
18. Waarom onderneemt u juist deze activiteiten?
19. Onderneemt u wel eens milieuvriendelijke activiteiten tijdens de vakantie en waarom wel of niet?
20. Komt u gewoonlijk tijdens uw strandvakantie aanbod van georganiseerde fiets- of wandeltochten tegen? Zo ja, heeft u hier wel eens aan deelgenomen?
21. Komt u gewoonlijk tijdens uw strandvakantie aanbod van niet-gemotoriseerde boottochten tegen? En excursies per trein, bus of te voet? Zo ja, heeft u hier wel eens aan deelgenomen?
22. Wat voor type(n) vervoer gebruikt u doorgaans tijdens uw verblijf ter plekke en waarom?
23. Is er doorgaans op uw vakantiebestemming een goede infrastructuur van openbaar vervoer? Rijden er bijvoorbeeld regelmatig bussen/taxibusjes/treinen/trams? (goede dienstregeling?)
24. Heeft u wel eens in uw accommodatie een milieukeurmerk gezien?
25. Wordt er doorgaans in uw accommodatie informatie verstrekt over milieumaatregelen die genomen worden door de accommodatie? Zo ja, wat voor informatie is dit en hoe kwam u dit tegen? Zo nee, zou u zulke informatie willen krijgen?
26. Wordt er doorgaans in uw accommodatie een advies gegeven over hoe vaak u de handdoeken kan laten wassen? Zo ja, in hoeverre gaat u in op dit advies?
27. Doet u zelf iets aan het milieu als u in uw accommodatie verblijft? (*zoals de airconditioning of de lichten niet onnodig aanlaten, niet te lang douchen etc.*)

Kennis van milieuvriendelijke typen vervoer, verblijf en activiteiten (onderzoeksvraag 4)

28. Wat zijn volgens u de meest en minst milieuvriendelijke vervoermiddelen om naar een strandvakantiebestemming te reizen? (*respectievelijk de trein, touringcar, auto, vliegtuig, waarbij chartervluchten milieuvriendelijker zijn dan standaard lijnvluchten*)
29. Heeft u de zojuist genoemde vervoermiddelen wel eens gebruikt bij een strandvakantie?
30. Heeft u wel eens gehoord van bepaalde initiatieven en organisaties op het gebied van klimaatcompensatie bij vlieguren? (*Trees for Travel, de KlimaatNeutraalGroep, GreenSeat, Co2Zero*) Zo ja, welke en heeft u wel eens gebruikgemaakt van deze initiatieven? Waarom wel of niet? Zo nee, heeft u hier wel eens aan gedacht?
31. Heeft u wel eens gehoord van bepaalde reisorganisaties die duurzame vakanties aanbieden? (*Travelsense, Responsible Travel, Sawadee Reizen, ECEAT, Djoser, Baobap, Summum*) Zo ja, welke en heeft u wel eens gebruikgemaakt van deze reisorganisaties? Waarom wel of niet? Zo nee, heeft u hier wel eens aan gedacht?
32. Heeft u wel eens gehoord van bepaalde milieukeurmerken of eco-labels voor accommodaties? (*VISIT, Green Key, het EU-ecolabel*) Zo ja, welke en heeft u wel eens voor een accommodatie gekozen met een milieukeurmerk? Waarom wel of niet? Zo nee, heeft u hier wel eens aan gedacht?

Milieuvriendelijk gedrag in het dagelijks leven (onderzoeksvraag 5)

33. Houdt u zich thuis, in het dagelijks leven, met het milieu bezig en wat doet u daar zoal aan? (*afvalscheiding, zuinige auto, spaarlampen, thermostaat, waterbesparende douchekop, energiebesparende wasmachine, huisisolatie, wassen op lagere temperatuur, lampen uit*)
34. (*afhankelijk van wat de respondent heeft aangegeven:*) Waarom houdt u zich wel of niet

met het milieu bezig in uw dagelijks leven? (*bijv. vanwege prijs, aanbod, mogelijkheden, kennis etc.*).

35. Wanneer u in het dagelijks leven uitstapjes onderneemt (bijvoorbeeld naar een zwembad, dierentuin of naar familie), met welk type vervoer reist u dan doorgaans en waarom? (*auto, trein, bus, fiets, te voet*)
36. Met welk type vervoer gaat u doorgaans naar uw werk of school en waarom?

Eerdere ervaringen met milieuvriendelijke vakanties (onderzoeksvraag 6)

37. Hoe vaak bent u met het vliegtuig op vakantie geweest? (*niet alleen strandvakanties*)
38. (*indien één of meerdere keren:*) Reist u dan met een chartervlucht of standaardlijnvlucht?
39. Heeft u bij eerdere andere vakanties (zoals wintersport of stedentrip) wel eens gebruikgemaakt van milieuvriendelijke mogelijkheden wat vervoer, verblijf en/of activiteiten betreft?
40. *Zo nee*, waarom niet? Heeft u hier wel eens aan gedacht?
41. *Zo ja*: a. Van welke milieuvriendelijke mogelijkheden heeft u precies gebruikgemaakt?
b. Waarom heeft u gebruikgemaakt van deze milieuvriendelijke mogelijkheden?
c. Heeft u positieve of negatieve ervaringen met het gebruik van deze milieuvriendelijke mogelijkheden?
d. Zou u op basis van deze ervaringen opnieuw voor milieuvriendelijke mogelijkheden kiezen bij een (strand)vakantie?

Inwisselbaarheid van de vakantiebestemming (onderzoeksvraag 7)

42. Naar welk(e) land(en) gaat u meestal op strandvakantie en waarom?
43. Bent u op meerdere strandvakanties geweest in verschillende landen? *Zo ja*, vindt u dat deze landen op elkaar lijken of ziet u veel verschillen (qua aanbod, klimaat, mensen etc.)?
44. (*indien respondent op één vakantiebestemming is geweest:*) Denkt u dat deze bestemming op andere zon/strandbestemmingen lijkt of vindt u deze bestemming uniek?
45. (*indien respondent vakantiebestemmingen op elkaar vindt lijken en doorgaans niet dichtbij huis op vakantie gaat:*) Zou een strandvakantiebestemming dichterbij huis een optie zijn voor u en waarom wel of niet?
46. Als het op uw gebruikelijke strandvakantiebestemming erg heet zou worden in de zomer, zou u dan voor een bestemming dichterbij huis kiezen, zoals de Oostzeekust of een bestemming in Nederland zelf? Waarom wel of niet?

Milieuvriendelijk vakantiegedrag van relevante anderen (onderzoeksvraag 8)

47. Zijn er mensen in uw directe omgeving, zoals collega's/vrienden/familie, die vaak met de trein of touringcar reizen als zij op (strand)vakantie gaan? *Zo ja*, vertellen zij u hierover?
48. Zijn er mensen in uw directe omgeving die vaak met het vliegtuig op (strand)vakantie gaan?
49. Zijn er mensen in uw directe omgeving die vaak met de auto op (strand)vakantie gaan?
50. Zijn er mensen in uw directe omgeving die ervaring hebben met milieuvriendelijke accommodaties tijdens hun (strand)vakantie(s) en zo ja, vertellen zij u hierover?
51. Zijn er mensen in uw directe omgeving die bewust milieuvriendelijke activiteiten ondernemen tijdens hun vakantie en zo ja, vertellen zij u hierover?

Sociaal-demografische achtergrondkenmerken (onderzoeksvraag 9)

52. Sekse zelf vaststellen
53. Wat is de hoogste opleiding die u gevolgd heeft?
54. Wat is uw leeftijd?

55. Hoe kan uw gezinssituatie omschreven worden?
- Bent u alleenstaand, getrouwd, samenwonend, of heeft u een relatie waarbij u niet samenwoont?
 - Heeft u kinderen? (hoeveel, hoe oud zijn zij, wonen zij nog thuis of hebben zij het huis al verlaten?)
56. Speelt uw gezinssituatie een rol bij de keuze voor het type vakantie dat u doorgaans kiest? En bij de keuze voor milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf of activiteiten?
57. Zijn er persoonlijke omstandigheden waar u rekening mee houdt of moet houden bij de keuze voor typen vervoer, verblijf en activiteiten? (*gezondheid, kleine kinderen, wel/geen kinderen, kinderen thuis/uitwonend, leeftijd, geld etc.*)
58. Hoeveel geld heeft u doorgaans over voor een strandvakantie?
59. Heeft u de indruk dat milieuvriendelijke vormen van vervoer, verblijf of activiteiten (bij een strandvakantie) duur zijn? Waarom wel of niet?

We zijn aan het einde gekomen van het interview. Hartelijk dank voor uw medewerking. Heeft u nog vragen naar aanleiding van het interview of zijn er bepaalde zaken die u gemist heeft in het interview die u toch belangrijk vindt? Wat vond u van het interview?

Als u interesse heeft in het afgeronde verslag van mijn onderzoek of een samenvatting, zal ik dit tegen die tijd naar u opsturen of mailen.

(zo ja: naam, adres /e-mail noteren)

Bijlage 2. Voorbeeld onderdeel datamatrix

	Linda	Simone
Inleiding: eigen ideeën milieuvriendelijkheid		
milieuvriendelijke vormen van vervoer	fiets, te voet, ov	fiets, lopen, auto>vliegtuig
milieuvriendelijke vormen van verblijf	camping>hotel, klein pension	kleiner hotel, appartement
milieuvriendelijke activiteiten	wandelen, fietsen, zwemmen	ov, fiets huren, geen excursie
Keuze (milieuvriendelijke) strandvakantie		
lengte en periode	8 dagen, juli/augustus	8 dagen, juli/augustus
betrokkenen bij het besluit	ik en mijn vriend	vriend, ouders beetje
gevoel over milieuvriendelijkheid vd vakantie	denk het niet	ene kant wel, andere kant niet
type accommodatie	vrij groot 3 of 4 sterren hotel	meestal hotel, 1x appartement
keuze milieuvriendelijke accommodatie	niet bewust wel of niet	nee, nooit over nagedacht
van tevoren activiteiten vastleggen	nee, wel ideeën al	nee, denk er wel al over na
type vervoer naar bestemming	1x vliegtuig, 1x bus	vliegtuig
(ev.) type vervoer naar vliegveld/busopstapplaats	taxibusje, auto weggebracht	auto weggebracht, 1x trein
(ev.) gebruik klimaatcompensatie	nee, wist niet dat het kon	nee, wist niet dat het bestond
klimaatcompensatie wel eens overwogen	nee, nooit	nee, nooit
toekomstige overweging klimaatcompensatie	ligt aan de prijs, goed initiatief	in verdiepen, afh. van bedrag
keuze bestemming bereikbaar per OV	ja, Salou	ja, Frankrijk (Disneyland)
Informatiebronnen		
welke informatiebronnen	reisgidsen, reisbureau, internet	internet, bekenden
ter oriëntatie en/of aanvulling/specificatie	allebei	vooral oriënterend
belangrijkste informatiebron	reisbureau (en reisgidsen)	internet
* info milieuvriendelijk reizen tegengekomen	niet dat ik me kan herinneren	nee
zelf info milieuvriendelijk reizen gezocht/geraadpleegd	nee, niet aan gedacht	nee
wenselijkheid meer info milieuvriendelijk reizen	ja, als vrijblijvende optie	ja, tegen elkaar afwegen
zo ja, via welke bronnen	reisboeken, reisbureau, internet	internet, reisgidsen
* info milieuvriendelijke accommodaties tegengekomen	nee	nee
zelf info milieuvriendelijke accommodaties gezocht	nee, niet aan gedacht	nee
wenselijkheid info milieuvriendelijke accommodaties	ja, wat er aan gedaan wordt	ja, vergelijken
zo ja, via welke bronnen	reisboeken en reisbureau	internet
* info milieuvriendelijke activiteiten tegengekomen	nee, niet expliciet	nee, volgens mij niet
zelf info milieuvriendelijke activiteiten gezocht	nee, niet bewust	nee
wenselijkheid meer info milieuvriendelijke activiteiten	ja	ja
zo ja, via welke bronnen	reisbrochures, reisbureau	niet ter plekke, internet